

**Het schat der armen oft een medecijn boecxken, dienstelijck
voor alle menschen, inhoudende hoemen zijn gesontheyt
onderhouden sal. Daer by veelderhande simpele remedien en
medicamenten, om veelderhande siecten met cleyne costen
seer lichtelijck te ghenesen**

<https://hdl.handle.net/1874/348690>

Met

Schat der Armen

Of een

Wederijc Boeckken / dienstelijck
voor alle Menschen / inhoudende hoemen
zijn gesontheit onderhouden sal. Daer by veelde-
hande simpele Remedien en Medicamenten/
om beelderhande siecten met clepne costen
seer lichtelijck te ghenesen.

Opera Heym. Iacobi,
Ad laudem & gloriam Dei.

Gen wijs Philosoph seyt: Dat die gesontheit
is een onbekende ryckdom/maer is aengenameer
de geen die van een sware Sieckte genesen zijn/
als die noyt sieck ofte kranck geweest hebben.

Overfien, verberert ende vermeerderet.

Te Haerlem.

Gedruckt by Vincent Casteleyn / woonende
aent Marckvelt in de Boeckdruckerij
Supckerhuyt/ Anno 1632.

Sechstes Buch

1708

Die Kunst der Schreibung
zu lehren / und zu lernen
die Kunst der Schreibung
zu lehren / und zu lernen
die Kunst der Schreibung
zu lehren / und zu lernen

Opera Nova, Jacobus

Opera Nova, Jacobus

Die Kunst der Schreibung
zu lehren / und zu lernen
die Kunst der Schreibung
zu lehren / und zu lernen
die Kunst der Schreibung
zu lehren / und zu lernen

Die Kunst der Schreibung
zu lehren / und zu lernen

To Haslem.

Die Kunst der Schreibung
zu lehren / und zu lernen
die Kunst der Schreibung
zu lehren / und zu lernen
die Kunst der Schreibung
zu lehren / und zu lernen

Den Leser Saluyt.

3

Beminde Leser / want ick alle Menschen haer Salicheyt ende gesontheyt ende langh Leven beminne ende gunne van goeder Herten / want wy allegaedes Suster ende Broeders zijn / van een Hemelsche Vader Gheschapen ende ghemaect / en eben dier ghekocht en verlost door Iesum Christum onsen lieven Salichmaecker ende verlosser op den goeden Vrijdach aent houte des Heylighen Crunce / soo sal ick alhier ups broederlijcker liefden te kennen geven / deus wat middelen ende manieren een peggelijck zijn ghesontheyt langhe tijt sal moghen onderhouden ende veel Sieckten ontgaen / met Gods gratie. ¶ Welck geen klepne saeck is / maer een treffelijcke saecke die boven maten seer te prijsen en te lauderen is / want wat isser ter weereit beter dan gesontheyt ? ¶ Welcks een onbekende Rijckdom is / Ende wat isser verdzieriger als onghesontheyt ? ¶ Welck een gestadige ellendicheyt is. ¶ Welck al hoe wel dattet waer is / so sijnder nochtans weynich Menschen die als sy ghesont zijn die tselfde weten / ende Godt den Heere van haer gesontheyt loben ende dancken : soo alst wel reche

is ende behoorden te geschieden/maer zijn heel
 ondancckbaer/ende slacht en die Beesten die er-
 ghent in een Boomgaert gheggheten hebben/
 sien niet eens om hooge na den Boom daer die
 vruchten aengewassen zijn. So en wetet noch
 tans niemant beter wat een onbekende Gijck-
 dom dat die ghesontheit is / dan een diet van
 beets geproeft heeft gesontheit ende ongesont-
 heit. Sulcks dat veel gheluckigher te achten
 is een schamel Bedelaer die kloeck ende gesont
 is/dan een groot Monsieur of Coninck die ziet
 en Cranck is. Ende want men hebint dat veel
 menschen haer goede gesteltenisse ende gesont-
 heit verroeckeloosen doo? Quaet Regimendt.
 Welck sy him dickmael beklagen alst te laet
 is. Soo sal ick hier leeren hoemen best de sieck-
 ten ontgaen/ende zijn gesontheit onderhouden
 soo't de Heer believê sal. Welc een schoone we-
 tenschap is/want ghelijckerwijs het niet min-
 konste en is/t' goet te winnen/als t' gewonnen
 te bewaren/soo ons de wijse Mannen leeren.
 Soo mede ist niet minder konst zijn gesontheit
 te onderhouden/alst is/zijn gesontheit verloo-
 ren hebbende/die deur Medecijnen wederom
 te krijgen. Daerom salmen zijn beste doen om
 zijn gesontheit te onderhouden so veel alst mo-
 ghelijck is/want ghelijck als men sept/tis beter
 Vrede te houden dan Vrede te maken/so mede
 ist beter zijn gesontheit te onderhouden met eê
 goet

Tot den Leser

goet Regiment van Leven / dan die met Lay-
salven wederom te krijghen. Men siet in vee-
uylwendighe dinghen dat d' een Mensch een
Hups oft Schip oft eenigh ander ding langhe
tijt doo? goede toeficht sal lustig en fray onders-
houden / t'welck een ander doo? slof-heyt ende
onnachsaemheyt in corte tijt sal laten vergaen
ende verballen. so mede ist met die gesontheyt/
den welcken d' eene mensch lange tijt sal onders-
houden deur goet regiment met Gods graetie /
ende d' ander terstont verlesen deur quaet re-
giment ende een boos leven daerse haer leven
dicwils by verkortē. Maer om hier in te ver-
ziē heeft my goet gedocht dit boeckē een pegel-
lic mede te delen genaemt Het schat der Armen,
om daer deur te leerē met Gods gratie in lange
gesontheyt te levē. T'welc eē sonderlinge gratie
ende benedictie vanden Heere is / ende ooc daer
by wort geleert als men zijn gesontheyt verloo-
ren heeft. by wat middelen men die weber krij-
gen sal / biddende hem te believen u te sparen in
langhe Ghesontheyt.

Dit is t' gheen dat in dit Boeckē gheleert
wort tot gherijf van een pegelijck die tself de be-
gheerende is / hopende dat de goetgunstige leser
tself de van my wederom in dancke sal ontfan-
gen ende my het goets van Gods weghen toe-
wenschen sal / hier mede eyndende wil D. L.
den Heere bevelen.

TOT DEN LESER.

Het Schat der Armen wort hier open gedaen
Dat langhe tijt heeft ghesloten ghestaen,
Vvant hiet worden ondeckt veel secreten
Die waerdich zijn om te weten,
Eerst hoemen die gesontheyt sal onderhoudé best
Oft verloié hebbende sullé wederó krygé int lest
Die Anatomie wort hier oock beschreven
Hoe een Mensche gestelt is naer t'leven,
Met die namen der siecten ende oorlake van die
Ende hoemé die siecten sal kenné en t' water bezié
Die crachten der Cruyden met heur namen
Aptekers Medicamenten daer by te samén,
Dienende voor Ionghé Barbiers en Heibaristen,
Dat zyt mogen leeren of zyt niet en wisten
Hoemen oock den siecke menschen sal visiteren
En helpen met ter daet machmen hier leeren,
Natuerycke wetenschappe suldy leesen
Want die sieck is waet garen genesen,
En die ghesont is soude garen soo langhe blyven
Dus soude ick geerne een yegelijck gheryven.
Dit is dan een Fondament om verder te raken
Die de pitte wilt eten moet den note craken.
Int leste salmen hier leeren van Godt verwerven,
Een eerlijck levé en daer naer een salich sterven.

Schat der Armen

Inden ersten wildy sterck sijn ende Ghesont
Ien sonder Sieckten soo maeck ick u cont,
 Sijt vrolijck en wilt sonder sorghe sijn
 Groote sorghe laet niet by u tot Morghen sijn.

Die zyn Ghesontheydt begheert te onder-
 houden/die moet hem neerstigh wachten
 vooz al te groote sozgh / want onnutte
 sozgh maecht den Menschen Out en graeu
 vooz zyn tyt/ende verdroocht ende verklepnt het
 Lichaem/het belet het Slapen / ende beneemt den
 Mensch zyn krachten/ende brenghet aen teeringe/
 en hoztsen/ende meer ander steckten. Daerom wil-
 dp wel doen soo wacht u vooz al te groote sozghen/
 ende doet u heste om wel ende verlijck te leven : en
 rechtbaerdich ende eerlijck u Broodt te winnen :
 Ende de Heere sal vooz u sozghen / die alle dingh
 schicken sal soo 't best ende Salichste is / want ons
 sozgh en arbept en macher niet in helpen / als ons
 Godt de Heere niet helpen wil / maer al ons wel-
 baren moet van den Heere komen. Die wy om
 gratie hehoozen te Bidden ende doen ons uperste
 naerstichept om wel te Leven/ende hebeelen voozt
 alle sozghen ende swarichept Godt den Heere / die
 alle dinghen ten besten voeghen ende schicken sal.

Een bedroeft Herte doet den menich pijn swaer
 Ende brenghet den Mensch ter doot dats waer,

Maer een blyt Herte wel ghe moer

Is dat den longhen Geest Bloeyen doet.

Desgelijcx langduerige droeffhept / beneemt den
 Mensch sijn Ghesontheyt / ende maecht hem

Dom en Plomp van verstant/ en krenckt den me-
 mozie/verderft het bloet/maecht een Mensche on-
 gesien/daet hem zyn liefelijck coleur vergaen/ende
 verteert hem zyn krachten/ende helpt den mensche
 in teeringhe/ende ten lesten totter Doot. Daerom
 soo raet ons die wijfeman seer wel seggende: Sone
 set die djoefheyt verde van u/ want een djoefvigh-
 geest verdroocht het gebeent/ende een djoijge herte
 maecht een Bloepende Fleucht.

Een bevreesd Mensche en Daghelijcx Tooren

Oock sinnen die haer Vrede hebben verlooren,

Dese drie verteren Lyf ende Bloet

En korten dat Leven dat hem quaet doet.

Oock suldy u wachten van vrese / want het
 verteert den Geest/ende het bloet/en maect ee
 mensche kranck en onsterc/ ende doet hem alle sijn
 krachten vergaen/soo datmen van langhduerighe
 vrese ende benautheyt des herten/wel doot zoude
 blijven/als die vrese der Crancke natueren souden
 overvallen ende bestolpen.

Dat selfde is te verstaen van gramshap/die wels-
 ken het Lichaem updroocht/ende doet een mensch
 schudden en beven / en maecht hem heel verbaest/
 soo datmen door Gramshap en Coornicheyt wel
 lichtelijck die Popelsie / of een stercke kooztie zou-
 de krijghen.

Die van zyn gesontheyt bemint/moet dusdanige
 passien soo veel alst mogelijck is tegen staen/en al-
 le benautheyt ende swarigheyt ende vrese van hem
 verdroegen/en schicken Deuchdelijck ende Djoijck
 te leven in't Wepelijck Christen Catholijck Ghelooft/
 met een gherustich ghemoet ende conscientie/en be-
 welen Godt den Heere alle Swaricheyt.

Tot onderhoudinghe van ghesontheyt goet

Salmen ghebruycken een vrolyck ghemoet

Inden

Iden eersten om die Ghesontheyt wel te onderhouden/so salmen schicken te hebben een vrolijck ghemoet t'welck men verkrijcht van Godt den Heere deur een deuchdelijck Leven/ datment quaet laet ende goet doet. Want die vrolijckheyt maect natuerlijcke herten/versterckt den krachten/ maect een bloepent ende welvarent lichaem/ verlengt het Leven/Scherpt het Verstant ende maect den Mensch bequaem tot alle Vanteringhe / maer nochtans behoort dese Vreuchde matich te wesen ende niet te seer uytghestort/want indier voeghen sou dese schadelijck wesen/Vpsonder behooren hem selven sulcke Menschen tot Vreuchde aen te porre/ die hem seer gheneghen vinden tot Droef- heydt/ waer toe seer helpen sal liefelijcke smakelijcke Spijse en Dranch/soete Keuck vermakelijck divideren en kouten/ooch Vriendelijcke ende Vrolijcke omme ganck met den Vrienden ende Maghen/Die de Fantasien uyt het Hoofst kennen verdrijven.

Met ghenoechelycke Vrienden wilt u verblyden
 En wacht u voor druck en quade Fantasien,
 En gaet gins en weer met luste spanceren
 En wilt vrolyck met malkander divideren,
 Een Liedeken ghesonghen nyt goeder Herten
 Verfrayt den sinnen en verdryft den smerte,
 Mufyck en snaer Spel wort seer gepralen
 Dat melancolie en droefheyt kan ghenesen.

Soo leestmen van Pythagoras den Philosopho :
 Dat hy dooz t'gheluyt van Musicale Instru-
 menten / hem selven plach te vermaecken als hy
 vermoeyt was van sware occupatien. Desgelijck
 soo leestmen inde Heplighe Schrift : Dat die Co-
 ninck Saul worden verlicht van zyn quade pas-
 sie des Boose Gheests daer hy mede beseten was:

Soo waameer als die Propheet David Gheestelijcke Liedekens sang/ende Psalmen voor hem op zijn Verys Speelde.

Dus soo wilt alle droefheyt van u setten
 Oock sorghe en vrese die seer beletten,
 Aen u gelontheyt dus wiltle verjagen
 Oock Gramschap, Nydicheyt en ander plagen,
 Met liefelycke spys en dranck wilt u generen
 En looft met vreuchden den Heer der Heeren,
 VVilt u oock somtyts buytengaen vermeyen
 VVandelt by Beecxkens, Bergen en groene vallye,
 Hoort de vogelkens fluyten en musyck singen
 En siet de conynkens en hasen loopen en springe,
 Verblyt u inden schonen sonnen schyn aē te kyke,
 Daer geen paerlen noch juwelē by syn te gelycke,
 want als hem een mensch vermoeyt heeft in veel
 faken
 So behoort hy hem ooc somtyts wat te vermakē,

Dan den Arbeyt ende Ruste.

Om ghesontheyt te onderhouden / soo behoort men hy veranderinghe te arbeiden ende oock te rusten/want ghetemperde arbeyt ende ruste is een sonderlinghe remedie om die ghesontheyt te onderhouden / Want hoven zijn machte ofte vermoghen te arbeiden of te wercken en is niet goet want het bederft den Menschē / ende maecht hem kreupelen Lam voor zijn tijt so wy dagelijcx voor ons oogen zien. Ende contrarie ledige ruste sonder eenighe arbeyt altemet te doen is een groote Wyant van der ghesontheyt. Want ghelijck als roest het IJser verteert dat stil leyt en niet Ghebesicht en wort/Wesghelijck maecht die Ledicheyt smenschen Lichaem onbeguaem/ onnut/ swaer onlustigh

lustich ende onghesont/want dooz Ledithept ver-
gaet ende vermindert die natuerliche hitten / Die
geest ende t' verstant worden midts dien vergroft/
ende verdupstert : Ende in korte ghesept die Le-
dichept verandert des Menschen goede complexie
in bederffenisse ende bereydt den Wech tot men-
gherlep Sieckten/ Maer arbeyt ende onledigheyt
maect den leden bequaem om goet voetsel te ma-
ken/ sy maect den ledē wacker en rat/ en doet den
Mensch in goeder gesonthept Leven/ Maer boben
zjn macht te arbeiden is onghesont ende oock al
te langh leech te zjn bederft den Mensche / Men
behoort by heurten te arbeiden ende oock te ru-
sten/en doen zjn wercken by veranderinge twelck
den Mensch verberst/ende bynght een vermaec-
kelijckheyt aen/ Soo een Poete seyt : Veranderinge
van saken/ Maech een mensch vermaken. Men
seyt datter in Italien een Rijk Man was die deur-
lupheyt ende quaet Regiment tot Armoede quam/
ende worden heel Lam ende Onghesont / ende soe
hem de noot dwongh met de Maers achter t' Lant
te Loopen/werde dooz dese exercitie heel radt ende
Ghesont als hy opt te booren gheweest hadde.

Van Eeten en Drincken.

Geliffheyt van Eeten en Drincken is by naest
een Maeder van alle siekten maer natuerlijck
voetsel ghenomen hout den Mensch in goede ghe-
sonthept/die rop-sieck gheworden is/die sal t' selfe
de wederom upt vasten. Om zjn ghesonthept te
onderhouden soo behoort men op zjn ghesette tijdt
te gaen eeten/ Smiddachs omtrent na den Elven/
Ende Savonts omtrent na den Seven. Ende men
behoort

behoort eerst wat ghevocht of ghewandelt te heb-
 ben/eermen gaet Eeten want dat helpt totter ap-
 petijt ende maect den Spijse smakelijck / Ende
 men behoort oock nimmermeer soo veel te Eeten
 dat die Spijse een Mensch beswaert/want die hem
 te seer beladen met spijse ofre Dranck bysonder te-
 ghens den Nachte/die Slapen onrustigh/ worden
 zwaermoedich krijghen een stinckende Nsem ende
 Mont / worden Coortsich ende dierghelijcke meer
 ander quaets kompter of voock veelderhande ghe-
 rechten op een Mael ghegeten is onghesont/want
 het maect quaet Bloet C'is ghesont een wepnich
 Maes of een Kortsien Broots ghegheten nae den
 maeltijt om de Maeg toe te slupten om te beletten
 Dampen ende Opstijginghe nae den Hoofde daer
 Catarren af komen. Ende soo het Broot het prin-
 cipaelste is daer een Mensch by ghevoet ende on-
 derhouden wordet soo salmen wachten Dunstigh
 Broot te Eten ende oock onboerne cost/Ende schic-
 ken versch ende soet Broodt te hebben / dat soet
 van reuck is/Dat licht is ende van versch koozen
 ghebaken/want Broot dat van bedorven koozen
 ghebaken is bederft den mensche ende byngt veel
 Siechten aen. Na den Eten salmen wat exercijs
 doen met gaen/staen of arbeiden/tot dat die Spij-
 se wat ghesoncken is / want die Spijse te bet ver-
 teeren sal ende min bezwaren / men sal schicken
 sobre Avontmael te houden / want dat is ghesont.
 Ende men behoort ten minsten een ure te wachten
 na den Eeten eermen gaet Slapen/op welke tijdt
 het soude bequaem wesen den Gheest wat te ver-
 maken/met sange ende op Musicale Instrumen-
 ten te hoozen af te spelen / gheneuchelijcke Histo-
 rien te lesen/Bylijcke tsamensprekinghe te houden
 ter tijt toe dat die spijse wat in die Maghe gesonc-
 ken waer,

Van den

Van den Slape ende Waecken

Door den Slape wordt den Mensch verberst/
 Die sinnen worden verfrapt / het ghen oet
 wordt gheconsozteert / Die natuerlijcke hitten wort
 vermeerdert / die humeuren worden ghetempeert/
 die spijse en Dranck wort verteert / en t'herte wort
 verlicht. Ende ghelijck natuerlijcke Slape gesont
 is / Soo is te veel Slapens en buptens tydt quaet/
 want het brenghet aen Popelspe / vallende evel / gich-
 te ende doet dickwils absteunien ende Coortlen
 Groepen. Ende oock onghemaniert waken ver-
 droocht het Lichaem / het vermindert die verdou-
 winghe ende is oorsake van veel Siekten. Cer-
 stont na den Eeten salmen niet Slapen / maer men
 sal wat exercitie doen / met gaen / staen / ofte arbe-
 den tot dat die Spijs wat ghesoncken is / want die
 Spijse sal te bet verteren ende te min beswaren/
 mach oock Musjck of sanghe of Historien die ghe-
 neuchelijck zijn aenhooren / of wat ander oeffe-
 nings doen elck na zijn ghelegghentheyt / want
 terstont na den Eeten geslapen maect Pijne in 't
 Hoofst ende brenghet aen Catarren ende bederst den
 natuer / beter waert voor den Eeten geslapen / noch-
 tans dat een Mensch ghewent is dat is hem best/
 onghewoont is quaet. Den Slaep begintmen op
 den rechter zijde / so verteert beter die spijse. Daer
 na op die sincker zijde / Ende die Handen Crups-
 tops alst hout weder is op die Wage gelept. Men
 sal gheensins met den Bupcke opwaerts Slapen/
 want dat maect verschicktheyt / rasernye ende
 Popelspe / By Daghe te slapen is onghesont / want
 die dach is verleent om te wercken ende die nacht
 om te slapen. Lat ouwe dient ouwe Menschen wel
 om te slapen.

Van Schoone en Ghecorrom- peerde Lucht.

Ghetempert ende schoon weder / hout een mens-
sche ghetempert in ghesontheyt / maer onghet-
tempert weder ende quade lichten brenghen sieck-
ten aen/maer lieffelijcke lichte/ dun en supver zijn-
de wel gematicht dat verheucht het Hert/maeckt
het Bloet subtyl/maeckt gock appetijt ende goede
berteringhe inde Mage. Maer contrarie sincken-
de goten/ende ander vuple stancken/ bederven den
geest ende den ingehoozen hitte/ende die sinckende
vuple lichten trecken deur alt' Utsaem / waer al
dan dickwils sieckten als Pest ende Pest koozsen
zijn komende inden Mensche : Daerom soo moet
men van soo danighe quade lichten wachten/ ende
alst Schoon ende ghetempert weder is soo salmen
hem wat vermaken ende vermeyen met goet ende
Drolyck Gheselschappe.

Van Ghewoonte en Onghewoonte.

Een Mensche die zijn ghesontheyt bemindt sal
aenmercken deur wat manier van Leven / hy
best in goede ghesontheyt sal moghen Leven aen-
merckende zijn natuere ende gheneghentheyt/ende
het best verkozē hebbende na zijn natuer: watwijst/
sal daer ghestadich by blijven / niet loopende van
d'een op d'ander/van den Os op den Ezels / want
onghewoont is leebreecken/ Ende alle Nieuwig-
heyt maeckt swarigheyt/waer deur Sieckten in
den Mensche zijn komende : Daerom salmen hem
wachten vooz schielijcke ende haestighe Onghewoonten/

Wootten/t' sy van arbeiden of veranderinghe/van
Leven ende van plaetsen/bysonder uyt gefonde in
argher ende onghesonde t'welck seer quaet is/ als
verde reysinghe ende verde verhuysinghe / Daer
menich Mensch door in groote Cranchheyt vallet
ende oock wel zyn Leven deur verliest.

Van Det en Magher.

EEn Mensch die te Det is ende garen Mager
Maer/sal schicken sober te leven ende gebzupckē
veel soude ende supze dingen/ber slagē hier en wijn/
ende staen smorghens vzoech op ende wachten hem
ober dach te slayen/ende gaen savonts laet te bed-
den/want sober Eeten / weynich Slapen/groote
sorghē sware Arbeyt/die sullen een Mensch die det
is magher maken/Maer soete-melck Dieu backen
bzoet/goet schapen ende runderen vleysch/ versche
Kaes en Boter/Dese dinghen maken een Mensch
Det en sterct/alsmen daer by blijde en Drolige Leest.

Oock dick Bier versche Eyerē, en goede wijn
Dienen daer oock wel by te sijn.

Watmen Smorghens doen sal/om die ghe- sontheyt te onderhouden.

Nie uwen Slape Smorghens opghestaen zyn
de/soo suldy den Heere looben en dancken dat
hy u dien voorleden Nacht bewaert ende beschermt
heest / ende ghy sult hem vidden dat hy u die aen-
staende dach gratie wil verleenē om beter te Le-
ven als ghy tot noch toe ghedaen hebt ende be-
veelt u voortz in zyn Vaderlycke bewaernisse ten
besten dat ghy meucht. Dit ghedaen hebbende soo
suldy u Handen en Aensicht wassen in schoon put-
water

Water en spoelen u Mont/en Kemmen u Hoof/en
 snupten dickwils soetelijck u Neus / wyshen den
 Recke / en strycken die Handen en Voeten neder-
 waerts aen/ dit is een schoon behulpselijckheyt te-
 ghen veelderhande zieckten, dienende om ghesont-
 heyt te onderhouden.

Van den Hapz.

Als men t'Hapz dickwils afscheeret dat is goet
 boozt uptvallen des Hapzs / ende maecht een
 dichten Grondt / ende als men den Baert altemet
 wast met kout water/dat verpaept zyn graeuwt
 hepdt / ende verbiedt die uptvallinghe des Hapzs.
 t'Hapz teghen die vloech op ghekemt verlicht die
 Memorie ende sterckt den sinnen.

Van den Herffenen.

VV Etrieckende Specerijen Crupden als zyn
 sijne Wagheleyn/Aloes / Kooften / Spica/
 Wierooch dees gheroocken zynde/consozteren den
 Herffenen. Niesen ontstoppen den herffenen en ster-
 ken die zinnen/als men eens verniest soo sal men twee-
 maels den Neuse snupten/want dat is gesont ende
 belet het druppen vanden catarren. Blyschap des
 herten en stilheyt verscherpen het verstant.

Vande Ooghen.

De gesontheyt der Oogen mozt onderhouden
 dinck hindert soo seer het ghesicht als den Slaepe
 met een overladen Waghe/bpsonder over dach. Al-
 le groene dinghen/als Boomen/Bladen / Welde/
 ende ander groenheyt vermaken ende verstercken
 het gesicht/desghelijck heeft het ghesicht verma-
 helick.

keelicheyt in schoon water te beschouwen / oft in
Spiegelen hout Water in een groene aerden Com-
me gedaen met wat Wijnrupts ende daer altemes
die oogen in gewassen. dat versterckt het ghesicht/
Maer stercke Winden / stof en vupligheyt / teghens
wit gestadich te sien dat crenckt het gesichte. oogen
troost / Wijnrupt ende Venckel / dat sijn drie sonder-
linghe goe dinghen voor den Ooghen / Inwendich
oft uytwendich gebesicht.

Van de Oozen

Tghehoor wort ghekrenckt door verhoutheyt
oft vervuptheyt inde Oozen / oft Verstoytheyt
van grove humooren des breyns. Maer oly van bit-
ter Amandelen / ende Oly van Persick Kernen met
wat Katoens inde Oozen ghedaen opent die Con-
duyten ende is goet voor t'verlooren gehoor. Ende
doek ist seer goet datmen Isop / Wsem / Wolep siede
in water en datmen ober die pompe den oozen hou-
de / dat is goet voor t'ghehoor / ende om den woorn-
kens daer wt te verdryven. T'ghehoor heeft zyn
vermakelijchheyt in vrolijke dibisen / lustighe eer-
lijcke Liedekens te singen / ende snaren spel te hoor-
ten spelen.

Van 't Riecken.

Die zyn ghesantheyt hemint sal hem wachten /
van leylike stanch te rupken / als van haerste
eerst uytghedaen / oft inde pyj barnende / of stanch
int vier oft vuple Lampen dat is al quaet / en daer
soude den mensche lichtelijck een siechte af erigen /
als coortse oft peste. Maer lieflycke weirieckende
dingen te rupken verfraepen des menschen herte
en zinnen / als sijn Roosen / Daghele / Lavendel
bloemen / Weybloemen. Tegens verlooren reuche
is goet ghestooten Nigel saet aen gheroken.

Van den Longhen ende Borst.

Die Longhen zijn lekker ende hebben gaereu soet ende versaeft dinghen/als Soete Melck gewelt met Supcker/witte Maechden Honich om te sicken/Supckerde Mandelen/Stock Supcker/blaeu rassinen/Thodickse Dijen/Soet hout:maet gesouten Vleesch/Pekel Haring/ende alle scherpe suere dinghen/als oock die roock zijn der Longhen contrari/Nieuwe soete wijn opgewelt met Caranten en Stocksupcker en daer altemet wat asghebesicht helpt den Crop ende den Longhen. Wijn is een sonderlingh goet Longhe Cruyt.

Van t'Herte.

Therte salmen ghesont ende welbarent houden dooz een vrolyck gemoet/lustige exercitie/vrede ende Blijshchap / daerom salmen schouwer alle quade passien en verstoornissen/ ooc quade lichten en stancken die de goede ghesteltenisse des Hertens bederven/en stellen henselvē tot een goet genoeg vrolyckheyt des herten/tot blijshchap en vrede ende lustige exercicien/ende schouwen alle quade passien vuple stancken ende nevelachtige lichten. Klare welriekende Wijn ghedroncken verscort en verheucht het Herte boven maten seer/desgelijcx lustige fraepe hoven/Bosmgærden ende graene plaeten verheugen het herte seer wel/oock veranderinge van wercken te doen brenge blijshchap aen. Musick ende snaer spel ende lustige Liebekens verdriuen upter herten droeffenissen ende verschrickinge. Wimpernel gelept in roode Wijn ende die gedronckhe verfrapt het herte wel matich gedronckē zijnde versche Woender Aepelkens ghegheten genereren versck Bloet in t'Herte/Goudt/Silber/Paerlen/Cozael

Cyael/Muskus/Wernaghebloemkens/ Confili de
 Gzejn/versterckent Herte wonderlyck wel / maer
 boven al een gerustige consciencie/sonder welck nie-
 mant volghck Leven mach / want die Wijse Man
 seyt/een gerustige consciencie is een gestadigwaer-
 schay/maer een ongheruste consciencie bzencht aen
 ghestadich lyden ende benaethept.

Vander Waghe.

Die ghesonthept des Maeghs wort onderhand
 den dooz matichept van Spysse ende Dranck te
 nuttighen/en datmen op zyn ghesette tijt Eet
 ende Dzinckt/want als men huptens tijt veel Eet of
 Dzinckt dat belet het teeren des Maeghs/gheleijck
 een Pot die aen't vier staet en kooct/alser cout wa-
 ter in ghegoten wort/terstont het koken of het sie-
 den belet/soo mede ist met die Waghe als men hup-
 tens tijt dickwils eet ofte dzinct. Ende als die spysse
 inde Waghe niet te recht verteert wort/dat schaet
 den gheheele Lichaem. Gelijck als die wortel van
 een Boom gheen voetsel ontfanght/soo beghint die
 heele plante te verdooren / soo mede als de Waghe
 onghestelt is/soo onsteltet al datter aen lichaem is
 ende daerom groote sozghen / bekommerde zinnen/
 verhouwen winden krencken den Wage seer/maer
 boven al overdabichept van Spysse ende Dranck.
 Alsem bier of Alsem wijn is goet ghedroncken voor
 een quaebe Maeghe.

Vande Leber.

Die Leber heeft somtijts ghebreck van ver-
 stopthepdt in haer dunne Aderkens dat het
 bloet te grof is ende niet passeren en mach / en
 waer af komt groote stercke ende onlydelijcke Pijn
 inder rechter zyde daer die Leber leyt/waer teghen
 goet

goet zijn ghebeficht Wyghen ende Carenten ende
Granaet Wijn/wijn verwermt den Leber ende ont-
stopse ende conforteertse. Maer Endivi water is
goet gedroncken vooz een heete Leber.

Vander Milte.

Die Milte heeft somtijts ghebreck van Swel-
linghe/comende van quaet Bloet/ daer veel ont-
ghemackx uptrijst / waer toe goet is datmensse
uptwendich smeert met Mey-Buter of Salve/ende
datmen het Bier en Broot eet met Potemuscaet of
Conserf van Alsem ghebeficht.

Van het Inghewant.

Het Inghewant wort altemet gequelt met wo-
men/winden of couwe gicht ende verstoptheyt
van Camergang/waer af die Mensche onlydelijck
de Pijn krijghen in haeren Bupck / hier toe dient
Camilbier warm ghedroncken of Ruyjn ghegeten/
of loocke t'welck is der Boeren Driakel.

Vanden Nieren.

Die Nieren worden dickwils ghequelt metten
Steen / ende haer Pijn boeitmen achter inde
Lendens / waer toe men innemen mach Potemus-
caet met wat Oly van soete Amandelen in Bier of
Wijn warm in gedroncken of met nat van Weeren
Bleefche t'welck seer goet is.

Van den Blase.

Die Blase heeft oock zijn ghebreken ende som-
tijts groote pijn/twelck wel kan komen als men
zijn Water verhout/waer upt den Steen ende igras
veel aen groept. Tot versastinghe vande Pijn der
Nieren/sietmen Parietaire en Camillen met Wijn
oft hier ende doozgedaen zijnde dzinckment/en men
sint het Crupt op die Blase.

Hier

Hier na volghen die Namen van veelderley Sieckten / met die oorzaken/ende heruusse van dien.

Cephalagia, Betepkent Hoofdt-Pijn ofte Hoofst-sweere. Ende dees komt van een veruyplde Maghe of quaden Dampen in't hooft/of van ongetemperde hitten of coude of van te veel Bloets/of Windicheyt der Geesten. Hemicrania. Is een sware Hoofst-pijn/wesende alleen aende rechter ofte linker syde des Hoofst/welck men noemt Schelu Hoofst-Sweer.

Vertigo. Is een duyfelinghe int Hoofst/so dat alle dinck schijnt omme te draepen/welc komt dickwils van verhittent dun bloet/waer af die Vapueren int Hoofst om draepen als Blammen/sog dat een mensche dinckt hupten om te draepen. Dat gheschiet binnen inde Herffenen.

Phrenitis. Is een rasende coortse inde Herffenen of een heete sweeringhe / comende van overbloedich bloet / dat inde Herffenen ontsteken ende verhittent is.

Letargia. Is een passie contrarie zijnde Phrenesia, ende is een crachtighe slapinghe / comende van coude ende vochtighe Herffenen/bijsonder inde memozie.

Congelatio. Is en bevroesinghe ofte verstijvinghe des verstants/ende maect een mensche sonder verstant in sulcken schijne sittende of staende of legghende / als hem die sieckte bevanght / ende comt van coude drooghe Herffenen.

Apoplexia. oft Popelspe/ Is een passie der Herffenen/ die dat verstant ende sinnen met het ghevoelen benemen door verstoptheyt ende loopinghe van Caterren. Die haer oorzynck hebben van coude

grave slapmen. En dit gebreek krijgen meest **Oude** luyden die traech zijn ende gulsige **Dronckaerts** die veel slapen.

Paralisis. Is een Beroerteniſſe waer door een mensche lam wort aen d'eene zijde vā zijn lichaem/welcke ziekte eerst zijn oorspronck heeft wt het mer-
rich van het rugghe been komende/van onghetent-
perde conde en vochticheyt ende loopinge van hu-
meuren/die verstoptheyt maken inde Senuwen of
Neterpen/waer deur den lebent makende gheesten
heer doorganck ende werckinge helet worden.

Incubus. Is een passie van s'ware droomen als
een mensche meent dat hy vande nacht merryp ver-
snoort wort / maer ten is niet anders dan s'waer
ende s'wert melancolich bloet daer die **Boose** veel
ander werckt.

Epilepsia. Beteekent die vallende ziekte/oft een
Ebel komende van eenige Fenijnige dampen ende
Walnten opstijgende in 't hreyn. Die oorspronck
hebben van groote vochticheyt ende slapmen/waer
van die Patient te neer valt ende begint te schup-
ecken aenden Mont ende is van hem selven.

Cararrus. Is een druppinghe vande **Verſenen**/
komende somtijts van koude of van groote hitten/
soms tijts van overbloedicheyt van eten ende drinc-
ken/en hier tegen is goet het late vande hoostader.

Spasmus. Is een spanninge der senuwē als die te-
gens haer behoortijcke natuere en ghewoonte ghe-
strooken worden/en comt meest vā overbloedicheyt
van spijs en dranch of van ledicheyt/als een men-
sche geen exercitie heeft daer hy hem by verwarmē
mach/of oock van veelheyt van Slapmen.

Melancolia. ofte **Swaermoedicheyt** dees komt
vande **Galle** als daer veel quade ende zware aert-
achtighe vochticheyden in zijn of van de **Wilde** be-
porven

dozben is/waer of quade opstijginghe geschien in't
hzeepn/oft komt ooc vā al te groote bekommernis-
se ende quellage/die met dese passie ghequelt zijn die
zijn vael van aensicht/treulich van wesen / kleyn
van polse/ende still wjgent ende betzeest.

Inlania seu Mania. Betepckent een dulle Siecke/
welcke passie komt upt die geelheyt vander Galle/
die hoven maten dooz hitten verbrant zynde / ver-
andert in s werte materie ende van beneden opstij-
gende tot het hzeepn ofte Herffenen/maeckt ontsin-
nicheyt of rasernie/ende van dese Sieckte syn meest
onderwarich Jonghe Luyden.

Catarrata seu Suffusio. Is een ghebreck iude Oo-
ghen als daer eenighe donckerheyt vooz comt van
een blifke/waer dooz het ooge duyfter wort / twelc
comt van eenighe dicke humeuren die int ghesichte
berstijft zyn / soa dat een mensche daer dooz blind of
qualijck ziende siende wort.

Ophthalmia. Is een groote ppne inde ooghen/
twelck comt van volplicheyt en overbloedicheyt
van bloede / waer af die ooghen seer root worden
ende overbloepen van traenen.

Graviter Audientes. Betepckent herthozentheyt
alst tghhehooz ghekrencht is dooz vercoutheyt ende
dicke humeuren die int hzeepn verghadert zyn / oft
comt van eenighe verbuplicheyt / die opstijght nae
tghhehooz toe / of comt van eenighe caterren.

Hamoragia. Betepckent bloeden wt den neuse/
t welck die natuere wt dypst / obermidts groote
overbloedicheyt des bloets / waer dooz altemet die
bloet-aderkens borsten / ende maect den neuse seer
blaedende.

Anguina. Betepckent een seere kele als een men-
sche heesch sjeect/en dit komt van verhittentheyt
des Bloets/waer af die Ooghen root zyn/ende het

ansicht ende den hals zijn mede roost.

Tudis. Betepckent die hoeste:twelc is een crachsighc upthlasinghe der Paetueren/ die hem zelven soeckt te helpen om alsoo te rupmen ende te suppen die verstopthept van slupmen/ die inde Pijpen der Longhen verborghen zijn.

Asthma. Is swarichept om te asemen sonder ghelupt ofte een Memborstichept / komende meest van grove slijmerachtige slupmen die inde Arterien der Longhen door haer slijmerichept blijven hanghen.

Pleuritis. Is een sweeringhe by die korte ribbe/ ende maect onlijdelijche Pijne ende stekinghe/ als oft met een Priem gheschiede / ende komt aen met korthept van asem/ met Hoeste ende met een Heete Coortse.

Sputum Sanguinis. Is Bloet overgeven/ t'welck meest komt van volhept des Bloets/ so dat eenige aderen borsten van veelhept des bloets/ twelc comt van gulsich eeten ende drincken. Of het komt oock datter yet int Lijf ghebroken oft gheborsten is.

Cardiaca vel Palpitatio cordis. Is een bevinghe ende cloppinge des herten/ comende van eenige opstijgende vaporen ofte walnten/ die haer oorsprong hebben van toornichept/ overbloedich brassen/ spijse die wint aenbrenghet/ oft datmen arbept doet boven sijn machte. En dese Sieckte voeltmen als men een hant opt Herte lept/ soo ghevoeltmen Bevinge ende kloppinghen.

syncope. Is een haestige hertbange of swijminge komende van te veel Wakens/ Gramschappe/ Groefhept/ groote sozge/ sware vrees/ Pijne/ Wonden ende arbepten boven sijn macht.

Cholera. Is een onmatighe onsteftenisse des maechs ende des supps: Comende van onlijdelijche

ke pijn ende stekinghe. Soo dat een Menschhe ghe-
dwonghen wort over te gheben/t welck komt van
overbloedicheyt des Bals.

lingultis. Is die Plicke/die by poosen de mensche
opzrecht/en dees comt van te veel vervoltheyt en
overbloedighe Vochtigheyt des Maeghs.

Cardialgia sive dolor stomachi. Is een pijn ofte
onsteltentisse des Maeghs/comende van eenige fee-
nijnige vochtigheyt die het sweete doet wtzeken/
ende t'Werte benaut maecht ende oock swyminge/
aenzenght met een stercke Coortse.

Ventriculy cruditas. Is een rauwicheyt oft on-
verteerentheyt des Maeghs/als een mensche geen
appetijt en heeft om Eten/ende komt dicwils van
inwendige dicke slupmen of vanden Galle oft van
onghetemperden Humeuren/aenzengende Wal-
ginghe rispinge/brakinghe/als men die Maghe al-
temet overladende is.

Opulatio hepatis. Dat is Verstoptheyt des Le-
vers/comende van dicke trage Humeuren/die hen
verborghen houden inde dunne Aderkens des Le-
vers/waer wt veel ziekten komen inden mensche.
Die hier ghebreck af hebben kryghen groote pijn
terstont na den Eten.

Hepatis debilitas. Dat is een cranchheyt des le-
vers/komende van ongetempertheyt des Levers/
die het bloet waterich maecht ende den koleure des
Wensichts Groen ende bleek maecht.

splenis tumor. Is swellinghe vande Milte die
welcke inde sincker zijde seer wijt ypt Wast/door
welcke passie een Menschhe kan qualijck zijn werck
doen/en is dorstich/aemborstich/inde mont is veel
speecksel/die buck staet stijf gespannen van Win-
den/die Mont rupckt qualijck/die kiesen worden
hol/t'aensicht krijcht swerte plecken/ende dese pas-
sie

ſie comt van melancolich bloet/welck inde aberen
des Milts verborghen leydt/en dees Lupden zijn
Dichwils Coornich.

Ikeritia. Geelsuchte komt van overbloedicheyt
des Gals/waer af het wit der Oogen/het aensich-
te/die urine ende camerganc gheel worden/die ap-
petijt vergaet/die Dorst wast aen/die Mont wort
bitter/t'Hoofst heeft Pijne/die Leden zijn flappe.

Vermium Inestatio. Vanden woemen tepcken
hier af zijn jeuckinghe inde Epnde ende inde Reuf-
gaten/sp heben/sp Sweten/walghen/Doesten ende
gheben over ofte braken/sp zijn vacl in't Mensicht/
ende zijn cotwelyck/sp roeyen inde flape/kinerffen
op den tanden/sp zijn hongerich ende dorstich/woyt
van oogen/sp hebben altemet een stijbe buycke en
hebben den Bupckloope / hier af zijn meest onder
warich kinderen die veel oests eten.

Dysenteria. Het root melisoen ende den bupcklo-
pe komen van scherpe/bytende stinckende humeu-
ren/gegroept inden dermen/comt oock van onber-
teertheyt inde Maghe ende van bedorven Spijsen/
waer af comt pijn/en stekinghe int ingewant/ende
versweringe/waer af sp losen etterige en bloedige
materie ende oock schielinge der Dermen.

Colicomas. Is een wint gefloten inden dermen
genaemt Colon. Ende dese Pijne is soo scherp als
offe met een Pziem gesteken worden/ende hout ooc
gheen blijvende stede/ maer verschiet van de eene
stede tot den ander/want het zijn besloten winden.

Hydrops. Is Watersucht / welck komt van een
quade Leber. Die verkout is met die aberen des
Levers/en die watersuchtige lupden zijn meesten
deel kooztsich ende dorstich.

Calculus. Is den Steen die inde Nieren ofts
Blase groepet/waer af sp groote pijn krijghen die
niet

niet en verschiet/maer die pijn hout stede/Sy hebben walginge van haer spijsse sy rispen ende hebben groote steecten in haer Lendens/ bysonder als sy bucken sullen.

Hemerroides. Is Menbey of den Speen/t'welck comt van overbloedicheyt van bloet/dat die Nature selfs wtduyft/ ende soo hem selven helpt om upt te duyven het swaermoedich bloet/ ende dat is seer goet alst niet langh en duert.

Mensium Superflua Fluxus. Komt van dun verhittent Bloede.

Mensium suppressio. Komt van dick Slijmerigh Bloet die de Aderen verstoppen.

præfocatio. uteris. Komt van een quade opstijginge upt quaet woelent Bloet.

Arthritis. Ist Flerectijn/is een slapheyt der Seenuwen/komende van overbloedicheyt ende slupmachtige bochticheyt ende ledicheyt ende veel wijns ende kostelijcke droncke te drincken.

Lues Venerea. Sijn die Pocken. Die welcken van onsupberheyt pleghen haer oorzynonck te nemen.

pestis. Betepkent die Peste. En dees comt principelijck van een vierighe bedorven Luchte/ oock van vuple stanck van Mozassen/goten/onbegravde krenghen/ Doode Walvisschen ende dierghelijcke vuplicheyt pleech de Peste af te groepen.

Febris. Betepkent die Kooztse / t'welck is een onnatuerlijcke hitten / en daer zijn veelderhande Kooztzen.

Febris continua. Een geduerighe Kooztse/komt van vuple dicke Flupmen.

Febris Quotidiana. Is die dagelijcse kooztse/ Die welke aen komt met schudden en beven ende met hupderinge.

Febris Tertianæ. Is den derden daechs Kooztse/ ende

ende dees komt van cholera die verbuyt ende ghecozompeert is.

Febris Quartana. Is die vierden daechs coortse/ ende dees zijn twee Dagen by/maer dees is lang' duerich ende seer vast houdende.

Febris Erica. Is een uytzoogende ende teering' achtich Kooztse.

Febris Pestilentialis. Is een Pest coortse en dees die komt van een bedorven Luchte.

Fastidium. Een walginghe ofte qualijckheyt/en komt van een koude verbuyde Maghe ende overbloedighe Dranck.

Impetigo. Schurft ofte onreynicheyt / komende van grove Humeuren.

Fator oris. Is een stanche des Monts/ komende van verbuyttheyt des Monts. Ofte uyt verbuyttheyt der dermen/ t'wile maect een stinkende azē.

Torsiones Ventris. Stekinghe ende Pijne in den bukke/en dees komt meest van verholen Winden.

Lienteria. Is een Doorloope/ komende van een quade Maghe ende onverteerde Spijse.

Lepra. Melantsheyt komt van melancolieuse humeuren ende materie door alt lichaem gestropt.

Bulla Verheben sweeringen/ komende van verpittent Quaet Bloet.

Enspila. Is die kroose. Dees komt den Mensch eerst aen met koude / ende daer na met Witten gheslyck als een Kooztse.

Carbunculis. Is een vierighe sweeringhe/ ende dees komt van swertachtich grof Bloet.

Cozte kennisse van menigherley Sieckten ende Cranckheden.

Een gheschicht Medecijn Meester behoort Etweederley dinghen te weten. Dat is dat heere

weete hoe men die Ghesondthepdt onderhouden sal / ende hoe men die Siecken Ghenesen sal. Aengaende het eerste/soo wort die ghesontheyt alderbest onderhouden deur matighe Oefeninge ende arbeyp ende soberheyp te ghebryucken in spijsse ende bzancke. Ende datmen hem wacht vooz coude ende verstorzenissen/want men siet dat menschen die hant minst quellen ende te vreden zijn so't den Heere met heur schickt/zynder best aen/ende leven alder ghesontste. Maer aengaende om Sieckten te genesen/dat kan men qualijck doen of men moet eerst kennisse hebben vande Sieckte ofte cranchheyp diemen ghenesen wil.

Om dan tot kennisse vande crackheyp te comen/so machmen dat weten doozt oorzdeelen vanden urine/ende polse puzicepalijc/ende oock dooz den Camerganc/dooz de couleur des aensichts/dooz vragē na ghelegentheyp des Persoons ende tijts/ende na meer ander dinghen soo na gheseyt sal worden.

Maer eerst moetmē aenmercken of die siecte geneselijck is of niet/want langhduerige sieckten die berout zijn/ die sijn niet wel te ghenesen/bysonder in oude lypden/die tot geen verhael komen konnen die een quade bozst hebben of cozt sich zyn / oft becoert zijn/oft de quateerne hebben/maer jonge lypden machmen ten besten afhoopen/wat die cooztse maecht den jongen groot ende den ouden doot.

Vande urinen te kennen.

Bes Menschen Drinen / worden veelderley Sieckten ende vranckheden bekent.

Drine die vlamnich is betepkent die kooztse.

Drine die root en dick is/betepkent hitten ende volheyp van bloede.

Drine die root en dun is/betepkent dat die mensche heet en drooch is.

Drine

Drine die wit en dick is als Melck / beteyckent dat die Menschē cout en vochtich is / en in hem sondigt veel waterig bloet / en heeft eē verconde mage.

Drine die wit en dun is / betekent dat die Menschē hout en drooch is.

Drine die seer geel is beteyckent die Geeluchte.

Drine die gout geel is en bleeckachtich / beteyckent goede ghesteltenisse.

Drine die swert is pleeg wel de doot te beteyckenē

Item Drine salmen smorghens besien / en moet wa Middernacht gemaect zyn.

Van de Polse.

Die Polse geeft te kennen die ghesteltenisse des Hertē.

Als die Polse gelyck staet en oplyout / beteyckent ghetempertheyt ende ghesontheyt.

Als hem die Polse wel laet voelen / beteyckent Berchte des Hertē ende vroom ghemoot.

Als die Polse slap en kleyn is / beteyckent slawicheyt en Cranckherticheyt.

Als die Polse snel is ende seer jaecht / beteyckent die koozse.

Van den Camergangh.

Camergangh die wel ghebonden is ende rosachtich niet seer stinkende, is een teyckē van goede ghesteltenisse.

Groene Camergang / beteyckēt veelheyt des gals.

Swerte camergangh / beteyckent swaermoechieyt ende verbrantheyt.

Slaetwen Camergang / beteyckent vercoutheyt

Al te seer stinkende camergang / beteyckent verrottinghe der humeuren.

Schupmachtige Camergang / beteyckent Wink inde Dermen.

Wache Camergang/ comt van een verhitte lever.
Wekte Camergang/ comt van verkoutheyt des
 Maechs ende Lever.

Van den Hoofde.

Alst voorhoofd seer doet en kloyt / betepkent
 dat het bloet verhitent is.

Als thoofd achter onstelt is/ comt van vercou-
 heyt ende slupmen.

Als die rechter zijde des Hoofst onstelt is / be-
 tepkent hitte ende droochte.

Als die linker zijde des Hoofst onstelt is/ be-
 tepkent kout ende droochte.

Van de Coleuren des Mensichts.

Alst Mensicht geel geworden is als Safran
 betepkent die geelsuchte ende oberbloedicheyt
 des Gals ende venautheyt voor't Herte.

Als die kaken ende wangen root geberwet zyn
 meer alst betaemt/ betepkent dat die Longen ver-
 hittent ende verstopt zyn. Als t' Mensicht aertach-
 tich wyt den sclaewen siet/ betepkent Melactsheyt
 ende onsupper Bloet.

Alst velle des Mensichts slap ende verwellight
 is/ betepkent dat de Milte of Leber verstopt is.

Alst Mensicht bleech ende onghedaen is/ betep-
 kent teeringhe.

Van den Ooghen.

Die ghesteltenisse des lichaems verschijnt hem
 meest inde Ooghen / want soo als die ooghen
 ghestelt zyn/ soo is ghemeenelijck die ghesteltenisse
 des gheheele lichaems ende des herten.

Als die ooghen root zyn betepkent groote hitten
 Als

Als witte bande Ooghen Geel gheworden is/ beteyckent die Geelsuchte.

Als die Oogen wyt uyt staen puplen/beteyckent Wormen.

Als die Oogen diep in vallen/ beteyckent groote Cranckheyt.

Als die ooghen kranck int hooft staen/beteyckent groote pijn.

Vanden Mont ende Tonghe.

Als die Mont bitter is/die tonghe leelyck ende drooch is/ende daer by dorstich is/ beteyckent Verhittentheyt ende koozse.

Als die Tonghe wit en vuyl is/ beteyckent hitten die wt het lys staet.

Als die Tonge root is/ beteyckent oberbloedicheyt van bloede.

Winnen hol spreeckt als wt een kelder/beteyckent groote cranckheyt.

Als die Tonge swert is/ beteyckent melancolie ende swaermoedicheyt ende swert bloet.

Als die Tonghe geel is/ comt van oberbloedicheyt des gals.

Vanden Speecksele.

Men sal principelijck letten op het speecksel/ als ser gebreck is inde Borst of Longen.

Als het speecksel is geel/root/schymnich/blaen/groen/ijmerich/swert/dats een quaet tepcken.

Maer alst speecksel is licht ende wit/ dat is een goet tepcken.

Speecksel dat men lichtelijck wtspout is goet.

Speecksel dat vast houdende is/ is een quaet tepcken.

Als bitter opbreeckt inden mont/dat komt van een Galle.

Bande vier Elementen ende Humeuren.

Oock salmen letten wat Humeuren den cranche
ginderlyck zijn / ze weten / van koude / hitten /
droochte / en vochte / want als dees niet g'tempert
en zijn inde Mensche / soo brenghense Sieckte aen.

Dat cout is / dat is dick / grof / ende maecht vera-
stijvinghe.

Dat van hitten komt verdroocht en teert upt.

Winden maken ghespannen Pijn.

Flupmen maken traechteit / treurich ende slaps-
rich / ende maken bleeckheyt.

Te veel Bloets maecht rootheyt / ende ghespan-
nen Pijne.

Walginge van spijs beteyckent een slappe mage.

Bloedige waterachtige camer gang / beteyckent
onghesteltenisse des Levers.

Swaer azemen roode wanghen / schynmigh upt
spouwen / beteyckent dat die Longhen ontstelt zijn.

Pijne inden buyce komt van Wormen / Winden
of Verkouheyt.

Pijne inde Lendens of Blase / komt gemeenlijck
vant Grabeel / ofte Stene / oft Verkouheyt.

Sieckten veroorsaectt upt Quade passien.

Alle quade passien / als zijn Verstoornissen / lan-
ghe Droefheyden / al te groote sorghe / Hertseer-
dees maken melancolie ende swaer bloet sp vertee-
ren ende verdroogen den menschen / sp brenghen aen
roortsen ende rasernye int hooft / ende bederven den
Mensche zijn Ghesontheyt.

Bande Outheyt ende ghesteltenisse

des Persoons.

Men behoort oock te letten op den Ouderdom
der cranchen / wat siecken sulcke menschen van
soo veel Jaren als u ontrent dincken sal ghemee-
lijc.

52
 ijck onderworpen zijn. Want die sonckheyt is veel onderwarig van worme/ coortse/ herten en vierckheyt/ Maer die onderdom is veel genegen tot gichte popel spe/ Flerechyn/ beroertheyt/ koutheyt/ ende eenquade mage. Oock moetmen letten hoe die persoon gedaen is bet oft magher/ teet oft sterck/ Out of sonck/ om die Medechynen daer toe te ordineren.

Van de Lucht ende Weder.

Oock behoortmen te letten op die Lucht en weder/ want van nat ende Pitten komt ghemeynlijck Peste ende quade kooztsen/ Revelachtich weer is quaet op die Borste/ heete Sonne- schyn maecht Wyn in't Hooft/ oock onnatuerijcke Koude.

Van des Landts ghelegghentheyt

Sommige Landen hebben een swarte Lucht daer men eenige siekten upt ramen mach/ als die aen de See kant wonen/ ende in waterige plaetse/ ende veel koutse innemen/ zijn onderwarich van Popel sie/ Beraertenisse en Lammicheyt.

Tijden des Jaers.

Inde Lenten ofte voor Somer bzeken alle leelheijde dingen wt/ als zijn schurste/ ruyckheyt/ leentken en pocken. Die Somer verhitent/ ende bzenget aen raserneye ende pdelheyt des Hoofts. De Herbst maecht kooztsen ende Peste. Die Winter verkout ende maecht krepel en Lam.

Van Eten en Drincken.

Van veel Oests te Eten groepen Wormen inden mensche/ oberatichheyt van wijse en dranch berst die ghesontheyt/ onghesonde kost of bedorven spijse teeten ofte Wijn te drincken/ destrueren den mensche zijn ghesontheyt ende bzenghen cranchheyt. Men aen/ oock drastich broot ghegeten is niet goet.
 Want ce

Hanteringhe of Oeffeninghe

van den Persoon.

VAn kout/onghemack/vulnis/stanch/comberfatie met onghesonde Menschenen die Stanch over haer hebben/ brenghen verschepden Sieckten aen. Desghelijcx naecht en cout te loopen/natte voeten/al te groote onghemack/te veel verhittent/ en dan wederom verkout/verreckt of verspronghen/ghestooten/of gevallen/hier af komen verschepden accideten van Sieckten in den Mensch.

Op't klaggen van den Persoon.

Oock salmen letten op't klaggen vande Persoon waer zijn pijn is/want ghemeelijck daer die Pijne is/daer is die Sieckte/het klaggen inde borste comt van den longhen die verladen zijn met stupins/flaewicheyt des herten comt meest van coude en droochte/met een Fenijnige dampe die om't herte slaet. Een quade Mage is bpkans oorsake vande meeste sieckten/ ende brenghet dickwils aen dupsiere ooghen ende pijn int hooft.

Vande Leber.

Verstoptheyt vande Leber comt van grafbloet dat inde aderen des Levers blijft hangē/ twelc groote pijn aenbrenghet/oock komter pijn van apocrematis inde Leber.

Vande Milte.

Die Milte wort somtijts overvallen van coude ystoppinge/waer deur die persoo wort swaermoedig/en is groote steekte in zijn sincker zijde/ ende can syn asem niet wel halen als hy loopt.

Inghewant.

Het Inghewant wort gequelt met wazme/wind

den ofte Kouwe Sichte / ofte Verstoptheyt van
Camer gangh.

Nieren en Blase.

Die Nieren worden gequeit met den steen. En
de Hinc der Nieren veropenbaert hem meest
achter inde Lendens. Desgelijcx wert oock die bla-
se wel gequeit met den Steene, daer der menich af
ghesneden wert.

Swellinghe.

Item die Beenen Bupck ende t' gantsche lichaem
swellen ende worden dick van Water suchticheyt

Zieckten die meest regneren ende die

fulcken persoon onderwarich is.

Oock salmen letten op die zieckten die meest re-
gneren op sulcke tijt als zyn peste/coortse/ver-
coutheyt. Ende letten oock op die zieckten die sul-
ken persoon onderwarich is / of meest mede gequeit
is / of het gheslachte of alsulcken Persoon / lettende
oot op het regiment dat hy hout / van eten en drinc-
ken / arbeiden / waken / klimmen / heffen / tillen / Of-
fite / zitten / of gaen.

Hoe wonderlijcke Schoon die Menschē
van Godt den Heere gheschapyen is.

Iden beginne Schiep Godt die Heere Hemel
ende Aerde, met al t' ghene datter inne is. Ende
alst altermael voltoopt ende volmaecht was /
soo heeft hy willen maken een overste en Re-
gent van dit groote Palleys die Werelt / waer toe
hy den Menschē gheschapyen ende ghemaeckt heeft
me t' een levende redelijcke ziele / op dat hy een Do-
minateur soude wesen over de gheschapyen Crea-
tueren / ende dat hy tot een dankbaerheyt vanden
Godt den Heere inder eeuwichheyt dienen ende lief
hebben

hebben soude / die hem sulchen Edelen Creatuere
gheschapen ende ghemaect heeft.

Want die Mensch is al onghelijck anders ende
beter gemaeckt als die onredelijcke heeste / die van
Godt den Heere geen kennisse en hebben / want dat
sijn verganchelijcke Creatuere die t'woest hangt
nae die aerde / want soo sy vande aerde zijn als sy
sterben / so gaense wederom te niet ende verandere
in Aerde daer sy afghekomen zijn.

Maer een Mensch is eeuwich ende onverganc-
kelijck na die Siele. Ende daerom is hy recht op
ghemaect met het Hoofde opwaert ghestreckt na
den Hemel / waarom hy met recht van sommighe
Doctoren gheleken wort hy een verkeerde Boom /
die sijn voetsel moet trecken vpt den Hemel / gelijck
die Boomen vpter Aerden / na die leeringe Pauli /
die seyt onse conversatie is in den Hemel.

Maer toe die Mensch geschapen is na het beel-
de Gods / want ghelijck als wy Christenen geloo-
ben datter drie verscheyden Persoonen zijn in der
Godtheit / ende nochtans maer een onverscheyden
Godt. Soo mede heeft een mensch drie verscheyden
krachten des Siels / te weten die Memorie om te
ghedencken / het Verstant om te oordeelen die wyse
wil om te verkiesen / welke krachten der zielen den
Mensch daer toe verleent zijn / dat hy altyt ghe-
denckenisse soude hebben van sijn Schepper / ende
met sijn vernuft ende verstant Godts wonderlij-
ke wercken soude leeren begripen / Ende met sijn
wyse wille alsulcken machtighen eeuwichen Godt
boven alle dinghen soude dienen ende lief hebben.

Ten laetsten heeft die Mensch handen / t'welck
die heesten niet en hebben / om hem daer mede te be-
helpen / ende om kunstich te maken t'ghene dat die
mensch voor hem ghenomen heeft te doen.

Dit zijn die principale Instrumenten die Gods de Heere den Mensch verleent heeft / met welken hy in cloeckheit den anderen beesten te boven gaende. In welken ghetooant wort eenderley teycken vande Wysheit / moghentheit ende goetheit ons Scheppers: Die ons Menschen so wonderlijcken schoon gheschapen ende ghemaect heeft. Soo dat die vernuftige Philosophen noemen den Mensch te zijn een kleyne Weerelt / overmits datmen in den mensche vint (al veel wonderlijcker) al het gheen datmen inde groote Weerelt vint.

Maer want wy sondige menschen om der sonden wil / veel ongevals onderworpen zijn / in dit ellendighe dal der tranen / sa heeft onse Heere door zijn barmherticheit gheordineert eenighe middelen / met den welcken den mensche hem behelpen mach om zijn gesontheit te onderhouden / oft die verloorde hebbede door eenige recepten met Godts gratie wederom te krygen : alsoo in dit boeckken geleert wordt.

Anatomie van den Inwendighen Leven.

Vande Compositie des Hoofsts.

Die gesteltenisse des Hoofsts is dese. Eerst van huften is dat Hant / daer na die huft / daer na Wyf / kaelachtich Vlesche / daer na een dick vel : Daer na dat Becken ofte pot des Hoofsts. Het welcke meerder inhoudende heeft na advenant van ander dieren / en die Forme is rontachtich ghelijck een halve werelt / daer na komen twee Bellen boven malkanderen gheheten d'eene Dura Mater, ende d'ander Pia Mater Daer na soo komen die Hersenen. Ende na die substantie der Hersenen is wederom pia Mater.

Daer na ſoo komt dat wonderlijcke Net gheheten Rete Mirabile, Daer na komt een been dat het ſomdamente der Herſſenen iſt/ende daer die Senulwen haer beginsel upt nemen. Doozt ſalmen weten dat die Herſſenen ofte Szepne heeft dype hupſkens oft cellkens/daer die krachten der Zielen in wonen. Inde eerſte ventricuk of celle iſt die gemeen ſin of die Inmageneringhe/dooz welken wop begrijpen ende verſtaen/inde middelſte celle woont die rede/nc/Inde leſte celle woont de onthoudinghe / ofte Memorie/en daer zyn gangen vanden een tot den andere/op dat die Spiritus dooz gaen moghen. Int voozte deel zyn Senulwen die hol ſyn/dooz welke bloepen tot den Oogen kracht om te ſien/ende tot den Oozen om te hoozen / tot den Tonghe om te ſmaken/tot den Neuse om te riecken. Ende voozt ſoo komt vande herſſenen ofte hzejn alle beweechniſſe ende ſinnen/waer af het merch gereycht wort, dooz t'gheheele Kugghe Been.

Vande Senulwen.

Alle Senulwen nemen haer oorzpranck van de Herſſenen/die welke als ſy ghebrocht worden inde oozen/tonge/hupt/mede delen en geven cracht van Sien/Rupchen/Hoozen/Smaken taſten.

Van den Aderen.

Die Aderen hebben hui Oorzpranck van den Lever ende zyn vaten of plaetſen daert Bloet in bewaert wort / waer dooz die Leven gheſtrecks worden/daer t'Leven ende kracht inne leyt.

Vande Arterien.

Die Arterien hebben haer beghinſel vart Werke/ende zyn in haer begrijpende het ſubtilſte

ende leventmakende Bloet/ t'welck inde gront des Hertzen gekocht wort/ ende wort meest den Longen toegheschickt als die naest zijnde aen't Herte.

Van dese twee (te weten vande Arterien en Semmenen) worden gedept opwaert ende nederwaert in veel tacken tot die wterste ledē des lichaems toe om die leden te voeden ende levendich te maken.

Vande Herte.

T'Herte is in't midden vanden Borste/ een luttel declinerende na de Slinker zijde. Die Forme oft ghedaente des Hertzen is gelijk een pijn-appel/ boven hreet ende beneden smal. In't midden vant t'Herte is een putte/ in welke verteert wordt/ dat grofoedende bloet dat vande Leber komt / ende wort subtyl ende geestelijck ghemaect / ende dan wortet gesonden/ dooz die arterien ober al het lichaem/ maer tot den principalen leden meest / eerst totten Herffenen/ en daer ontsancket een ander natuer ende wordt Animalis ende Verstandich & ad Genitalia, daert Generatijf wort ende tot alle den anderen leden/ die voedende levendich makende. Dat herte is een instrumente van alle de crachte des lichaems ende een volmaecte hant der Sielen. Item in't Herte begint eerst dat leven ende int Herte so eynt dat Leven/ want het Herte is een setel ofte wooninge des Siels/ die welke heur daer van daen wtstort ober t'geheele lichaem/ ende blijft hanghen in een veggelijck deel.

Vande Longhen.

Die Longhen zijn licht ende sponghenachtigh/ ende legghen ober t'Herte / om dat te vercoelen/ ende gaen alcht op ende neder als een blaesbalt afemende/ uyt die Longhen spreekt een Mensche.

Vande

Vande Maghe

Die Maghe is die Potte/daer die drooghe spijsse
in ontfanghen ende ghekoocht wort / ende is
veelderlep Siekten onderwozen.

Vande Leber.

Die Leber is een instrument daer grof Bloedt
ghemaecht wordt / sy verwermt die Maghe/
ende doet die Spijsse verteeren / vande Leber
Tachtmen.

Vande Milte.

Die Milte komt dwers aende Slinker zijde
vande Maghe met haer Vette ende Aderen/om
die Melancolie van daer te verdryven/ende om Wy-
petijt te verwecken.

Vande Dermen.

A Ende onderste mont of uytgancck des Maechs/
beginnen die Dermen vier ses in't ghetal.

Vande Galle.

A Ende Leber middel inde hollicheyt is een blaes-
ken gheheeten die Galle/ gheordineert om die
geele cholerycke overbloedigheyt te ontfanghen/wt
die Galle wort een Mensche Looznich.

Vande Nieren.

Die Nieren zijn gheordineert om dat Bloedt te
Supveren. Van die Waterachtighe overbloe-
digheyt. Ende haerder zijn twee/d'eene aende rech-
ter zijde ende d'ander aende slinker zijde.

Vanden Blase.

Die Blase is die ontfang-plaetse der urine / die
dickwils met Graveel en den Steen gequelt is.

Eynde des eersten Deel.

Want Schat der

Armen / inhoudende verscheyden Remedien / om meest alderhande Sieckten ende ghebraken / met simpele bekende Recepten ende Remedien te ghenesen.

Ovidius die seer vernuftige en verstandige Poët
 Ons al tsamen door sijn lustige carmina laten weet
 Seggende als ghy sieck wort doet in tijts raet
 Want die te lang wacht komt dickwils te laet.

Tot den Leser.

Beminde Vrient ende Leser / icht wensche ik
 toe geluck en Salicheyt / verhopende dat mi
 niet min bieden ende toewenschen zult /
 op dat icht mijn ewe. Mensche eenich voordeel of
 baet soude doen / ende oock mede den tijt der gra-
 tien niet onnuttelijcken in Leegheyt oer soude
 brengen / Soo heb icht dit kleyn Tractactien te
 wech ghestelt / Ende Name van God die heylighe
 drie vaudicheyt. Op dat een jegelijck daer me-
 de soude ghedient wesen / niet alleen om zijn ghe-
 sontheit te onderhouden / maer ooc om meest al-
 derhande Sieckten niet siechte ende onkostelijc-
 ke Medecijnen te ghenesen / tot een vertroostinge
 voor alle menschen / maer bysonder voor den Ar-
 men / die meest hulpe van doen hebben. Daer ooc
 meeste

meeste Aelmissen aen te verdienen zyn: Want
 onse Liebe Heere seyt in den Heylige Euan-
 gelie/wat ghy den alderminsten gedaen sult heb-
 ben in mijnen Name dat hebt ghy my selfs ge-
 daen. Want die Schamel Luyden zyn die Lit-
 maten Christi Jesu / ende wat ghy den Litma-
 ten doet/dat doet ghy oock het Hoost. Daerom
 so en behoort hem een Christen mensche niet te
 schamen noch oock te laten verdrieten/den siet-
 ke crancke menschen te visiteren ende te helpen
 soomen ten besten kan oft mach/t' sy met troos-
 telijcke woorden den luyden te vertroosten/oft
 eenighe hantrekingh te doen / of hoor hun te
 Bidden/oft te verstercken in 't oprecht gelouve
 of hun te genesen soo't doenlijck is / met eenige
 probeerde Medecijnen die gheen schade mogen
 doen/ofte oock daert noot is aelmissen te geve.
 So sult gy't wederom ontfangen hier hondert
 sout' met benedictie/ende sult ten joncksten da-
 ge hoze die lieflijcke stemme ons salichmakers
 Jesu Christi/segghende : Comt ghy ghebens-
 dyde mijns Vaders/ende besit dat Rijke dat u
 berendt is van den aenbeginne des Weerelts/
 want ick heb sieck en krank geweest/ghy hebt
 my besocht. Ick hebbe Hongerich en Dorstich
 gheweest / ghy hebt my ghesuyt ende ghelaeft.
 Ick heb naecht ende bloot gheweest/ ende ghy
 hebt my ghelaeft/etc. Daer teghens den On-
 barmhertighen sal die Coninck segghen / gaet
 van my ghy vermaledyde in dat ewige Vek-

sche Vier t'welck den Duijbel berendyt is ende
 zijn Engihelen. Ende die goet ghedaen hebben
 sullen gaen tot den Eeuwighen Leven / en die
 quaet ghedaen hebben / tot die ewighe ver-
 doemenisse. Laet ons dan beginnen wel te le-
 ven en die Talenten die ons bevolē sijn schickē
 wel te besteden / niet in Aertse maer in He-
 melsche dinghen / op dat wy getrou bevonden
 zijnde / moghen na dit Leven komen ten Eeu-
 wighen Leven / t'welck ons Godt die Heere
 door sijn Barmherticheyt gunnen wil. Amen.

Adem die benaut is helpen.

Nemt Safferaen Pulvericcerte / ende
 Dijnckse in met Vastaert / het is goet
 voor benauthēpt des Adems.

Adem lanck maken.

Tsaet van Auerupt drooch gepoedert / met Ho-
 nich ghemenght en ghelecht / of het selfde Saet
 met Wijn ghe soden ende inghenomen / maect een
 langhe Adem.

Antis saet geknaut maect een lange soete adem.

Item het saet van Pigella gepoedert / met Wijn
 ghedrancken maect een langhe Adem.

Desghelijc het Voeder van Cardo Benedictus
 met Wijn inghenomen / maect een langhe Adem.

Drooghe Vighen raen of ghebraden ghegeten /
 dienen wel om den Adem lanck te maken.

Remboz

Nemboſtigheyt gheueſen.

Hſop Wijnruyt ende Honich / in kleyn Bier geſoden en gedroncken helpt om Nemboſtigheyt te gheueſen.

Cymus met Honich in Water geſoden ende ghedroncken helpt in Nemboſte.

Alantwortel geconſyt ende geggheten / is goet voor Nemboſtigheyt.

Droy-Soet-Hout inghenomen / is goet voor beſnautheyt van Adem.

Bakelaer gepulverifeert met Honich of Syroop vermengt / Ghegheten helpt voor Nemboſtigheyt.

Neemt een loot Anijs / een vierendeel Carenten / een loot Soet-hout / een hant vol Hſop / in Stroock-Water geſoden op den helft / hier af ghedroncken helpt voor Nemboſtigheyt.

Adem die Stinckt Soet en Welrieckent te maken.

Schellen van Orange Appelen gheconſyt ghegeſten / gheueſen een Stinckende Adem.

Rooſmareyn Bloemen en oock het Cruyt in wijn geſoden ende ghedroncken / verdrjben een Stinckende Adem.

Alsem Wijn Ghedroncken een wijl tijts verbolgens maect den Adem Soet.

Roten Muſcaet inghenomen / maken een welrieckende Adem.

Anijs Saet ghekaut en ghegheten verſoeten den Stinckenden Adem.

Amber Gheueſen.

Neemt het Sappe van Luyſtoock / ende ſtrjckt dat op den Amber.

Item een Nieuwe Dame gheheet op het Vier / en ſtroopt daer in Wijn ende Comijn / ende die kroocke van

van anderen ontfangen/ is goet voort bloeden van den Ambey.

Wkeren of eycken lof Bladen/ met stercke Azijn gekoocht en gestampt/ en in twee roode sacckens ghedaen/ ende warm by veranderinge opghelept helpt het Bloeyen vanden Ambey.

Oesters schelven gebzant/ of se n' ossel schelven/ en gepulveriseert/ met lyn-saet oly aen gestreken.

Koof-salf aen gestreken/ versaeft den Ambey.

Ambey krupt met die Wortelen met Wijn gestampt/ ende deur ghedaen / dient seer wel om den Ambey mede te wassen/ soo salse haest genesen.

Aensicht klaer en Schoon maken.

Gedistileert Water van Lavas mede gewaschen/ of water gedistileert van boone bloey sel

Clay van bevernel bladen/ maecht het Aensicht supber en claer/ en neemt wech vleecken en sproeten.

Clay van Pompoenen met wat meels gemengt met het saet ghestoten/ ende inde Sonne t' aensicht mede ghewezen maecht het Aensicht klaer.

Aensichts Peuckelen van Bitten doen vergaen.

Carre-Melck gesoden met witte hete ende daer mede ghewasschen / verdyjst roode peuckelen wt het Aensicht.

Apostumatien/ Ghestwillen/ Sweeringhen/ doen Vermorwen ende upbreken.

Lynsaet-koeck of lynsaet met hier gesoden/ met Leen stucke hoters als een pappe/ ende opgelept verdyjst ende doet upbreken Apostumatien.

Violette blaen ghestooten met Meel van Gerste mout ende een pappchen afgemaect met wat oly ende oyghelept helpt.

Bladeren van Nachtschade met sout vermengt ende

ende opgelept is goet.

Witte broot & pappe/ verfaet seer den Apostumati-
en.

Item heefdeegh van rogge oft van tarwe/ doet
Apostumatien uythzeken.

Neemt on geynde Honich/ mengter wat meels
onder/ lechter op den Apostumatien het geneest.

Soere Melck gekoocht met goet/ ende opgelept
verlaet den pijn van apostumatien.

Neemt honich/ sout / tarwen bloeme met een
booz van een ey onder een ghemengt / geneest apo-
stumatiën ofte bloet sweeringhen.

Item Scabiosa gekoocht met bier of wijn/ ende
gedroncken/ is goet booz inwendige apostumatien

Item een hazen appel op de apostumatien ge-
lept/ gheneestse.

Speck op linden gesmeert als een plapster / saft
apostumatien.

Note musraet gegeten inde rebelijcheyt/ supbert
het quade bloet daer die sweeringhen af comen.

Appetijt maken.

Cappers met oly ende eech gegeten/ dienen wel
om appetijt te maken.

Item surich ghekooft en gegeten/ graecht wel.

Wirredick wortel gheraspt en daer by ghebaren
erupinkens van witte broot ende soo ghegheten tot
snocck of ander vis/ smaect wel ende verteert lich-
telijck.

Supker wortelkens gekoocht ende ghegheten/
smaken lieffelijck ende maken appetijt.

Petercel over die vis ghestroyt/ maect goede
verteeringhe/ of petercel wortelen by den hutsot
ghekoocht/ smaken wel/ ende verteeren lichtelijck.

Item sommighe ionckers rapen appetijt mee
vasten/ ende gaen wandelen.

Ghehzaden

Ghezaden asupn slade / met oly ende met Ceck
ghegheten / vermeerder den apperijt.

Kerbel waermoes of een gebackten strupskē van
warmoes / maecht den apperijt.

Mostaert ghegheten tot ham ende harde cost/
doetse wel verteeren.

Een sause van peper gemaeckt tot gebzaden ha-
sen / doet die harde spise wel verteeren.

Aderen ghebreken goet.

Die gemeen Meesters segghen dat Alsem hier
of aisen Wijn gedronckē / is goet voor die ge-
breken der Aderen.

Bedzoefde menschen helpen.

Die Meesters seggē dat conserve vā buglossa/
dat is van ossen tonge goet soude zyn / om be-
zoefde menschen vroljck te maken.

Wijn ghedroncken / maecht vroljck bedzoefde
menschen.

Beenen die dick en gheswollen zyn/helpen.

Die meesters willen segghen / dat mosch van
deycken boomen met wyne gesoden / soude goet
zyn om te genesen dicke gheswollen beenen / alment
op die gheswollen beenen leyt.

Beenen int lichaem ghebroken wt doen gaen

Die wortel van lisch over zee met honich ver-
mengt / treckt wt beenderen die ghebroken zyn
ende oock splinters.

Die Herbaristen segghen / dat brioni wortel met
wyn gestoten ende opgelept / treckt wt beenderen.

Die wortel van raket in water ghesoden opge-
lept zynde / treckt upt splinters en gebroken beenen.

Benigut

Benaut zijn helpen.

Tinus ghepoedert / en drie vierendeel loot
 swaer ingenomē met Orimel dat men upt den
 apteec haelt/meētme goet te zijn voor benautheyt
 Die Crupdeniers seggen/dat Arangien appels
 ghegheten is goet voor benautheyt.

Beeten van Honden ghenesen

Die Herbaristen seggē/dat maluwe/of kaesgiz
 blaen ghenesen beeten van Honden.

Sommige raden datmen die bete soude wasschē
 met sijn epggen water / ende t' soude ghenesen.

Beeten van dulle honden ghenesen.

Die bladeren van groote Clissen met sout ghe-
 stoten / zijn goet ghelept op beeten van dulle
 honden.

Weechbree bladen ghestoten/ dienen wel gelept
 op beeten van dulle honden.

Die bladeren van netelē gestoten met sout ver-
 mengt/gheneesen beeten van dulle honden.

Munte met sout vermengt en gestoten dient wel
 gelept op beten van dulle honden om die te genesē.

E' say van Wijnruyt met Wijn inghenomen en
 die bladen gestoten en daer Honich onder gemengt
 met wat souts/ gelept op beten van dulle Honden
 gheest se.

Wijnruyte/Walsche Roten/Wygen ende Sout/
 salmen onder een meughen/ende leggende op beten.
 van dulle Honden.

Wascht den wout met u epggen water/ en neemt
 het hay vanden selven Hondt / bintet wel op die
 wonde/ het geneest die beeten van dulle Honden.

Amijs saet gepulveriseert/en met Wijn gedronc-
 ken/helpt teghens beten van dulle Honden.

Neemt Suric saet of Latou saet/rotet en dzint
 heit

ket in met wijn het helpt / tselfde doet ooc raket saet
 Een vierendceel lootg Sakelaer ghepulveriseert /
 met wijn inghenomen gheneest.

Item wascht die wonde met sout water / het is
 seer goet of See-water.

Oziakel inghenomen met gebotert Bier / is seer
 goet voor beeten van Dulle Honden

Beeten van Nateren ghelesen.

Ghedronckde bladeren van Berthoni met Wijn
 ghesoden / dienen wel ghelept op beeten en ste-
 ken van nateren.

Die bladeren van Anghelica of die wortelen in
 wijn ghesoden / en daer terstont af ghedroncken / is
 seer goet.

Het sappe van Esschen bladeren of die schozen
 of jonge schutgens met wijn gedroncken / helpt wel

Beeten van Schorpionen ghelesen.

Tsaet van Violette ghepulveriseert met Wijn
 of Bier ghedroncken / gheneest.

Mariolijn met Sout ende Ceck onder een ge-
 stamt / ghelept op quade beeten gheneestse.

Sakelaer ghepulveriseert ende met Wijn ghe-
 droncken is niet quaet.

Beeten van Serpentes en Slanghen ghelesen.

Camille Bloemen met Wijn ghesoden en beut
 ghedaen / is goet ghedroncken.

Telp bladen op die beeten ghelept gheneestse.

Cardo benedictus groen ghestaten / ende op die
 wonden ghelept / gheneestse wel.

Hol wortel gepulveriseert en met Wijn gedron-
 ken / helpt seer wel.

Siet Angelica in wijn / ende drinckt daer af / en
 loot die wortelen en blaen met Honich en Wijn
 ruytse.

rupte/legtse op die beeten/het gheeneft.

Beeten van alle sennighe Gbedierten
ghenesen.

Clepne tamme Ossen tonghen crupt in spijs of
in dranch gbedrupcht/of ober tlichaem gebra-
ghen/gheneest sennighe beten.

Ghedistilleert Beth-ni water gedroncken / ge-
neest sennighe beeten.

Clay van groote Clissen met wijn gedroncken/
en gestoten met sout op die beeten gelept geneestse
siet Agrimonie in wijn en drinckte/het helpt wel

Camille bloemkens in wijn ghesoden ende deur
ghedaen zijnde gedroncken/helpt den geen die van
sennighe Gbedierten ghebeeten zijn.

Mageleyn oft Confilie de greyn/in wijn gheso-
den ende ghedroncken/genesen de beeten van senn-
ighe Gbedierten.

Item neemt Anijs saet ende benchel saet/stootet
en drincktet inne met wijn/het is seer goet voor sen-
nighe Beeten,

Consiyte Alant wortel/is goet geant voor senn-
ighe ghebrochte.

Wast en reynicht die beete met wijn/ende legter
op een Papken van Carwen Bloeme/ghekoocht
met Wijn Eeck ende Boter.

Beeten goet.

Hemf- Wortel in wijn gesoden ende gestoten/
ghenesen het beeten der senuwen/als suent daer
op leyt. Item salie in Bier gesoden met Honich/
is goet gedroncken voort beeten.

Blasen ghebreken ghenesen.

Die Meesters seggen dat parietarie ghesoden
ende ghedroncken/is pynselijk voor die Wijn
der Blasen, ende men mach het Crupst ghekoocht
zijnde

zijnde krupten op die blase binden.

Melilote in wijn gesoden ende ghedroncken met een weynichskens Saffraens/ geneest het gebreec des blaes.

Item soet Houdt gesoden met ghepeldelkospuec ende ghedroncken / gheneest de pyne des blaes.

Doten Muscaet in Olie van soete Amandelen ghewepcht/ende altemet gebesicht, verfast seer den pyne des blaes.

Bloet dat verhittent is vercoelen.

Rode Melbesien ghegeten of Melbesien crupt ingenomen of geslickt/ vercoelt het bloet wel t'selvede doen oock die krakebesien of Deen Besien ghegeten.

Die vochticheyt van Granaet Appelen by sonder vanden supzen ghenutticht/vercoelen het bloet wel. Desgelijc doen ooc de Linoenen en Oran- gie Appelen ghegeten zijnde.

Bloetganck stelpen

Die Herbaristen segghen / dat Teskens crupt/ ofte herstonghe in water of in Wijn gesoden ende ghedroncken/stelpen den bloet gang.

Cozmentil wortelkens ghepoedert / met roode Wijn inghenomen/stelpen den bloetgang.

Item weechbreede bladen ende Ganserick / in soete Melck gekoocht ende in genomen stelpen den bloetgang.

Gheharst witte-broot of Beschuyt / met roode Wijn ghedroncken/stelpt den bloetgang.

Die kernen van Granaet Appelen ghedroncht/ of die schellen gepoedert/inghedroncken met Wijn tint/ gheneesen den bloetgang.

Quecrupt/ gegeten/ is goet vooz den bloetgang.

Bloet

Bloet dat onreyn is / supber maken.

Drakel ingenomen met Dupbekervel water /
reynight het bloet.

Roosemareyn in Wijn geleyt / ende gedroncken /
supbert het bloet.

Bier dat wel ghehoyp is / supbert het bloedt /

Kaess-wey ghedroncken / reynight het bloet.

Bloet pissen stelpen.

Schape Melck wel ghesoden / ende heet gedron-
cken / is goet booz bloet pissen.

Agrimoni in cleyn Bier ghesoden ende gedron-
cken / stelyt het bloet pissen.

Pimpernel bladckens in Wijn geleyt ende ghe-
droncken / stelyt het bloet pissen.

**Bloet spouwen en Etter overgheben /
helpen.**

Die gheleerde Mederijn Meesters seggen / dat
maechde Palm in Wijn ghesoden ende ghe-
droncken / stelyt het bloet overgeve ende het Etter
spouwen. Datselvede werck doet Bethoni of Pim-
pernel ghebesicht als boven.

Conserve gemaeckt van het bloepsel van Queen /
met Supcher als dat behoort / gheneest wel bloedt
overgheben.

Gehraden Castanien gegeten / ende roode Wijn
op ghedroncken / gheneest het bloet spouwen.

Bloeden wt den Neuse stelpen.

Tsaet van Comijn ghestooten / met Eeck ver-
mengt / booz die Neus ghehouden ende aenge-
roken stelyt het bloeden wt die Neuse.

Item Scheepmakers Mossche inde Neuse ge-
steken / is goet boozt bloeden.

Water in't aensicht gheworpen / dat die patient
niet en weet / met twee of drie kappen / goet deur

verschieten het bloeden ophouden.

Schijft met het bloet des krancken aent voss
hoofst/ Consumatum est/ het stelyt het bloeden.

Teskens crupt met die wortel inde lichter hant
gheshouwen, ende die twee middelste vingers hout
vast toe/ende leest het Vader ons.

Om die Hert-vingher wat ghebonden/bpsonder
een Honts leeren Bestelinghe/ of wildp soo binter
die voorste Vingher by het helpt.

Spoelt die mont dicwels met cout water/het helpt

Bloet van quetsueren en wonden te stelpen.

Die Meesters seggen dat Gerwe gestooten/
op die wonden vast gebonden/stelyt het bloe-
den ende gheneesse.

Sali ghedzoocht/ende tot poeder ghezeven/en
dan in een open wonde gestropt/stelyt het bloede.

Lijnwaet tot pulber ghebrant / stroopt dat in
een wont het stelyt het bloeden.

Item het schrapelis van Perckement / is goet
voort bloeden

Granaet Appel schellen kleyn gestoten/ende ge-
stroopt inde quetsuren/stelyt het bloeden.

Bloet sweeren genesen.

Nemt Kools bladen ofte bete bladen / stootse
scherfse cleynkens / koochtse met Bier en
Tarwen meel en met Boter/legt dit papken wel
dick op die bloet sweeren/het ruytse/versaffe/ ende
doetse deur bryken.

Deemt onghelynde Honich met Tarwen meel/
menget onder malkander/ en legtse op bloet swee-
ren/ sy sullen ruyt werden ende ghenesen.

Benautheyt hande Vorst helpen.

Die Bedecijn Meesters segghen: dat Saffraen
met soete bastaert nighenomen / is goet voort
benautheyt op die Vorst.

Vorst

Worst ghebreken goet.

Die Herbaristen willen seggen: dat Cariophi-
laet die wortel in wijn gesoden ende gedron-
cken gheneest een quade worst.

Een versche Eys dooze inde plaetse van't wit/
neemt Rijnse wijn/en daer mede ghemengt/ ge-
stoten Caneel en wat Supckers/ is goet inghenom-
men voor hoeste/maect terstont versch bloet/ geest
sterckte ende is licht om te verkeerren.

Rosop ghesoden met kleyn hier ende Honich/ ge-
droncken/gheneest die worste.

Drooghe Vlyghen rau of ghebraden ghegheten
gheneest den Worst.

Doet hout of Droy-soet-hout genutticht/ ghe-
neest den worst.

Soete Melck gesoden met Sali en Supcker/en
dit warm ghedroncken gheneest den worst.

Coufijte Want wortel diemē indē Aptec te cope
vint/ is goet gegeten voor supmen op die worst.
Mostaert gegetē/opent en verwermt inde worst.

Wraken doen.

Die Lantloopers segghen dat Berch knoppen
ghesoden met Wijn/en deur ghedaen doet wra-
ken ende overgeben.

Die Wortel van Bethonie ghedroocht ghepul-
veriseert/met Honich water inghenomen/doet wt
wraken sijnmerachtighe vuplicheyt wt den Lijve.

Wupne ghenesen.

Die Herbaristen meenen/ dat Wupnelle in wa-
ter ghesoden/ende den Mont dickwils mede
ghespaelt/gheneest den wupne des Keels.

Bupck-loope Stoppen

De Galienisten segghen t' saet van Agzimonie
 dat gepulveriseert/ ende met wijn ghedroncken/
 stopt den Bupckloope.

Sommige oude Lieden segghen : Eecken hout-
 kens Ghehandt / ende die roocke van onderen
 int lijflaten trecken/gheneest den Bupckloope.

Teskens krupt in water gesoden ende gedron-
 ken/ selpt den Loope.

Wyns saet ghegheten is goet voor den Bupck-
 loope

Nertbezien Cruyt ghesoden ende ghedroncken/
 selpt den bupckloope.

Ganserijck in Wijn ofte water ghesoden / ende
 ghedroncken/stopt wel.

Weechbree Bladen/ of het saet gesoden ende ge-
 droncken dient wel om den bupckloope te stoppen.

Gerwe gesoden ende gedroncken/ is goet voor
 den loope. Of een strupfken met Eperen ghebac-
 ken/ ende ghegheten/ gheneest den Bupckloope.

Twee dopzen van Eperen in Melck gheweldt
 ende ghegheten / versaft ende stopt.

Dopzen van Eperen met Ghestooten Pote
 Muscaet tot een koercken ghebachen/ is een seer
 schoone Medecijne voor den Bupckloope.

Porcelijn gegeten/stopt wel den Bupckloope.

Onrijpe krups-bes ien ghegheten in spijse ghe-
 koocht dienen om te stoppen den Bupckloope.

Kernen van Granaten inde Sonne ghedrooght
 gepoedert ende in ghegeven/ oft in roode wijn ge-
 soden ende ghedroncken / zijn seer goet ggenut
 voor den Bupckloope.

Quekruppt datmen inde Apteek te koop vint/
 voor den eten ingenomen/stopt den Bupckloope.

Suprachtighe Wringhende Peeren met roode
 Wijn

Wijn ghestoofst ende ghegheten/stoppen den loop.
 Amandelen vooz de Maectijt gegeten/ ghebruycken
 de Rijcke Lupden om te stoppen den Loop.

Wijn Tint ghemenght met water daer stael in
 gelescht is/gedroncken dient wel om te stoppen.

Soete-Melck versoden opde helft / met wat
 waters vooz de vierighept/ende heet ghedroncken
 stopt den Loope.

Fijn Carwen Meel in den Oven gedroocht/ en
 met Melck gesoden/ende een Ep onder gheoert/
 ende dan gegeten/geneest den loop des Bupckr.

Wischupt met dicke roode Wijn in ghenomen/
 stopt wel den Bupckloope.

Slee-Prupmen in den Oven gedroocht / ende
 dickwils ghegheten / ende de steenen dooz ghe-
 wolghen/doen den Bupckloop ophouden.

Hase Noten ghebrant ende ghepulveriseert / in
 Soete Melecks Wapre ghekoocht ende ghegeten/
 stopt wel den Bupckloope.

Kandeel van Bier met Eperen ende Bzande
 wijn ghemaect/ende dat ghedroncken / gheeneest
 wel die flau zijn van den bupckloope.

Men sal hete Doerckens opde Maghe legghen
 ende op een warme Stoope sitten / ende houden
 hem stillekens/dit geneest den bupckloop.

Buplen gheneesen.

DE Droukens die expert zijn/seggen/dat sup-
 ker met quaeet Vampier/ghelopt op die geval-
 len of gestooten Buplen/geneestse in korten tijt.

Kack-Hielen gheneesen.

DE Meesters segghen/dat Bete in water ghe-
 soden daer warm mede ghewasschen / ghe-
 neest Kackhielen die van koude ghekomen zijn.

Gesoden Kapen opde Winter gelept/ geneest-

se oft ghewasschen in warm water/daer Napen in
ghesoden zijn/ gheueste.

Kamerganck weeck ende sacht maecten.

A Lem wijn ghedroncken/ maectt openinghe.
Violetten kruyt / of Mateliebe blaen gheso-
den ende ghedroncken/maectt kamerganck.

Reemt Manna twee oncen ghesmolten/ in een
teughe warm Bier ghedroncken/ maectt kamer-
gangh sonder sorghe.

Soet Waep met Supcker daeghelijcks ghe-
droncken / ende veel vochtighe Spysse ghegheten
maectt sachte kamerganck.

Yough Bier met Honich ghesoden / ende ghe-
droncken/maectt openinghe.

Wloe een half loot in genomen/ maectt kamer-
ganck. Of pilbekens ghemenght van Wloe / ende
deur ghezwoolgen met een om-ghekeerde pypme/
oft een wepmichsken ghebzaen Appelen / maectt
openinghe van kamerganck. Letton ghestooft
met Zoter ende ghegheten / maectt openinghe.

Ghebzaen Wijn ghegheten / met Olie ende
Edick/maectt openinghe.

Suppe Appelen ghebraden ende gegeten/dient
om openinghe te maken van camergang.

Cassia Pistel ontrent een Once zwaer in ghen-
men maectt Camergang sonder sorghe.

Rogge broot ghekoocht met hier ende veel ba-
ters ende supckers ende soo gegeten/ maectt ope-
ninghe van Camergangh.

Desghelijck Wijgen gegeten laereren wel. Ofte
langhe ende soete Druymen van Damast gekoocht
ende ghegheten laereren wel.

Kerffen ende kriicken gegeten/openē de bupche
Reemt

Neemt een vierendeel Pruymen van Damast/
wel ghehoockt en den steenen uptgedaen/en doeter
dan een vierendeel loots Senepoet toe met een
stuk Boter/dit warm met malkander ghegheien
maect rustich camergang.

Rauwe Eperen gheghe ten maken openinghe.
Kanker ghenesen.

Die Cruyt lief-hebbers seggen. Helm cruyt ge-
stoten/met sout op gelept/ geneest de cancker.
Bladen van Barrende Petelen met Sout ghe-
mengt/ geneesen den cancker.

Neemt droppetouwe was et daer mede/daer na
draochtet met een schoon Doercken/en bestroptet
met poeder van Salnoten/het geneest den cancker

Neemt Honich/Carwen Bloeme/Sout, Peper
van elcx een lepel: Dit in een pseren Leyel tot pul-
ver ghebrant/ende opghestroopt sworgens en sla-
bonts/ende repnichtet met Wijn ende pisse/het ge-
neest den Cancker.

Catarren ghenesen.

Men seyt dat een stukken Si/cuyt/oft ten ge-
braden Koystken Broot na den Eeten geg-
ten geneest den looye der Catarren.

Dase noten gebraden met een woeynichsken pe-
pers ingenomen/ geneest den looye der Catarren.

Woerchzee bladen cleyn gescherft/met een Epe
een strupfken afgebacken geneest den Catarren.

Eieren die hert zijn ghenesen.

Nemt Helm. cruyt scootet kleynkens/en rooc-
tet met Dingen die aen vyf of Ses stukken ge-
sueben zijn/maectet een papken af met Werckens
Kuesel met wat meels ende Seck/het vermazwet
ende maectt ruy die harde Eieren ende geneest sie/
alsment daer warm op hint.

Colicompas ghenesen.

Nemt die Galle van een Snoec / swelligtse heet
deur met een Lepelken Biers / het gheeneest.

Anijs / Denckel / Comijn / Peterceli-laet / Caneel
Pagelen / kleyn gestooten en met Wijn ingedroncken
het geneest Colicompas.

Daucus saet gepulveriseert / met kerremete gesa-
den / ende heet gedroncken / geneest Colicompas.

Camille bloemen in wijn gesoden ende gedroncken
geneest Colicompas.

Anijs saet met Camillen ende sout / tsamen in een
Nieuwe Panne heet ghemaect / ende op die seere
plaetse ghelept tusschen twee Doerckens / versast
den pijn komende van verholen winden.

Radijs gegeten / doet wel winden bzeken.

Smeert die plaets daer die pijn is met versche
Boter / het geneest Colicompas.

Kooztsen ghenesen.

Tsap van Berch enoppé / met wat anijs in ge-
nommen laeu / doet wel cozen / en de kooztsse tgaen

Desgelijcks die middel schel van Olier gecooct
in Wape / ende gedroncken maect kouringhe / ende
doet den kooztsse achter blijven.

Sprooy van Dpoletten ingenomen / is goet voor
teere Lieden die de kooztsse hebben.

Penseen met het krupt ghesoden en gedroncken
is goet voor kooztsen.

Het krupt van den Madelieven met den bloemé
ende Wortel sonderling van Wildé / int water ge-
soden ende gedroncken / helpt den geen die een hete
Kooztsse hebben.

Remedien voor Kooztsen.

Nemt Cicozep / Bernage / Buglos / Violetblae
Sali / Bethoni / water kerisse / kerbel / Cene
taurea

laurea / van elcks een hantvol / Anijs saet / Venckel
saet / elcx een loot / een half vierendeel blaeu rospnen
die steenen uptgedaen Calissihout een loot dit gheso-
foden in drie pinte Bierg op een mingelen / en deur
gedaen zijnde / doet in den dranch een Noote Mus-
caet ghestooten / hier af gedroncken tsmozghens en
t' Savonts / gheneest Coortsen.

Item neemt drie Dijen gebzaden / en wepchtse
in brande Wijn en dan gegeten / geneest van coortse

Neemt een scrupcke wilde Matelieve / rootse en
doerse deur met wijn Edick / en doeter by een Reut
muscate onder d' assche ghebzaden ende cleyn ghe-
stoten / en dan hier af gedroncken tot dat die coort-
se verlaet.

Item Salsali / een noote Muscaet rootse onder
een en doerse deur met wijn Wijn / dzinckt hier af
als die Coortse aen comt / het doerse vergaen.

Scherpe Sali / Centaurea / Maiorepin / siet dese
in een pinte Wijn en doeter by een of twee Nooten
Muscaet / ende neemt hier af in / een ure voortaan
comen / het sal met Gods gratie helpen.

Gedistilleert Alsem water is goet ghedroncken
voor die Coortse.

Desgelijcx noote Muscaet ingenomen / repnicht
het bloet / en verdzijft den Coortse.

Neemt een noote Muscaet / met alson veel wit
Mostaert saet samen gestooten ende op gedronckē
met een kroesken warme wijn / geneest den coortse /
ghedistilleert Cardo benedictus water een half sto-
merken vol ingenome tot datse verlaet / is seer goet

Soete Welck gesoden met Cicopez / gouthloens
erupt / ende Surick ende deur ghedaen ende ghe-
droncken helpt seer wel.

Neemt wijn ghemengt met Sout / ende dzinckt
hier af smozghens / het helpt.

Wooz den roytse wat op den polse te binden.

Nemt een Ajupn en spauwet hem deur / ende naen elke syde een stuck roets ghe sineert / dit salme gestoten oft ongestoten op de Polsen binden
Of neemt Schelcrupt / en bint die op die Polsen het gheneest.

Nemt witte Witrooc / supz Desem ende gouts bloem Ceck/dit op den Polsen gebonden 24. uren lauch/doet den kooztse somtijts achter blijven.

Koude kooztzen.

Maltercrupt ghestamt ende deur ghebaen ende ghedroncken/gheneest koude Cooztzen.

Moster saet met Honich water gedroncken/gheneest den koude kooztzen.

Drie repfen achter een nuchteren Mostaert in ghenomen/gheneest koude Cooztzen.

Heete kooztzen ghenesen.

Die Bloemstien segghen: dat Violetten in water gesoden/met een stucken soet hout/eli een Ranken vol ghepelde Rosijnen / dese Drauch is goet voor heete Cooztzen ghedroncken.

Porzelyn met Olyen Ceck ghegheten/is goet voor heete Cooztzen.

Koude Welbesien ofte krakebesien gegeten/ verbyhen vierighe Cooztzen.

Suprachtighe Appelen ghekoocht/zijn goet gegeten voor heete kooztzen.

Csap van Limoenen/ofte Granaten ofte Oranjen Appelen/is goet gebezicht in heete kooztzen.

Mape met Surick ghesoden ende ghedroncken/is goet voor heete Cooztzen/want het repnucht het bloet ende verkoelt seer.

Cooztzachtich ghenesen.

Die Hobeniers pyzlen onrype Crupfbesien ghekoocht

koockt ende ghegheten / is goet voor luppen die
kooztsachtich zijn.

Oude Kooztsen ghenesen.

TErmentijn een vierndeel loots in ghenomen /
met Honich en Azijn / geneest oude Kooztsen.
Centaurea gesoden in bier / ende gedroncken /
gheneest oude Kooztsen.

Cardo benedictus in wijn ghesoden ende warme
ghedroncken / is goet voor verkoude Kooztsen
Bernage ghesoden / ende ghedroncken / dient
wel voor oude kooztsen.

Koude oude hupberachtighe Kooztsen ghenesen.

DE Krupdeniers segghen / dat een vierendeel
loot Peper's ghestooten met een doozken van
een Epe gemengt / ende een kroes wijn op ghe-
droncken / geneest hupberachtighe koude kooztsen.

Item / een Hote Muscaet in nat werck onder
d'assche gebaden / ende den Vrouwen in gheghe-
ben met wijn / ende den Mans met Wijn Azijn /
bysonder met Ghonts-bloem Ceck / is goet voor
koude hupberachtighe Kooztsen.

Pestilenciael Kooztsen ghenesen.

DE Pest-meesters segghen / dat Triakel in ge-
nomē met wijn azijn / geneest pest kooztsen.
Cardo benedictus ghesoden met wijn of bier /
ende ghedroncken / gheneest peste kooztsen.

Spruyt van Tymoenen in genomen met Car-
do benedict water / is goet voor peste kooztsen.

Kooztsen walginghe ghenesen.

DE geleerde Meesters segghen / Venckel water
ghedroncken met wat gestooten Venckels / is
goet voor't walghen en qualicheyt der kooztsen.
Daghe

Dagelijcse Cooztse ghenesen.

Centaurea / bysonder die topkens / drie hande
vol gesoden met cleyn Bier op die helft / en laen
gedroncken / is goet voor dagelijcse cooztse /
soo die Herbaristen meenen.

Derden daechs Cooztse ghenesen.

Ardo benedictus ghesoden met cleyn Bier / ende
gedronckē / is goedt voor dē derde daechs cooztse
Die bladeren van Perseboom gesoden ende ge-
droncken / helpt tegen den derden daechs cooztse.

Bernage ghesoden met gepelde Kropnen / is be-
quame dranck voor den derden daechs cooztse.

Hypericon ghesoden met soet-hout / is goet ghe-
droncken voor den derden ende vierden daechs
cooztse / soo die Meesters inder medicijnen leeren.

Vierden daechs Cooztse ghenesen.

Ardo benedictus in wijn ghesoden ende warm
gedroncken / geneest den vierden daechs Coozt-
se / soo dickwils gheprobeert is.

Kamergangh voor Kooztse.

Die Aptekers seggen: een loot prupin crupt in
genomē in wel gebotert hier / soude camergang
maken / hiende om de kooztse te verdriven.

Neemt een vierendeel Cozente / kooztse en doe-
ter by een vierendeel loots Senepoer / dit ingenomē
met supcker ende hater / maect goede Camergang.

Dranck voor Kooztse

Nemt drie loot gepelde Gerste / zietse in water
tot dat het vierendeel ghesoden is / doet hier by
supcker van Kraesen / dit verlaet wel doztse ghe-
droncken zijnde.

Als men wijn met wat waters ghemenght en ge-
droncken / is een goede dranck voor de Cooztse.

Neemt vier loot gepelde Gerste / een loot Anijs /
en

ten loot Venkel/ een vierendeel yont Kospnen / of twee hant vol die steenkens wt ghelesen/twee loot soet hout van t'geelste/en die schellen afghescrabt/ tsamen ghesoden in twee minghelen natz ende gedroncken altemet / is een seer goede dranck voor lypden die de Coortse hebben.

Neemt Mateliebe blaen/ Diole baen/ Soethout/met Gerste ende ghesoden in water / en dan deur ghedaen/ende dese dranck gedroncken/is een srape drancke om dorste te lesschen/ voor coortzige lypden.

Neemt stroom water / een vierendeel Kospnen die steenkens wt ghedaen / Soethout twee loot/ Gerste een hant vol / dit tsamen wel gesoden ende van dese dranck gedronckē/ is goet voor die coortse.

Suprick blaen/Diole blaen/Anijs / supze Appelen/een korste Rogge broot gesoden in karre melc/ ofte half bier/van desen dranck gedroncken /lescht wel dorste ende gheneest den coortse.

Wape wel gesodē met Suric en dat gedroncken/ lescht den dorste/vanden geē die coortzich zyn.

**Coude flupmen vanden maghe doen
schepden en verteeren.**

Die Meesters seggen/ dat Cappers ghesoden ende met Azyn ghegheeten / verdruppen coude flupmen vander maghe.

**Coude oude herde gheswollen rijp
en morwe maken.**

Sommighe Chirurgijns willen segghen / dat Lijnzaet meel in water gesoden/met een sturckē boters ende pappe af ghemaecht/doet rijp wordē ende vermorwen oude coude gheswollen alsment daer op hint.

Neemt Aberupt en Tijm scherfse of stamse
diepn/doeter by Oly en wat Azyns/dit vermorwe
harde gheswellen die cout zijn/ op ghelept zynde.

Crampe ghesesen.

Die Herbarisê seggê: dat Centaurea ghesoden
in hier ende gedroncken/ geneest den Crampe
Crauwage ghesesen.

Ysop gesoden met Azyn ende daer mede ghe-
wassen/gheneest Crauwage.
Purgatie ghemaect van Sene blaen en die ge-
droncken/gheneest Crauwage.

Item nieuwe malen mostaert op ghebrecken/
gheneest quade Crauwage.

Stampt Wijnrupt clepntgens/ ende neemt wat
Wyn ende Honich maecter een salsken af/ ende
smeeter die Crauwage mede/ het gheneest.

Carwen hzoot versche ghebacken met wat pees-
kels gemengt/ is goet gelept op quade crauwage.
Gerste meel pap opgelept geneest vuple crauwage.

Croppen doen schepden en ghesesen.

Men seyt dat doobe netelen met Sout ghestoo-
nen ende opghelept / doen schepden ende ghe-
nesen harde Croppen.

Wijnrupte met Verkens liefe ghemenght ende
ghelept op Croppen/doetse schepden ende ghesesen.

Peper ghepulveriseert met peck vermengt ende
opghelept/dient tot ghenefinghe van Croype.

Der men weedom versasten.

Linsae in water gesoden met een doozken van
leem ghesoden/ geneest den pijn der Dermis.

Rupte met Velle ghesoden met soethout en ghe-
pelde kaspnen/gheneest den pijn der Dermis.

Scepe gesmeert op quaet pampier/ ende als een
plapster

Plapster op de hupc gelept/trect wt ppi der derme
 Reemt Maluwe siets in water en doeter by een
 dooze van een epe met een lepel vol olpe van Dio-
 lerten/is goet ghebrycht vooz een Clisteri/in ppi-
 ne der Dermen.

Gerste meel/ Lijnzaet meel/ Fenegrich meel/ en
 Ruyte/ isamen warm ghemaect en op den hupche
 ghelept/ verdryft weedom en winden der Dermen.

Doornen oft splinters wtrecken.

Die erpente Meesters segghen: dat Lijnzaet
 meel ghekoocht tot een pappe / met bype oft
 bier byghen aen stuckens ghesneden / trecht den
 splinter wt als mense als ee plapster ober die seere
 plaetse leyt.

Hef deech van Tarwen meel opghelept /trecht
 den splinters wt.

Dat self de werck doet hef deech van Rogghen
 meel /ende dient noch beter daer toe.

Maluwe ghekoocht met Lijnzaet meel met een
 wepntchskens olpe ende bier/trecht splinters/wt.

Peper met Beck vermengt ende opgelcyp/trecht
 splinters ende dooren wt.

Dorst verlaen.

Aelbesien ghegeten/verlaen wel dorste/of inde
 mont gheknaut.

Latou ghegheeten/verstaet wel dorste.

Soot hout inden mont gheknout /is goet vooz
 den dorste.

Supachtighe appelen/verlaen wel dorste.

Uself de doen oock Ozaengen appelen/ oft Cit-
 roenen/of Apmoenen.

Kerffen ghegheeten/verlaen den dorste.

Gerste gesoden in water ende met Supcker ge-
 soet ende ghedroncken/verlaet wel dorste.

Doof heyt ghelesen.

Die Doctoorz seggen: dat Cardo benedictus
in spijse oft in dranken ingenomen/ is seer goet
teghens den doof heyt.

Coolfappe met Wijn vermenght ende laeu inde
wozen ghedaen/ helpt tegens doof heyt.

Mostaert saet met Dvgghen cleyn ghestooten/ en
ghelijck een plaepster op d'oozen ghelept/ gheueest
doof heyt.

Canille Olpe warm gemaect doet dype drooge
kens int ooze/ neemt dan schaeps wolle geschooze
onder die beenen ende wyfst met die vooz. inde
slapen vant hooft/ ende achter inde necke/ en neemt
een warm serbet en bintet om thoost/ ghy sult met
Godts gratie goede haet vinden.

Olpe van bitter Amandelen met boom wolle in
de oozen gestekē/ is die gemeen raet vooz doof heyt
Roosmareyn dickwils op butter en hroot ghe-
gheten/ is goet vooz doof heyt.

Een mitte palinck ghebraden/ ende tsmout aen
wolle gedaen ende inde ooze ghesteken/ dit houtme
goet vooz doof heyt.

Aerfdarm clove ghelesen.

Die eerwaerdige Meesters seggen: dat Wuyz
bloemen met olp en was gemengt gelijk een
plaester/ geneest den cloven vande Erfdarme.

Erfdarm ghezwill doen ghelesen.

Die lustighe Bloemmisten segghen: dat Dio-
letten ghestooten/ ende met meel van Gersten
Mout vermenght en de een papken of ghe-
maect / is goet gelept op tghewil/ vanden Erf-
darm te ghelesen.

Erferm pijn verfasten.

Die gheleerde Meesters segghen: dat Wijn daer
d'onghe

vrooghe roode koozen ingeloden zijn/aen ghestre-
ken of met natte doerckens vande voorschreven
Wijn op gelept genesen den pijn des aersdarms.

Men seyt oock dat Lijnsaet Oly aen gestreken/
soude versaffen den pijn des aersdarms.

Exter dooghe ghenesen.

BEt die Exterrooghe eerst met warm water/en
nuptse dan/ en leghet een doercken met wat
Souts op/het verbyjt de wortel vande lijck doozen
Item sijt een Droghe open / bzaet hem tegens
hier contrari tot dat die koxen schupmen / leghet
het buytenste dus warm op die Exterrooghen /het
gheneest.

Neemt ongeleeste kalk/mengtse met seepe en ster-
ke zyn/legt die op den Exterrooge maer laetse een
weynichskē te voore gesneden zyn/dit verdooche
die wortel vanden Exterrooge en doetse vergaen
fenijn ghenesen.

Sommighe Avonturiers willen seggen: dat het
Sapje van berckknoppen met Azijn laeu inghe-
nomen/boet over gheven/ende verdrijft het fe-
nijn wt den lichame.

Aberupt in Wijn ghewepckt ende daer afghe-
droncken/verdrijft het fenijn.

Maet van Araengen Appelen ingenomen / is
goet voore fenijn ende vergifticheyt.

Fenijnighe corruptien verdrijven.

Die Weesters seggē: dat het sapje van Aran-
gen Appelen inghenomen/wederstaet fenijn-
ghe corruptien.

Alle fenijn verdrijven / en wederstaen.

Die Perhariston segghen: dat die roocke van
Danse vrouwen bedstro / verdrijft alle fenijnige
bediert en.

Ruyte nachteren ghegheten / of met het sappe
bestreken / weder staet het fenijn.

Wijns saet ghepulveriseert met Wijn ghedroncken
weder staet het fenijn.

Carbo benedictus in alle manieren ingenomen
is goet teghens fenijn.

Maluwe met die wortelen in Bier ghesoden
ende ghedroncken laen / met een stuck Boters / en
terstont daer nae weder over ghegheten / verdyft
het fenijn.

Peterceli wortele / oft het saet twelck beter is /
ofte t samen in water ghesoden ende ghedroncken /
helpt teghens fenijn.

Die roock van Mostaert zaet / verjaecht alle fe
nijn / ende alle fenijnighe ghedierte.

Tsaet van Chupn herse ghebrant / verjaecht al
le fenijnighe gedierten.

Zoock in spijns ghekoscht ende ghegeten / is goet
teghens alle fenijn / men macht oock in Wijn siedē
ende dymcken.

Dyghen met Sout / Ruyte / en Ockernoten ghe
gheeten / is goet voor fenijnighe lichte.

Raphanus dat is Mirredick wortel ghegeten /
weder staet het fenijn.

Benckelsaet ghevoedert met Wijn ingenomen /
helpt teghens fenijn.

Oziakel voor den eeten / ende nae den eeten inge
nomen / is goet tegens fenijn / ende alle onboene cost

Hier toe dienen oock veel slechte dinghen / als
Ruyte / Ockernoten / Dyghen / Salie / Tormentil /
Zakelaer: Ende die voor fenijn sozge hebben sullen
hier af eeten / voor ende nae den eeten / van tghen
dat hy ghereet heeft.

Dootelijck Fenijn ghenesen.

De Doctoren segghen: dat die wortelen ende
tsaet

Maet van Bebernel met Wijn ghesoden ende ge-
broncken/ghenesen dootelyc senn / twelck nock
doen die wortelen vooz is gedroocht ende met sup-
per inghenomen.

Fenijnich ghediertens beete helpen

Asen wijn ghedroncken geneest beeten van se-
nijnich ghediert / oock een nat doercken inde
selfde wijn ghenet / op den woude ghelept. Sabie
op woude gelept en op die beten/geneest die selfde

Den wortel van Cringium groen ghestoten op
die woude ghelept/geneest se. **E** selfde doet ooc Car-
da benedictus / op die selfde maniere ghebesicht.

Kradys met asyn ende mostaert ghegeten / helpt
teges vergift. Peper ingenome dient tot het selfde

Fenijnich ghedierete / verdrjben ende versaghen.

Die rooc van Wberups / verdrjft senijnich ge-
dierete / waer die ghestroept oft ghelept wort.

Men seyt die Bpboet by hem draecht / die
en can gheen senijnich ghedierete letten.

Die nuchteren Wijnrupte eet / of met saype van
Wijnrupte bestrept / die en mach gheen senijnich
bier letten.

Angelica gheknaut of nuchteren gegeten / staes
teghens alle senijn.

Wock in spijse ghenut / oft in Wijn ghesoden
ende daer af ghedroncken / dient om te ghenesen
alle senijn.

Menschen beschermen / van alle Pinderlijck senijn.

Een sijn Burger gaf vooz raet / dar men Wijn-
rupts bladeren eeten soude op het hotter en
broodt / dat soude die menschen beschermen van
quaet senijn ofte vergifte.

Men seyd noch dat gedroochde blaederen van
Bethoni in wijn ghewepckt ende ghedroncken/be-
hoet een mensche van hinderlijck sijn.

Sijn ende quaet vier/vander
herte verjaghen.

Die stoutmoedige Abontueriers seggen : dat
Tormentil met strupck ende wortelen ghesa-
den in Wijn ende ghedroncken / verdruben
vier ende sijn vant herte.

Sijn van Campernoelkens
ghenesen.

Die Meesters segghen : dat Wsen ghehoocht
met wijn Azijn en gedroncken / gheneest het
sijn van Campernoelkens ghegeeten.

Wijnrupte bladeren ghestoten ende gegeeten/
is goet ghegeeten voor sijnige Campernoelkens.

Sijn van spinnen ghesen.

Alsen wijn gedroncken/is goet voor sijn van
spinnen.

Fistelen ghesen.

Die Herbaristen seggen : dat die bladeren van
weechbreede ghestooten/ ende op die Fistelen
ghelept/gheneestse.

Fistelen int fondament ghesen.

Die wortel van Caerden met wijn gesoden / en
dan wel cleyn ghestooten tot dattet ghelijck een
salbe is / ende alsoo ghelept op fistelen die int fon-
dament zyn/gheneestse.

Fistelen vleesch in doen groepen.

Centaurea ghedroocht ende ghevodert / ghe-
stroept op die fistel/doeter vleesche in groepen

Flaenwichent ghesen.

Tsap van Arange Appelen/ oft van Limoene
oft

oft Citroenen ingenomen/geneest flauwichept.

Die vochtichept van Ganaet Appelen geghe-

ten/sonderling vande suppe/geneest flauhertichept

Witte hroot ghedopt in Wijn/ende aenghesooc-

ken ofte ghegheten/verstercht den flauwen moet.

Besprynght het aensicht met versch cout water/
hot doet flauwichept vergaen.

Flerecijn versoeten.

Die eerweerdighe Medecijn Meesters seggē
dat weerschree bladen ghelept op Flerecijn/
versaefden den pijn.

Wupfloock ghestooten ende ghemengt/met meel
van Gerst en mout en alsoo ghelept op Flerecijn
versoete den pijn.

Olier bladen groen ghestooten ende gheroockt
met Ossen smeer ende gelept opt Flerecijn/is goet
om te versaefden.

In Terwe gheseten tot den knie toe/geneest het
Flerecijn.

Gersten meel met Azijn of Queappelē vermēgt/
versoet het Flerecijn alsment daer op leyt.

Esap van koolē met meel vā Fenegriec vermēgt
dient wel gelept opt Flerecijn om te versaefden.

Kapē met soete Melc gesodē en gelept op Flere-
cijn/gheneest ende versaef dat

Seepe met Graeu Pampier ghelept op't Flere-
cijn/treck den pijn daer upt.

Neemt Cantarides ende Krogghen hroot/legget
op die pijnliche plaetse/het treckt de pijn daer wt

Neemt een half pint Kennip Oly / een pot Wijn/
twee hant vol Sinnan of Des Leonis / dit met

malcanderen in een nieuwe aerde pot ghesoden op
die helft /en deur ghedaen ende daer mede ghestre-

ken op het Flerecijn vooz een goet vier/versaef de
pijn ende verdryft het Flerecijn.

Item Wyboet ghesoden in Olve tot dat het ver-
den deel inne ghesoden is/en daer mede ghestreken
den handen of te voeten / gheencest het Fierrecijn en
verfast wel.

Flupmen doen scheyden/ ende af jaghen.

Die gheleerde Doctoren inder conste der Medecy-
cinen seggen: dat Wngs saet op vier gedroocht/
ghepulveriseert en met Honich ghemenght ende
ingenome/maect de flupme los en doet se scheyden
saet van Aberone in wyne ghesoden deur ghe-
daen spade gesoet met supcher/ en dan gedronckē/
verdrijft den flupmen.

Thymus cleyn ghescherft en met Honich ver-
menght/en dickwils gheleckt/ ruynt flupmen.
Soete melck met sijn Carwen meel ghehoocht
met een goet stuck boter en warm ghegesten / dit
doet flupmen scheyden.

Consolida major welck is Dal wortel/ gheso-
den ende met Honich op gewele/ ruynt den flup-
men vanden borste als men hier af dynckt.

Thynn kers saet met hoeder nat of ander vocht-
ticheyt inne genomen met wat supchers/ geneest
ende supbert van flupmen.

Srydoy van Hsope gheleckt / ruynt den borste
van flupmen.

Drooghe Dpghen ghegeeten maken de flupmen
los/en dynnense af.

Galle die verstoppt is openen.

Die Meesters seggen: dat pargatie gemaect van
Seneblaen met Dypmen vande Mast / opent
die verstoptheyt vander galle.

Water ghedroocht ende gepoedert/ende daer of
een half loat swaer met Honich of andersins inge-
nommen / jaecht af deur de camegans swerte galle
Baren

Gaten die loopen ghenesen.

VVeechbree bladen gestoten ende opghelept/
gheneest lopende gaten.

Roock niet sout vermengt en gestreken
op loopende gaten/septmen datse genesen soude.

Gaten die diep sijn/bleesch in doen groepen.

Die Herbaristen seggen: dat Centaurea groen
gestooten met een wepnichsken drop Petou/
en gelept op diepe gaten/doeter vleesche in groepē.

Geelsucht ghenesen.

Die Medecijn Meesters segghen: dat Doghen-
troost in wijn gesoden zynde ende gedroncken/
gheneest den geelsuchte.

Deighelher die plante van Cozmentil met den
wortelen ende bladen ghesoden ende ghedroncken/
gheneest den geelsuchte.

Die wortelen van Weechbreede alleen / of met
het saet in soete Wijn ghesoden ende ghedroncken/
gheneest den geelsuchte.

Senegroen of Basilicon ingenomen/ghesocht
zynde /gheneest den geelsuchte.

Drinckt u ryghen water met Merredick wor-
tel gestoorē/gp sult baet vindē voor die geelsuchte
Roosemareyn in water gesoden ende inchteren
ghedroncken/gheneest die geelsuchte.

Labendel bloenten alleen/of met Caneel/ Rose
Muscaet ende Naghelen/ende Supcker gemengt/
of conserve van Labendel bloemen inne genomē/
gheneest den geelsuchte.

Centaurea in Bier of Wijn ghesoden ende inne-
ghenomen/helpt tegens geelsuchte.

Bladeren van Wyls rancken met Wijn gesoden/
ende inne gedroncken/is goet voor die geelsuchte.

Saffraen ghesicht/is goet voor die geelsuchte.

Wit

Wit ghestooten Kempfaet in melck gesoden en deur gedaen en dan warm ghedroncken/ is wonder goet voor die Geelsuchte.

Cattecrupt ofte Pippe in melck gesoden en gedroncken/ is seer goet voor die Geelsuchte.

Surick of Surckel in Melck ghesoden deur gedaen en da gedroncken/ is goet voor de geelsuchte.

Reemt ghepelde Rosijnen een vierendeel/ Twee soot gepelde Gerste/ een hant vol Kerbepen crupt dit ghekoocht en deur ghedaen ende ghedroncken gheneest den Geelsuchte.

Pier wozmen gekuwest/ ende met goede Rijnsche wijn op ghestoren ende deur gedaen en gedronckē/ gheneest den geelsuchte.

Om die gheelicheyt vande geelsuchte te doen vergaen.

Nemt steelkens van Denckel Camille bloemē/ ende Roosmareyn een snuyck/ sietsē in water ende wast daer laen het aensicht ende lichaem mede/ het doet die geelicheyt vade geelsuchte vergaen

Ofte wast het aensicht met witte azijn die laen gheniaecht is/ het verdryft die Geelicheyt.

Oude Geelsucht ghesesen.

Die schorssen vande Wortel van Laurus boom met Wijn ghesoden ende ghedroncken/ is goet voor verouderde Geelsuchte.

Ghebreken van mans en vrouwen goet

Die Meesters segghen: dat Note Muscaet geyweck in olie van soete Mandelen ende daer altemet af genutticht/ is een schoone remedie voor sondanighe ghebreck.

Geborsten en ghequest van binnen ghesesen.

Die wortelen van witte Maluwe in Wijn ghesoden

fadon en ghedroncken / ghenesen Ghequetsthepdt
van binnen.

Pastmaker Wortelen in Spijse ghebropcht / zijn
goet voor ghequetsthepdt van binnen.

**Ghedierten als lupsen flopen / want
lupsen verdryben**

Die lustige Herbaristen segghen: dat die bladeren
van Daerne die huyten wast / onder den bedstros
ghelept verjaecht vloepen / lupsen en weech lupsen.

**Ghequetsthepdt van binnen en huyten
ghenesen.**

Die Meesters in der Medecijnen meenen: dat
Cortmentil met bladeren en wortelen ghes-
den of ghestooten ende ghedroncken ghenesen alle
ghequetsthepdt van huyten of van binnen.

Ghescheurthept ghenesen.

Consolida major, ghestooten / en op ghescheurt-
hept ghelept / ghenestse.

Scams wortelen in Wijn gesoden ende gedron-
cken / heelt wel die ghescheurthept.

Confilie de greyn / Berwe en Bethoni / tsamen
gesoden met Wijn ende water ende gedroncken / is
goet voor Ghescheurthept.

Olpe wt doozen van eyeren ghebraden / ende op
Scheurzel ghestreken / is een gheprobeerde reme-
die voor die Ghescheurthept.

Ghesichte klaer maken.

Alssem wijn met Honich vermengt / d'ogen me-
de ghewasschen / verklaert het ghesichte seer.

Wijnruyt met boter en broot gegeten / r'scherpt
het ghesicht seer.

Welche doet oock t Sappe van Wijnruyte met
Wenckel sag, of elcx alleen / aen die ogen gestreke.

Bebernel

Beberkel met Wijn gedistilleert d'oogen mede
ghewassen/maecht claer ghesichte.

Esappe van Centaurea met Honich vermengt
in d'ooghen ghedruyt/verclaert het ghesicht.

Esappe van Melilote in d'ooghen gebaen/helyt
wel tot verclaringhe des ghesichts.

Esappe van Ajupn in d'oogen gedruyt/verdruyt
druyfterheyt des ghesichts.

Gheswillen ghenesen.

Die bladeren/steelen/taet/wortelen en esappe
van Helm cruyt met Edick toeghemaeckt
als een paphen/lacu op geswellen gelept/geneest se

Desveech van Carwen/meel met Sout ver-
mengt ende op ghelept/gheneest swellinghen.

Een vette kaume van rogghe broot op gelept/
gheneest wel swellinghen.

Kool bladeren gestooten en met meel van Ger-
sten mont met Wijn ende boter een paphen af ghe-
maecht/ende op gheswel ghelept/doet se deur bze-
ken ende ghenesen.

Gheswillen doen wt bzeken.

Nemt Vygen suytse aen vyf oft ses stucken/
maechter ee pappe af met Gersten meel/bier
ende Boter/legtet dicke op geswillen/het salse rhy-
pen en deur doen.

Desgelijcx boonen Meel met Boter en Wijn een
plaester af gemaect/diet wel om geswille te genesen
Wijnfast Meel gekoocht met droge vyghen/met
Wijn ende Olie/vermozwen alle gheswillen ende
doense wt bzeken.

Gheswillen doen verteren/verdruyben/
ende scheidten.

Die goede Chirurgijns willen segghen: Dat
bladeren van nacht schade met sout vermengt/
ghelijcs

ghelijck een plaester ghelept op gheswollen /doetse
verteeren ende scepden.

Men zepdt oock dat Berchnoppen ghenaemt
man; Peper, met bet vermengt op gheswollen ghe-
lept/doet se scepden ende verdwynen.

Gheballen van hooch genesen.

GAnferick ghenaemt Argentina, in Bier gheso-
den met wat soudts ende gedroncken/is goet
door den geen die gheballen heeft.

Die gemeene raet is/ neemt Crappe/ Oly/ ende
Walscot met warm Jopen Bier ingedronckē/ ge-
neest vant ballen.

Item assche van Lindeboom hout / met boter
Bier/warm ingegeven/helpt den geballen.

So mede boter met andere dinghen in gegeven/
wildp met gestoten Bier-wozmen/ geneest wel den
geene die gheballen heeft.

Bloepende Epcken Coolen in witte wijn geleest/
drinckt dese wijn smorgens heet /het helpt.

En warme jante ghemaecht van goet Bier en
Boter/ met geschraeyte groene Kase heet gegeeten
gheneest ende versast den pijn vant ballen.

Neemt Agrimonie/ Confilie/ Salie/ e ley eē hane
bol/ siet dit in Wap boter/ tot datse groen wordt/
Wringhet deur ende nutticht bytemael daechs in
Bier en broot oft pottagie twee lepel vol lessens/
het sal helpē met Gods gratie maer soot niet helpt
so purgeert met vercoelende dingē/ op datter geen
Coztse toe en slaē.

Graveel genesen.

CAmillen in water ghesoden en van hupten op
die blase gelept/ gheneest het graveel.

Onse vrouwen bedstro genaemt lepillum, met
wijn oft water gesoden en ghedroncken/helpt wel
Maluwe

Maluwe in water of wijn gesoden en gedroncken verfaet het graveel.

Die wortelen van Sperges ghesoden ende ghedroncken/ghenesen het graveel.

Die ionge bladen van Crupshopen ghescherft/ en in een scrupve ghebacken ghenesen het graveel.

Bitter Amandelen met soete wijn als Bastaert inghenomen/verfaet het Graveel.

Oock mede droogen vijgen vooz den eeten ingenomen/verfasten den pijn des graveels.

Die gomme die upt kersebamē oft kzecke bomē bloept/met wijn ingenomen geneest het Graveel.

Wijns saet ende Peterceli saet ghepulveriseert/ met supcher tsavonts ende smorgens ingenomen/ geneest het graveel. Peterceli wortelen ende Denckel wortelen/doeter het binneste herte wt/ ende sietse met soet hout in een aerden Pot met water/ ghebzupckt dit dickwils smorghens en savonts/ het sal seer helpen teghens t'graveel.

Neemt Kerbel/Denckel/Dialette blaen/groene Mageleyn/Betonie/van elc een hantbol/een witte Nijpn ksup/wijs geklooft/oft by gebzecke van dien drie koltkens parep ende daer een warmoesken afghemaect met Hamelen soppe ongesouten/ met oock versche Boter dit ghegeten t'smorgens ende tsavonts is goet vooz die pijn des graveels.

Vtriecken obersee met rijnsehe wijn gedroncken/gheneest het Graveel.

Wzeem saet ghepoedert met Wijn gedroncken/ is goet vooz't Graveel.

Haestighe Sieckte ghenesen.

Die ervaren Doctoors inder medecynen seggen/ dat Cardo benedictus ghepoedert een noot-schael bol inne ghenomen / is goet vooz die haesti- ghe sieckte.

Hapz upt ballen ghenesen.

Alsche van Aderupt met oude Olpe gemengt / en
opgestreken / geneest het uptballen des Hapz.

Leip Wortelen met Olpe ofte met Smoudt ver-
menght ende opgestreken / is goetd voort uptballen
des Hapz.

Loock tot Wsche verbrant ende met Honich ver-
mengt dient wel gestreke om thapz te doen groepen.

Wafelna ten gebrent ende met Beeren smout ver-
mengt / is goet gestreken voort uptballen des Hapz.

Euphorbium met Olpe of Smout vermengt / ge-
neest het uptballen des Hapz.

Hapz Wormen Dooden.

Brant in een Tinnen schotel / of Tafellaken of serbet
Bende deekt het in't handen toe met een ander
schotel / vande walmtte komt Olpe / stryct daer mede
de Hapz worme / sy sal haest vergaen.

Item neemt pitten van oude Walsche noten ende
brant daer Olpe upt tusschen een gloepende tange /
ende bestreyct den Haerworm daer mede het doet
vergaen.

Heesheydt doen vergaen.

TSappe van Koolen met Honich ghelijck een st-
rope ghesoden en dickwils gheleckt / geneest seer
wel den heesche Stemme.

Hersenen / Memorie en Sinne stercken.

Conserve van stro' emareyn smazgens nuhter &
Cingenomen / sterckt die sinne ende memorie.

Salie ghezupckt in Spysse oft Dranch / sterckt
die memorie.

Besghelijck Gengebaer gegeten op het hater en
Dyot / verlijst die sinne en sterckt die Memorie.

Hersenen supveren.

Ene Mageleyn gevruen oft gepulveriseert het
slappe daer af inde neuse oy ghetracken/supvers
die Hersenen duer venisen.

Mostert saet ghekmaut oft met honichwater ghe-
mengt ende daer mede ghegorgelt of den mont ghe-
spoelt/supvert de hersenen.

Peper met rasijnen gekmaut repnicht de hersenen
Clappe van ajupn inde neuse gedaen / treckt veel
vnplicheyt vande hersen ende supvertse.

Hersenen verdrooginghe goet maken.

Die Meesters seggen dat Violetten ghestooten
den alleen oft met olie vermengt oy thoost ghes-
lepdt / is goet teghens verdrooginghe der hersenen.

Hardicheyt vermozwen.

Oupe van Camille oy ghestreken / gheneest alle
hardicheyt.

Een rauwe boter hzoodt met een weynich saf-
fraen/vermozwet wel.

Clau smeer oy ghesmeert / is seer goet om alle
hardicheyt te vermozwen.

Herten beruerten gheneesen.

Baderen van Pimpernelle in wijn gelept daer
af ghedroncken verheucht het herte.

Conserve van Goutbloemen nuchteren inghenom-
men/gheneest beroerteniisse des herten.

Lavendel bloemen ghestooten met Caneel / Pa-
gelen en Supcher / is goet ingenomen door beroer-
tenisse des herten.

Conserve van Roosen inghenomen/berquict het
beroerde herte.

Rooide Roosen / Violetbloemen / Bernage bloe-
men / Buglobloemen / Roosemarepublaemen / Ma-
gheleyn

Gheleyn / Basilicon / Cardo bededictus / Queappel /
tsamen gestooten en gesoden en inghenomen / helpt
seer vooz beroertenisse des herten.

Het Herte stercken.

Conserf van Genosselbloemen ingenomen / ver-
sterckt het herte.

Water van Wep bloemkens ghedistilleert / een
lepel vol inghenomen / verquict het herte.

Salie ofte Basilicon in wijn ghesoden ende ghes-
droncken / versterct ende verheucht het herte:

Het herte verlichten ende verstercken.

Ghedistilleert water van Confilie de greyn ghe-
droncken / of inden daghelijcksen dranck ghe-
daen verlicht ende verheucht het herte.

Desgelijckx alre met een steelken groene Pimper-
nel inden dranck ghelept daer af ghedroncken / ver-
sropt het bedroeft de herte.

Hicken stelpen.

Twee of drie tackkens van Munte met het sap-
pe van soete Zanaet appelen inghenomen /
gheneesen den hicke.

Saet van Wille warm gemsect ende dickwils
gheroken / stelpt den hick.

Aug's saet inghenomen / drooch oft ghesoden ofte
aen gheroken gheneest den hicke.

Clappe van Traengen appelen of Citroenen in-
ghenomen / gheneest den hicke.

Oipe van Queappelen op die Wage gestreken /
gheneest den hicke.

Roten Muscaet in alder maniere inghenomen /
gheneest den hicke.

Hetten vercoelen.

Veghen gegeeten / vercoelen wel. Desgelijckx Ger-
F B M

ste gesoden in Water tot datie spijt en deur ghesdaen zynde/opghemelt met Supcker ende gedroncken/verkoelt die inwendighe hetten.

Winter Groen in Water ghesoden met wat cliffhout/verkoelt alle hitten alsment ghesupcht.

Haveren By ghegeten ofte oock upwendig opghelept/is lustich om die hitten te verkoelen.

Hoest ghenesen.

Linfaat kleyn ghestooten met Honich vermenght Lende gheslicht/gheneest den Hoeste.

Szyoop van Hsope ghesicht / is seer goet gheslicht met een stuckken Soet-hout voor den Hoeste

Schabiola ghehoort met soet-hout ende daer af gedroncken/is een secreet om den Hoeste te genesen.

Neemt die groote van een Hase Note Brakels/mengtet met soets Wyn en bestrycket eens sweet/ghy sult goede bate voor den Hoest vinden.

Supcker Candy ghegheten altemet een stuckken is goet voor die Hoeste.

Neemt Kaffien/Wygen/ Rypmen/ Soet-hout/ koochtse met malkander en deur ghedaen zynde/koochtse dick als Honich/dits een goede Szyoop voor die Hoeste.

Oude Lyden zullen nemen soete Wastaert met Supcker ende een goet stuck Boter/ dit ingenomen verfoet den Hoeste.

Salie of Betonie of Hsoy in Water ghesoden met Galiffhout/is goet gedroncken voor die Hoest.

Dryp-soet-hout inde mont genomen en altemet doorghezwecht gheneest den Hoeste.

Maechde Honich geslicht of Bier en Broot af gekoocht/gheneest den Hoeste.

Denckel Saet geknaut ende ingehaelt of die wortelen van Denckel ghesoden/ende daer af ghedroncken/gheneest den Hoeste.

Heems-woztel ghestamt / califfihout / Asoge / Kali /
 Rosemareyn / Cardo Benedictus / Wijgen / Kasjien /
 Cicorey / met de Woztel ziet die altesamen d'z uren
 ende deur gedaen zijnde / zietet wederom op met ho-
 nich en schupmet af / neemt hier af in twee of drie
 Lepelen / tsmozgens ende savonts / dat is goet voor
 die hoest begeerdijt dieker doeter in yinni Supcher.

Verouderden hoest rijpen en gheresen.

Die lustighe Herbaristen segghen : Water van
 Deeren prys ghebistilleert met Wijn en dickwils
 overghehaelt tot het rootachtich wordt / ghebron-
 ken / gheueest den verouderden hoest.

Schabiosa alleen of die gheheele plante in Water
 ofte Wijn ghesoden en ghebroncken / wort ghepresen
 voor die verouderde Hoeste.

Kadys ghesneden aen Schijven ende Supcher op
 gheschapt / dat verandert in een Sproy / die wel die
 geslicht voor die verouderde Hoeste

Water oft sappe daer af met Honich of Sprooye
 vermengt / en dickwils gheleckt / gheueest den ver-
 ouderden Hoeste.

Vase-noten met mede gedroncken / is dienstelijck
 voor den verouderden Hoeste.

Item drooge Hoest blaen of den woztel onder een
 trechter op gloepende kolen ghelept inde mont ont-
 sanghen / gheueest verouderden hoeste.

Hoest sweer pijn gheresen.

Die wyse Meesters segghen : dat huyfhook
 ghenaemt Vonderbaert / ghemengt met mesch
 van Gersten mout ende Olze van roosen / gheueest
 den hoest sweer die van herte comt afft voor hoest
 ghebonden wort.

Synnel met Olz van roosen ende zinn slamen
 vermengt / op thoothoest ghebonden / gheueest den
 hoest

Hoofst Sweer.

Violetten ghestooten ende alleen of met Olpe vermengt / opt hoofst gelept / geneest den Hoofst Sweer / twelck oock doet die Olpe van Violetten diemien inden apteeck te coope vint.

Conserbe van witte water roosen / altemet inghenomen / gheueesen den heeten hoofst pijn.

Ruente ofte Mexican ghestamt op tuorhaofst ghelept / gheueest pijn ende weedom des hoofsta.

Wynruyt bladen met Olpe van roosen en azijn esamen ghestooten en opgelept / gheueesen hoofst pijn.

Conserbe van Lavendel bloemen met ghestooten Caneel ende Paghelen ghegheten / gheueesen coude hoofst pijn.

Wags saet ghestooten en aen gheroken / gheueest den hoofst pijn.

Bethonie met mede gecoocht ende inghenomen / is goet voor den hoofst sweer.

Preemt Wageleyn Pulcaten en Paghels stotet vnder malcander doeter in een dun doeccken ende rupeliker altemet aen / het gheueest hoofst pijn.

Pachtschap bladeren gewreven of Pachtschae water / doeccken in nat ghemaccht / op thoofst ghelept / gheueesen hoofst pijn.

Meliloten say van roosen en azijn vermenght en thoofst daer mede ghesalft / helpt wel in een seer Hoofst / selfde doet oock Porceleyn alsoo gebruyct.

Esappe van Bete en Wageleyn laeu inde neus opghedaelt met Acetum Schilliticum, geneest hoofst sweer.

Wijn daer dzooge roosen in ghesoden zijn / met een dype dubbelde doecke voort hoofst ghebonden / gheueest den hoofst sweer.

Quercruyt datmen inden apteeck te coops vindt voor den eeten ingenomen / gheueest den hoofst pijn.

Burgatie

Purgatie ghemaect van Senec blaen en inghemen / voorzert seer om hoofpynne te verdrayven.

Camille bloemen in toghe ghelepten daer thoost mede gheswassen / versast den hoofpynne.

Sout voorz t' Hoost ghehouden / seymen gheueest koude Hoost Pijn.

Senepaer ingenomen met groen erte soy of hansen nat / dient wel om den Hoost-sweer te gheuefen.

Bloemen van Hoosemareyn / Camillen / Labendel / verstercken den Versenen.

In onverdrazchelycke Pijn / mach men doen laten of men maecht den Neus te bloeden met Cranwen met peuteren met een Stafken / of scherpe Crupden

Het laten ende knoppen / is dock seer goet in onverdrazchelycke Hoost Pynne.

Loock gewzeven / en op den Slape vanden Hoost ghelept / gheueest gheduerighe Hoost-Sweere.

Hoost sweer terstont doen vergaen.

Die gheleerde Mederijn Meesters segghen : dat Waggeleyn water opghetrocken met den Wijn van u Neuse / uyt de Holle des Wants / soo dattet Water in den Neuse komt / en met een nat Doercken van t selfde water aengheroken / geneest terstont den onverdrazchelycke Hoost-Sweer.

Hittigheyt des Hoosts benemen.

Sommighe Oude Patroonen segghen : t' Hoost dickwils gheswassen met Kout Water verlicht heete Hoost-Sweer.

Olie van Dioletten verdrayft die hitten des Hoosts als men se stryckt aen t' Hoost-Hoost en Slapen des Hoosts.

Endive / Dozeleyn / Citroep ghesoben dem gheslagen ende met Supcher ghesoet ende gheswoneken / gheueest hittigheyt des Hoosts.

Olie

Olve van Roosen met witte azijn ende Rooswa-
 ser vooz thoozhoofst ghehouden met een dubbelde
 doecke/gheneest Dyrenasie ende hitten des Hoofst.
 Hoofst Draepinge of Stwimelinghe genesen.

Die Meesters segghen: dat Water ghedroocht
 ende ghepoedert/ een half loot / waer met Wijn
 gedroncken/ gheneest swimelinghe des hoofst.

Da den eeten een stukken Biscuyp gegeere / ofte ee
 breken quebleys/ is goet vooz draepinge des hoofst.

Conserve van Labendel bloemen ghemengt met
 Caneel/ Dagheleu ende Muscaet/ dese menginge is
 goet vooz draepinge des hoofst.

Carde benedictus in spijse ofte dranck ingenomen
 houtmen goet te wesen vooz draepinge des hoofst.

Oude pijn vanden hoof de te ver soeten.

Bxperientie wilmen seggen: dat Rogge meel
 met een saccken om het hoofst ghelept / can ghe-
 nesen onde pijn des hoofst.

Labendel ende Roosmareyn gesoden in sterke
 witte azijn / en in een saccken die crupt op den slape
 des hoofst ende op het voozhoofst ghelept/ sommughe
 dronkens willen segghen: het soude ghenesen oude
 pijn vanden hoof de.

Thooft stercken.

Die Meesters segghen: dat wijn met Basilicum
 inghenomen/ sterckt het hoofst.

Roosmareyn bloemen / ende Labendel bloemen/
 esamen in wijn ghemepcht / ende dan ghestilleert/
 is goet in alle pijn des hoofst/ en sterct seer het huyt
 almer wat af in neemt/ end e van blyten op stryde.

Lilium convallium, ofte leskens vanden vale in
 wijn ghelept/ in een glas dicht toe ghestopt / ende
 hier altemet een lepel vol af ghedroncken / is seer
 goet om Thooft/ Demozie/ ende Sinnen te stercke.

Hoofst

Hoofst ghequetst met een Stock.

Sommighe Dronckens seggen: neemt tarden se-
mel koochtse met suet of smout gelijck een pap-
ken / ende lechtet op 't Hoofst dat ghequetst is / het
gheneest die contusie.

Hoofst Kiaserny ghenesen.

Sommighe willen segghen: dat Serpillum ghe-
sheten vroumen Betstroo met Azijn ende Olie van
Kroosen vermengt / ende op 't Hoofst ghelept / gheneest
Kiasernye des Hoofst.

Drinckt Smozghens Saffraen met ueygen Wa-
ter / men seyt dattet genesen sal kiasernye des Hoofst.

Item het hanz tegens die vloech opgekemt helpt
seer wel om kiasernye des hoofst te doen vergaen.

Gepelde Gerst Water op die helpt versoden ende
inghenomen is sonderlingh goet voor Kiasernye in 't
Hoofst. Of Gersten Pappie gemengt met sappe van
Limaenen ende Sappe van Granaten dit inghenom-
men gheneest die Kiasernye des Hoofst.

Hoofst vochticheyt afstrecken.

De Hebeniers segghen: dat Marioleyn ghe-
wreben side in den Reus ghestrohen oft Sapp-
pe deur den Reus onghenomen / treckt af die
vochticheyt des Hoofst.

Manaert Saet inde Mont ghenomen ende ghe-
knaut / of met Honich Water vermengt / den Mont
me ghespoelt ende ghegheelt / treckt vochticheydt
uyt den Hoofde.

Peper met Cassien gheknaut / treckt veel sijme-
richydt uit den Hoofde.

Hoofst-Sweet van Dronckenschap ghenesen.

Men wil segghen dat Kool Bladeren sonderling
More opperste Copkens / rau oft seer luttel ghe-

soden/eñ met Olve ende Wijn gegeten als een salact
geneest den hoost/meer komende van dronckenschap

Hoosts quade Seerigheyt ghenesen.

Sommighe experts Dronckens segghen : dat Lely
wortelen ghestant ende met Honich vermenght
ghestrecken op 't Hoost/gheneest quade Seerigheyt.

Urop in Water ghesoden ende wat Wijn by ghes
daen dient wel om seere Hoost den te genesen/als men
se daer mede waseht.

Hoosts Rudicheyt ghenesen.

Eerst salmen 't Hoost repnighen ende wassen met
Water ende Ceke of met Urine. Dan salmen ne
men Wijnsteen / ende sieden die met Wijn ende daer
salment Hoost mede bestreicken / en dan sal't met
Godts Graticien beteren.

Die Medecyn Meesters segghen : dat Wyruyp
Blaberen met Berckens Liese ghemengt op schurf
de Hoofden ghestrecken/gheneest die Rudicheyt.

Hoost Schurfsheyt ghenesen.

Rodhs Wortelen kleyn gestooten en met Honich
vermenght/ dient wel ghestrecken op Schurfsde
Hoofden/om die te ghenesen.

Wosttaert Saet ghestooten met Honich vermengt
met Versch Smout/ende ghestrecken op Schurfsde
Hoofden gheneestse.

Loock tot Wische verhzant ende met Honich ver
mengt/dan op schurfsde hoofden gestrecken geneestse.

Rasenoten gebzant en met beren smout vermengt
dan ghestrecken op een Schurfs Hoost/gheneest het.

Het Raepsmout in stercken Wijn onder een ghe
weven tot een Salsken ende opghestrecken/gheneest
Schurfsde Hoofden.

Dickwils 't Hoost ghewassen met Ceck of pisse of
Water daer Camillen in ghesoden zyn/helpt wel om
een

een Schurft Hoofst te ghenesen.

Olve van walsche Poten ooghelalst alst eerst gepreynicht is met laeu Water ende Wijn / dit gheeneft Schurftheyt des Hoofst.

Heupen Pijn ghenesen.

Die gheleerde Medecyn Meesters segghen : dat Chymie ghepoedert ende drie vierendeel Loots zwaer in ghedroncken met Honich Water / t'welck men noemt Mee / geneest de pijn der Heupen / twelck men noemt Sciatica.

Huygh ghenesen.

Nemt een Hoolwortel ende lechuse onder u tonge t'fadvonts als ghy sult gaen slapen / het gheeneft den Huyghe / of knautse / of neemt het Poeder van Hoolwortelen doet het aen den Huyghe / het geneest se ende treckt alle viericheyt wech.

Mostaert met Honich ende Wijn mede gegozgelt geneest den Huyghe.

Neemt Berchdree Water maect het laeu / ende doeter onder Diamozum / twelckmen in den Aptreect te koope vint / het gheeneft den Huyghe als men daer mede gozgelt.

Teucksel vande Schamelhent verdrjven.

Die Wijse Mannen segghen . dat Saite ghesoden in Droy Wijn en daer mede ghewassen gheeneft het Teucksel.

Inwendighe Pijn ver sorten.

Die Wortel van Labas in Bier gesoden daer af gedroncken gheeneft de Inwendighe Pijn. Of Labas Saet met wat Soethout ghepulveriseert en inghenomen / verfoet den Pijne.

Kackhielen ghenesen.

Die bebaren Meesters seggen : dat groen Was

op een doeckken gesmolten/ en plaesters gewijs ge-
maecht/ sijn goet gelept op hackhielen om te geneesen

Maechde was in Gaep-slie of lamp-slie gesmol-
ten en daer een Salsken afgemaecht/ geneest Hack-
hielen als mensche daer mede Salft.

Termentijn op een doerlien gedaen en een plasp-
ster afgemaecht ende op hack-Vielen ghelept/ ghe-
neestse / ende als men die Plaster wil afnemen soo
sal men betten met warm water/ t'selfde is oock goet
ghelept op uytbrekende Vanden.

Keele Quinanci gheneesen.

Sommige experte Meesters segghen : dat men sal
Suemen vyf Dagen/ ende sijnen die op/ ende Schy-
pent Saet daer upt/ ende men sal daer toe nemen een
Puyck Lijnzaet / dat sal men t' samen zieden in een
Dinte Stroom Water tot dat het Lijnzaet borst/ hier
mede sal men laen gorgelen het geneest den quinan-
cie des keels.

Neemt Witte drooghe Album Grecum, pulberis-
ceertse / ende blaest die heel diep inde Keele deur een
Dyue/ dit geneest Quinancie des keels.

Keele Heef-heyte of Kouwighent gheneesen.

Neemt soethout t'welck men ooc noemt Salissio
hout/ knourse langhe tyt inde Mont/ dit geneest
die Heef-heyte des keels.

Neemt een Witte Ruyjn hzaetse ende dotertse wel
het sonder sout / ende schrypster een goet deel Sup-
kers op/ en Cet desen Ruyjn warm als ghy slapen
gaet/ ghy sult met Godes Gratie gheneesen / maer
wacht u voor Sout ende Suer.

Quade keel gheneesen.

Album Grecum, met wat Biers ghewezen van
A een/ ende waem mede ghegorgelt/ gheneest een
seere keel.

Neemt Welhape Struyp/ Weechbzeeden Hool-wortel in kleyn Bier gesoden en doeter een weynichskem Ryns by met wat Honichs/ hier mede ghegorgelt/ gheeneest een quade Keel.

Maerhabe Blaen/ Hoolwortel/ Denckel/ Alupn/ t'samen ghesoden ende dan ghegorgelt / en daer nae wat Hoof-Honich geslicht/ geneest een seere Keel.

Neemt een swalve nest en leest het stroo upt/ ende sietet met suer hier ofte soete melck/ tot een pap ghemaeckt/ ende heet op een seere Keele ghelept met een wollen lappe/ dit is wonder goet voor een seere keel;

Bladeren van een Prupm Rood in Water ghesoden/ ende daer mede ghegorgelt/ geneest den Pyns des Keels.

Keele Sweeringhe ghelesen.

Hoolwortel in Water ghesoden / ende twee Leypelkens Rijn by ghedaen / daer mede ghegorgelt/ geneest die Sweeringhe des Keels.

Jonghe scheutkens van Braem inde Mont dichts wils geknaut/ is goet voor Sweeringhe des Keels.

Diamorum ghemenght met Weechbze Water daer mede ghegorgelt/ geneest Sweeringhe des Keels

Keele Verhitteyt ghelesen.

Bernage ghesoden met Honich Water / en daer mede ghegorgelt / gheeneest die verhitteyt des Keels. Syroope van Violetten dichts wils gheslicht ofte Conserve van Hoosen inghenomen/ gheeneest een vierighe Keel.

Bloet van Carwen weel een papken afgemaect ende ghegheten is goet voor een vierighe Keel.

Die Gomme van Hoosen of Krieken boomen in wijn ghesmolten ende inghenomen / is goet voor die verhitteyt Keel.

Kickhoest ende Kichen ghelesen.

Die Meesters segghen : dat Thyms met Honich in Water ghesoden ende ghedrancken beneemt die Kickhoeste.

Srooy van Hoey / is goet gessicht voor Kichen / Hoey in Water ghesoden met Honich ende Dingen die aen stucken ghesieben zijn / dese Dranck is goet voor Kickhoeste.

Knocklen Dijn versoeten.

Die gheleerde Meesters segghen : dat Honich met Kuyte vermenght opgheleyt / versoet den Dijn der Knockelen.

Lammigheyt ghelesen.

Die wijse Meesters segghen : dat water gedistilleert van May Bloemkens / altemet een Lepel vol inghenomen / is goet voor Lammigheyt.

Neemt Caneel / Naghelen / Muscaten / Labendel / Bloemen / stootet kleyn / ende met Snycker gekoocht is een goede Medecyn voor Lammigheyt. Of conserve van Labendel dient tot het selfde.

Bebernel Wortelkens / met het Saet ghepulvert / ende met Snycker vermengt / is goet ghenutticht voor Lammigheyt.

Leden die upt haer Lit zijn wederom in
zjn Juncture te helpen.

Men seyt dat Vely Wortelen gestampt / met Honich vermenght / ende ghehouden op Leden die upt haer juncture zijn / soude ghedienselijck zijn om weder in haer Lit te helpen. Maeckt een Plaster van Olve ende Was met Marioleyn / die ghencest Leden die upt haer Lit zijn.

Lickdoornen ghelesen / of Exter Ooghen.

Sommighe Vrouwen willen segghen : datmen den

den Lickdoornen eerst sal wafinden / ende een Baesyn ghenomen ende die Steenkens uptghelesen / ende op den Lickdoorn ghelept / dit souse ghelesen ende den Pijn doen vergaen.

Ghespannen Verkrampden Leden ghelesen.

Die experte Meesters in der Konst van der Webechuen segghen : dat Beberuel Wortel en soe het Saet ghepoedert / ende met Supcker ingenomen geneest gespannen of verkrampden Leden.

Leden die verhit zijn verkoelen.

Swarde Krakebesien met Supcker ghegeten / verkoelen de inwendige Leden die verhit zijn / sefsde doen oock Noode Welbesien ghegheten.

Inwendighe Leden verstoptheit openen.

Bitter Amandelen ghegheten / ende Olve van bitter Amandelen van bukten opgestreken / daer verstoptheit is / opent alle verstoptheit der Leden.

Lendentpyn ghelesen ende versoeten.

Rodns gegeten / versaeft den pyn der Lendens. Desghelychs Olve van Sakelaer gestreken op die Pyns der Lendens geneestse.

Soerhout geschrapt ende plat gheklopt ende ghesoden in kleyn Bier / ende ghedroncken versaeft die Pyn der Lendens:

Levers ghebrecken helpen.

Alsen Wijn ghedroncken / geneest het ghebreck des Levers.

Agrimonie ghesoden in Bier ende ghedroncken / geneest het ghebreck des Levers. Tormentil met Bladeren ende Wortelen ghesoden of ghestooten en ghedroncken / geneest een quade Lever.

Camille Bloemen in Wijn gesoden ende gedroncken / versaeft die Pyn des Levers.

Saffraen

Saffraen gebesicht in syde of dranc helpt de lever.
Die Wortel van Pzingium in Wijn gesoden ende
gedroncken geneest den Lever.

Geliffhout genutticht/verfast de pijn des levers.
Khaberber gepulveriseert een wiputtsaen/ende
geroert onder een Doosken van een versich Hemich
Epe/dit gegaten/helpt het gebreec des Levers.

Lever Supveren,

Die Verbaristen segghen: dat Agrimonie geso-
den in Wijn ende gedroncken/ supvert den lever.
Infusio Kolarum inghenomen/ welck men inden
Ayreeck te koop vint/Supvert den Lever.

Lever Verstopthept openen.

Die Meesters willen seggen: dat die Agrimo-
nie een goet Lever krupt is / ende dattet wel
soude dienen in Wijn ghesoden ende ghedroncken/
om den verstopte Lever te openen.

Satie in Water ghesoden met ghepelde Cassien
ende ghedroncken helpt den verstoppen Lever.

Benthel Saet of die Wortelen met gepelde Gerste
ende Soet-Wout in Water gesoden ende gedroncken
opent den verstoppe Lever.

Bethoni gekoocht met hutspot nat/dient om den
verstoppe Lever te openen.

En purgatie ingenomen die gekoocht is van sene-
blaen als dat behoort/is goet om den verstopthept
des Levers te openen. Perreeli Wortelen in water
gesoden en gedroncken/is dienstelick om den Lever
te openen. Potemuscaet ingenome met olp oft boter
hier/apent den verstopthept des Levers.

Die wortel van Ceidonia/twelck is Schelerupt
aen schijven ghesneden / ende in een popken in Bier
ghelept/ en daer af ghedroncken gheneest verstop-
thept des Levers.

Neemt Agzimonie/ Endibie/ en Cicozey/ elck een hantvol met vyf Pietercelt wortel / ziet die in water op die helst doeter dan by rynse wijn een pinte/ en laet noch een wal op zieden / dzinet hier af esabonts en smozgens/ het opent den verstopte Lever:
Lever vercoelen.

A Elbesien cruyt in ghenomen welck men inden Aptceck te hoope vindt / is dienstelijck om die hetten des Levers te vercoelen.

Gerste meel pappe ghemaect is goet gegheten om den Lever te vercoelen.

Neemt cycopez of Endibie of heyde gader ghehoockt slamen met ghepelde Gerste deur gheslagen zijnde/ en dan by gedaen het achtste deel supcher en soo ghedroncken/ vercoelt der Lever die verhit is.

Oste Honich of Sproop van cycopez / ghemaect ende gheleckt/ vercoelt een verhitte Lever.

Lever weeckheyt stercken.

A Gzimonie met wijn gesoden met vyf of ses vngghen dese drauck ghedroncken / versterckt den Lever. Neemt roode Roosen ende cycopez elck een hantvol/ hoochtse met gepelde Kastijnen en soethout dits goet voor een wecke Lever ghedroncken.

Lichaem stercken en boeden.

B Root ghebaken van Tarwe die versch en soet is voer wel ende sterckt het lichaem.

Castanien gebaden gegeten/ en wijn op gedroncken of goet hier/ boeden wel ende stercken lichaem.

Desgelijcx erweten of boonen gekooert en gegeten geven den lichaem middelmatich voetsel en stercke.

Lijf wt gaen van kinderen/ wederom inne helpen.

N eemt een stuck van een dootcleetken/ van een kind dat ghesturben is/ ende douwet daer mede
 weder.

wederom inne het lijf/het sal helpen.

Fijn meel dat buyten valt int siften / wederom mede tlijf inne gedout / is seer goet.

Lochten die quaet zijn beter n.

Conserve van Gout bloemen nuchteren inne genomen / is goet vooz een quade lucht.

Deemt Wijnruyt / Wighen en walsche noten met een weynichschen souts / stootet met malcander / en eedt hier af wat vooz een quade lucht.

Bevernel wortel inde mondt ghenomen / is goet vooz quade lucht.

Deemt een linden doercken maket nat in Wijn azijn ende rupckt daer aen / ende stryct altemet ontder u neuse ende slapen des hoofts / het is seer goet vooz een vierighe pest lucht.

Deemt Schelcrupt / Wsem / Wijnruyt / Salie van elck een hantvol / ziet die met spne Wijn azijn datter twee derdenbeel blyft / drinckt hier nuchteren een leyel vol of / dat is goet vooz een quade lucht.

Deemt in u mont een stuccken Caneel / of een naegel / of een stucckē Zedua / het breect die quade lucht.

Benckel saet geknaut / is goet vooz ee pest lucht / twelc ooc anpsfaet doet op de selve manier gebuypt.

Schout gulsicheyt en verstoornisse des herten / en alle quade affectien ende verbarenissen alst een vierighe tijt is.

Longhen zweeringhen ghenesen.

Die lucht / innighe Herbaristen meenen / dat een d'pyls ghedistilleert met wijn eens oft tweemaal overghehaelt / is goet ghedroncken vooz quetsueren of zweeringhen der Longhen.

Deemt Bastaert en doeter wat gedroochde Saffraen onder / dit is goet ghedroncken vooz onghesonde Longhen.

Cardobenedictus ghepulveriseert met wijn inghedroncken/gheneest den Longhen.

Pastinaken peen wel ghestooft en wat Supckers by ghedaen/geneesen den Longen.

Deper gestooten ende met Honich of Sprope ingeslickt/geneest den vercoude ghequetste Longhen.

Drooghe Wygen gebzaden of rau gegerē/ of met Wsope gesoden ende gedroncken/ geneesen die zweringen der Longen of Sprope van Wsope geslickt/ dient tot het selfde.

Betonie in wijn ghesoden ende gedroncken met wat Supckers/gheneest den Longen.

Soete melch ghekoocht met wat Supckers ofte room/is goet voor den ghequetsten Longen.

Beemt een raeu eys dooze doeter wat Supckers onder/dit is seer goet voor tgehebeck der Longhen.

Longen supberen van slupmen ende Etter.

Scabiosa alleen of met die wortelē in bier of wijn ghesoden/ende wat ghesoet/dese dzanch supbert den Longen etterige slupmen.

Penseen bloemen met die crupden in soete melch gesoden ende ghedroncken / geneesen den Longen

Die wortel van Lisch drooch ghepoebert met Honich of Supcker vermengt ende dickwils geslickt/gheneest ende supbert den Longen.

Berhonie in hutspot ghekoocht dat nat soet ghemaeckt met Supcker ende ghedroncken / supbert den Longen van etter ende slupmen.

Szyoop van Violetten geslickt/ is goet voor een bozste met slupmen gheladen.

Doet hout of Galiffihout als men bit knant en in de mont hout/is goet voor verstoptheit der Longē

Olye van bitter Mandelen kypren op die bozst gesmeert ende wel inghemzelen/ dient om die Longen te supberen van vuple quatten.

Lupsen en Neren dooden en verdyjven.
Loock met groene Mageleyn in wijn ghesoden/
 verdyjft lupsen en neren.

Tot het selfde dient oock Lavendel bloemen/
 als men die by hem draecht ende met Lavendel wa-
 ter thoost wascht.

Met Waren of sware droomen ghequele
 zyn/helpen.

Vastisen of festien zwaerte Pioni comen gepul-
 veriseert ende met wijn ghedroncken / is goet
 hoor den gheen die met sware droomen ende ander
 swaricheyt vande nacht Merri ghequele worden.
Oock Betoni ghesoden met bier ende heumich/
 dese draeck dient wel ghedroncken/vanden geen die
 fantaspich zyn/ ende met onnatuerlyche droomen
 ghequele worden.

Maseren ghenesen.

Eren pyls in water gesoden met gepelde rassh
 Euen/dese dranc gedronckē geneest den Maseren.
 Bygen gegeten doet den Maseren wt slaen ende
 genesen/ tselfde doet oock Bygen aen stucken ghe-
 meden ende in bier gesoden ende ghedroncken.

Maghe die quaet is stercken / en goet maken.
Swoop van Alsem diemen upt den Apreeck haelt
 Sgenutticht/sterckt een slappe Mage tselfde doet
 oock Alsem wijn altemet ghedroncken.

Saffraen in spys ghehoockt is goet vooz pyne
 des Waechts.

Derjus die van onthype drupben gemaeckt wort/
 gebesicht/geneest den Mage die gequele is met hee-
 te sweeringhe.

Die wortel van Bebernel gedroocht gepulveri-
 seert en met Supcher ingenomen/sterct den Mage.
Pieterceli wortelen ende pastinaken wortelen ge-
 hoockt

konet en gegeten/ zijn goet voor een quade Mage.

Kervel waembes ghekoocht met hutsot nat/ is goet ghegeeten voor een quade Maghe.

Note Muscaet of folie in alder manieren inghenomen/ is goet voor een quade Maghe.

Centaurea in Wijn ghesoden ende ghedroncken/ is goet voor een quade Maghe.

Diet een weynich Gembaer en Comijn in Wijn nattet tweemaal daechs/ het helpt den Mage.

Ajupn ghezaden ende salaet af ghemaecht met olp ende azijn ende Peper by ghedaen/ is goet ghegeeten voor een vercoude Maghe.

Ses oft acht grazen Peperis gheheel voor den veten ingenomen/ is goet voor een vercoude maghe.

Mostaert tot spysse ghegeeten/ doet die harde cost wel vertoeren.

Lavas faet gepulberiseert ende inghenomen / of die wortel gedroocht ende gepulberiseert met wijn ghedroncken/ is goet voor een quade Maghe.

Cappers of olpven gegete/ zijn goet voor de mage

Desgheliker Limonen ende Arangen appels dienen wel tot den Mage om te vertoeren ende groetheyt te maken/ desgheliker die confyten schellen van den Arangen appels genut/ verstercken den mage.

Die voechtheit van Szanaet-appelen/ is dienstelijck tot een quade Maghe.

Olp van folie tweemaal daechs buyten op den Mage ghestreken/ helpt tot een quade Maghe.

Quecrup gegeten sterckt een slappe Maghe.

Gheconfyte Mantwortel / is seer goet voor een quade Maghe.

Gezande wijn of Spaensche wijn met een sucker braen broot/ is goet genut voor een quade mage.

Suprachtrighe appelen ghebraden ghegeeten/ zijn goet voor een quade Maghe.

Maghe winden ende opblazinghe ghelesen.

A Dins saet drooch inghenomen ende een teughe
wijn op ghedroncken dient wel om winden
des maechs te verdryuen.

Witte Commijn saet ghegheten/ is goet voor op
blasinghe des Maechs.

Maghe supieren.

Corda benedictus in wijn ghesoben ende warm
ghedroncken / supert wel den Maghe van
duple corruptien.

Cappers ghegeten met oyl ende eek als salaet.

Memorie stercken.

Doeter N inder Medecinen sept/ neemt ooghen
trost die ghedroocht is ghepoedert met wat
solte doeter een weynich supckers in / eetet drooch
of drintet met witte wijn/ het verstercht de Me-
morie/ en vercloecht het verstant.

Deemt Cardobenedictus legte in wijn te wepck
ende drint die wijn/ want sp is goet om die Me-
morie te verstercken.

Menschen vrolijk maken.

Bernage bloeme in wijn gelept en daer af gedron-
cken/ verheucht een mensche en maect hem vrolic.
Pimpernel gelept in roode wijn/ en daer af ghe-
droncken/maect een mensche vrolijk.

Mensche in onmacht zijnde/ tot hem sel-
ven brengen.

Doeter N. Leert dat Basilicon met azzijn ghe-
driuen ende voor den neus ghehouden/ brengt
een mensche tot hem selven die in onmacht leyt.

Melancolie ghelesen.

Melancolie comt van al te groote sorge ende te
groote becommernisse sonder eenighe verma-
kelichheyt/tepckens hter af zyn/ daer van aensich-
te/ treu-

te/ treurich/ cleyn van polset / die urine dun ende wit / ende zy zijn stilslygent ende hebzest / beziet teeringhe ghenesen.

Item wyn daer ingesoden hebben Buglos bloemen ende wortelen / ende dese dranch salmen drincken soo lange tot dattet / vergaen is

Seneblae in melck wey gesoden en dese purgatie inne genomen/verdijft den zwaermoedicheyde.

Bersche weecke aperyen ghegeten/ verfrapen des menschen hert/ende verdijven melancolpe.

Bernage bloemkens in wyn ghesoden ende daer af ghedroncken/verdijft Melancolie/ ende maecht een mensche vrylyck en bly.

Milte cranckheyt ghenesen.

Kols bladen sonderlingh die opperste topkens kraeu of seer luttel ghesoden / ende met azijn ingenomen/genesen die cranckheyt des milte.

Milte verhart ende verstoppt helpen.

Die eerwaerdighe Meesters leeren: dat varende netelen blaen met Olpe ende was vermengt/ als een salve ende op die milte ghelept/ geneest die verstoptheyt des milts.

Stadys saet gestooten met azijn ingenomen/ geneest die verherde milte.

Een plapster van mostaert saet ende Drogen maect/op de milte gelept/ geneest haer verstoptheyt.

Chapn korsz saet gestootē met honich vermengt/ gelept op den milte/ geneest zyn cranckheyt.

Wey botter met een warme hant ghestreken op die plaetse des milts / geneest die hardicheye van dien. Die schellen vande wortel van Moerbelen ghesoden ende ghedroncken/ ghenesen den verstopte milte. Potemus caet ghebesicht inwendich/ ghenesen een verstopte milte.

Milte verhitheyt gheneesen.

NOta. Die pijn vander milte voelmen aende
slinker zijde/onder die corte rebben/er die daer
ghebreck af hebben/zijn swaer van aens. hoggende
van loopē dorstich/snachts sweetende/ hebben sanc
over haer/haer schamelg' pt smelt/ bloedich/ haer
kisen hederben/het del is slap/die schenen zweeren.

Die ghebreck hebben vande milte die sullen die
Lever ader doen openen aende slinker zijde/so veel
tot dat het bloet verandert ende schoonder wert.

Bladeren van Nachtschade ghestamt met Berste
meel ende buyen op die milte ghelept gheneest den
verhitte milte.

Moeder ghebreken en weedom helpen.

Die Vrouwen die wat meesteren/ weeten wel/
dat Water in water ghesoden ende daer inne
ghebaet gheneest den weedom des moeders.

Water daer Thusaet in ghesoden is met een cli-
stery gebzupt/versast die pijn vanden moeder.

Opsthiem of seshien Pioni saden die zwert zijn
gepulveriseert/met wijn oft met mede gebzoncken/
geneesen die weedom ende gebreken des moeders.

Roostaert inde neus ghedaen/ helpt wel om des
moeders ghebreck te helpen.

Roie Mustaet ghegeten of in wijn inghenomen/
gheneesen die ghebreken des Moeders.

In Camille bloem water ghebaet/ is goet voor
die weedom des moeders.

Moeder die verhit is/vermozen of verfoeten

Die Medechyn Meesters raden: Water in wa-
ter ghesoden ende daer inne gebaet/verfoet die
verhertheyt des moeders.

Item Camillen in water ghesoden ende daer in
ghebaet/versast den moeder die verherht is.

Beemt

Neemt die wortel van witte lillen braedse / of
stoorse met oly van roosen ende legtse byten op
het gheneest die verherthept des moeders.

Moeder die verhit is ghesen.

TSappe van Porceleyn mede geclisteert met een
doorhen van een epe / gheneest die verhittent-
hept des moeders.

Moeders opstijginge of opclimlinge ghesen.

MAlter met wijn oste eedick gheroosi en op den
navel of zijde ghebonden / gheneest opstijginge
des moeders.

Item vyfthien of seftien zwarte saden van Pioni
roosen ghepulveriseert / ende met wijn of mede
ghedroncken / ghesen het opstijghen des moeders.

Monden die stincken en zweeren goet.

Die verbaristen segghen : dat aerthelien crupt
ghesoden met water / ende by gedaen een lepel-
ken azijn / hier mede den mont ghespoelt : is goet
vooz een stinckende zweerende mont.

Ans saet geknaut / is goet vooz eē stinckede mont
Monts verhittinghe hercoelen.

WAlter daer Ganserick in gesoden heest welck
men noemt Plick of Argentina / ende die
mont daer mede ghespoelt / is goet vooz vierichept
ende verhittinghe.

Aerthelien crupt gesodē met cleyn hier / en dē mont
daer mede gespoelt / supbert en hercoelt den mont.

Kernon van Granaet appelen ghestooten / met
Honich vermengt ende aen tantbleys ghestreken /
ende wederom met saeu water af ghewassen / ver-
coelen den vierighe mont.

Diamozum met weechbree water ghemengt / en
den mont mede ghespoelt ende ghegozghelt / neemt
wech die vierichept.

Diamozum met weechbree water ghemengt/ ende den mont mede ghespoelt ende ghegozghelt / neemt wech die vierichept.

Neemt dyp of vier gloepende kolen diers laetse blaffchen in water / laet daer nae wat staen sincken ende gietet claer boden af/ ende weltet wederom op met Honich van roosen / ende den mont daer mede ghespoelt/ gheneest den mont die verhittent is.

Welhesien inden mont ghesouwen/ vercoelen die verhittinghe des monts.

Honich van roosen inden mont ghenomen / vercoelen die hetten den monts.

Dyghen opghesneden/ ende tsaet wt gedaen/ ende ghekocht met water ende lijnsaet tot datse splijt/ hier mede ghespoelt / doet vergaen die gheswellen des monts.

Naghelen die quaet zijn gheneesen.

Men wil segghen: dat Lynsaet meel met thuynekerse ende honich onder een ghemengt / gheneest quade nagelen alsment daer op bint.

Welp bladen gestooten en in wijn gesoden / legtse dype dagen op die nagel/ sp sal wederom wassen.

Sommige meesters seggen: dat onder groen wasst wel een nagel die ghekneust of bedurven is.

Peten daaden.

Die Medecijn meesters seggen: Loock met grove mageleyn in wijn gesoden ende gebzucht/ dooden de Peten.

Nieren pijn of ghebreken gheneesen.

Die wactesyns seggen: dat melilote in wijn gesoden en gedroncken/ geneest die pyne der Nieren. Wijn daer Eringium of Endeloos in gesoden heeft/ vijftien dagen lanck achter een gedroncken/ helpt den nieren die pijn hebben.

Dorcelepn

Porceleyn met oyl en azijn als salaet ghegeeten/
Geneest den nieren / tselfde doet ooc water kerffe op
die selfde manier ghebzupcht.

Die bladeren van maluwe ghesoben ende met
wat hot er en sout gegeten/genesen den nieren.

Bastinaken wortelen in hutsopot gh. soben ende
ghegeeten/genesen den pijn der nieren.

Droghe Dpghen vooz den eeten ghegheten / zijn
goet vooz die pijn der nieren.

Potemuscaet met oyl van soete amandelen inne
ghenomen alteinet een wepnichken / ghenesen den
pyne der nieren.

Nieren zweeringhen ghenesen

Gliffhout in water gesodē en dicwils gedron-
cken/verlast den pijn der nieren en zweeringen.

Den wortel van weech brede alleen of met het
saet in soete wijn gesoben/ende gedroncken/geneest
die zweeringen der nieren.

Nieren verstopthept helpen.

Bebernel wortelen ende oock het saet in whin
ghesoben ende ghedroncken/ ontstopt den ver-
stopte nieren.

Betonie ghebzupcht in spijse of in dranck/opent
die verstopthept der nieren

Bier dat wel ghesoyt is ende ghedroncken/ ghe-
neest die verstopthept der nieren.

Olye van bitter amandelen wtwendich opghe-
strecken/ende een wepnich inne gedroncken/ geneest
die verstopthept der nieren

Niesen doen.

Die eerwaerdighe Meester seggenz
marioleyn gepulveriseert inde neuse ghedaen /
vermeect tot niezinghe.

Basilicon met azijn ghewreven vooz die neuse
ghehou.

Onthouden / maecht verniesinghe.

Wostaert zaet ghewezen inde neuse ghedaen /
verweckt verniesinghe.

Esap van ajupn inde neuse ghedaen / maecht ve-
rniesinghe.

Diescrupt een weynichken inden neuse ghedaen /
verweckt tot verniesinghe.

Neuse bloeyen stelpen.

Die Luchtsinnige Herbaristen seggen: dat h'zan-
de netel bladen gestooten opt voorhoest gelept /
ende op die neuse / stempjen het bloeyen des neus /
maer inde neus ghesteken verweckt het bloeden.

Neemt wijn azijn / ende maecht daer in nat een
doercken / statet dubbelt om den hals / ende oock een
van tghemacht / ende ververscht altemet / dit stelp
het bloeden des neus.

Neemt het bloet des patients / drooghet in een
panneken tot poeder / ende doet dat poeder inde
neus / het stelpet het bloeden soomen sept.

Onsterck van sinne heben.

Nemt thijne koorse met hutpot / oft doetse in
wijn die genutticht / sterckt gecrenckte sinnen.

Onthouden doen.

Nemt ghedroochde oogentroost twee deel / ende
solt een deel / dit gepulveriseert ende met Sup-
ker een lepel vol ingenomen / of met witte wijn ge-
droncken / steret die memozie en doet wel onthoude

Ooghen beschermen van bloet.

En weynichken saffraen met vrouwen melch
vermengt die op de ooggen ghestreken / gheneest
den bloet der ooggen.

Basilicon ghestamt met wijn ende dew ghedaen
zijnde / wasser altemet die ooggen mede / het geneest
den bloet der ooggen.

Ooghen

Ooghen goet ghesicht maken:

Oogen troost water / met een weynichschen tus-
tie herept / ende sijn Dypcker / maecht hier in
ooghen mede nat d'ye mael des daechs / v'ijsthem
daghen lanck / het maecht den ooghen claer ende
maecht goet ghesichte.

Ooghen claer maken.

Alfem water opgewelt met maechde honich / en
doogen daet mede gewassen / verclaert die ooghe
Ooghen troost water inde ooghen ghedaen / ver-
claert het ghesichte.

Ooghen troost ghepoedert met Venckel saet ende
Folp / ende een lepel vol smozgens inne ghenomen /
kerckt het ghesichte ende maecht den ooghen claer.

Ooghen troost in wijn of hier ghewepcht ende
ghedroncken / verclaert den ooghen.

Lynsaet in cleyn bier ghesoden en d' ooghen daer
mede ghewassen / verlicht den donckere ooghen.

Wijnrupte op boter en broot gegeeten / verclaert
het ghesichte.

Venckel water ooghen mede ghewassen / maecht
het ghesichte claer.

Ooghen die blaen zijn helpen.

Die Droogisten seggen: Alfem wijn met honich
vermengt / dient wel gestreken op blauwe ooghe
doet die blaewicheyt vergaen.

Dampen inde ooghen beletten.

Nae den eeten een stuck ghebraden broot gegee-
ten / verlet het opstyggen / of Coziander gegeeten
die herept is of een stucken quetleps nae den eeten
ghegeeten / belet het opstyggen nae den hofde.

Ooghen die loopen gheneesen.

Men seyt dat vrouwen sock met een weynichs-
ken saetraen vermencht / op dooghen ghestre-
ken

ken gheueest het loopen der ooghen.

Neemt het wit grys hanz / dat aen crupscrupē
wast met saffraen en wat waters vermenght / ghe-
lept op ooghen die loopen/gheueest se.

Ooghen pijn gheueest.

Asem met Bastaert ghesoden en dooghen daer
mede gewassen/neemt wech die pijn der oogen
Thijn in spijse ghekoockt/ ende soodanighe sau-
se ghegheten/gheueest die pijn der ooghen.

Wijn daer roode roosen in ghesoden zijn mede ge-
wassen/gheueest pijn der ooghen.

Witte van een henne ey tot water geclopt en in
sijn werck gemengt/doet het oorh toe en legter een
wit doerckē onder vooz t'aenleue aēt hanz/en doet
dit altemet alst drooch is/het geneest pijn der ooghe

Ongephnde honich opghewelt met ley dach wa-
ter/met een wepmichschen witte clempe / met mal-
cander ghesoden ende dan gheleynst/ende dooghen
mede ghewassen/helpt vooz pijn inde ooghen.

Neemt een dooz van een ey / cloptet met supcher
ende rooswater / ende met een erweet groot witte
clempe/leght dat met een doercken over die ooghen
het gheueest die smerte der ooghen.

Ooghen donckerheyt gheueest.

Nemt Venckel water/wijnruyt water / Tutie
preparata, supcher candi / wit van eyeren ghe-
clopt tot water menghet tsamen / doet dit met een
beder inde ooghen driemael daechs / het gheueest
donckerheyt der ooghen.

Een verrotte Guldelinge appel/ of een ander ap-
pel/die vergaen is/op d'oogen ghebonden/ septmen
donckere oogen claer te maken.

Oogen roodicheyt ende hitticheyt gheueest.

VVater van coozen bloemen gedistilleert diche-
wils

Wijſ inde ooghen ghedruyt / ende mede ghewaſken
gheneest die roodicheyt der ooghen.

Madelibe crupt geſtooten op d'ooghen ghelept
neemt wech die roodicheyt der oogen.

ſſappe van nachtschap oft nachtschade water
met het wit van een hennen ey op twee hooft ghe-
lept/verdzijft die hitten wt der ooghen.

Rooswater over twee hooft ghelept / met een
doercken tgheneest roode ooghen.

Bladeren van porceleyn met meel van Gerſten
mout vermengt / dit op roode oogē gelept / geneest ſe

Neemt eē loot witte clemp/eē bierendē loot mirre
een half loot ſtoefuycker/ſes ſijne nagelē / al tſamen
cleyn geſtootē/legtet in ſtroom water en druyt drie
mael daechs in doogē/het geneest roothz der oogen

**Ooghen ſchellen/ vleckē / plecken/ doncker-
heyt gheueſen.**

Die Erbaren Medecijn meesters ſegghen: dat
het ſappe van mupz bloemen inde ooghen ghe-
druyt/neemt wech dypſterheyt der ooghen.

Die lever van een aelyutte oly wt ghehaen inde
ſonne of by tbier/ ende met een veercken inde oo-
gen gedruyt/hyt aſſchellen vander ooghen.

Schelerupt ſappe inde oogē gedaen/of in een cope-
ren panneken met honich vermengt en gefoden en
dan inde oogen gedaen/geneest die ſchelle der oogen

Neemt een Glaesken wijns/ twee lepels met ho-
nich/een weynich ſouts/met twee vingeren ghegre-
pen/doet dit in een becken twee nachten langh/doet
dit dan deur een doercken ende doetet inde ooghen/
het verdzijft vleckē en ſchellen vander oogen.

**Ooghen daer gheronnen bloet voor gheſcho-
ten is helpen.**

Nemt topkens van Alſem/ ſtootſe/met wit van
aperen

aperen ende rooswater / leght dit savants op een
doercken ober die ooghen het gheneestse.

Betonie met cleyn hier opgewelt doogē daer mede
gewaschen / doet het bloet wt de oogen verdwynen.

Sucht van de ooghen doen wech trecken.

Sommighe wijse vroukens willen segghen : dat
Szeep achter die ooren gelept op quaet pampier/
treckt die suchte wech wter ooghen.

Ooghen die root en loopende zijn/helpen.

Neemt ganzerick ghehecten argentina zietet in
water/wast daer dooghen mede/het droocht en
betroekt roode loopende ooghen.

Maeteliebe crupt of cooren bloemen ghestooten/
op roode loopende ooghen ghelept gheneestse.

Water gedistilleert van May bloemen s/ geneest
roode loopende ooghen alnuise daer mede wast.

Boonen meel met azijn nat ghemaect ende ghe-
warmt / ende dese roock inde ooghen ontfanghen/
gheneest roode loopende ooghen.

Hupstooch gestooten ende tlappe deur ghedaen/
en dan in een eyss doppe gesoden en gheschnymt/en
dun met een doercken ober die ooghen ghelept/ ghe-
neest terstont roode loopende ooghen.

Ooghen supberen.

Sommighe Studenten segghen: dat Basilicon ge-
stooten met wijn/ en dan inde ooghen ghedruyt/
supbert ende reynicht den ooghen.

Ooghen die zeer zijn helpen.

Neemt eē loot witte cleyn en siertse in een pinte ley-
nac water als een zoode pos/ wast daer die ooge
mede die zeer doen/sullen genesen met Gods gratie

Ooghen die verhit zijn helpen.

Neemt mupz stampse ende leght se op verhitte
Noogen/sp sullen genesen met Gods gratie.

Violetten

Violetten Ghestooten met Meel van Ghersten
Mout vermenght/dit salmen legghen op verhitte
Ooghen/soo zulleuse ghenesen.

Koosewater met wat supchers gemengt/en d'oog-
gen mede gebedt/geneest de hittichept der Oogen.
Item dun Bierken Laeu mede ghebedt/geneest
Verhittenthept der Ooghen.

Ooghen die Teucken ghenesen.

NCent witte Wijn/doeter in goede Wloe/en wel
gheklepnt zijnde doet het inde Oogen met een
Doeckrken/het geneest het Teuckte der Ooghen.

Ooghen die Sweeren ghenesen.

NCent Camillen zietse in Bier ende wast daer
die Ooghen mede/het verbrjst Sweeringhen
upt die Hoeken der Ooghen.

Ooghen gheswilen Vermo:wen.

Melilote in soete wijn ghesoden en d'oogen me-
de gebedt/genesen die geswellen der Ooghen.
Schellen die eerst beginnen op d'oogen af doen.

Tsay van Wijn in d'ooghe gedruyt/maer tis
niet goet veel gebuyct.

Die lever van een Helypnt/olp daer wt gebraent
bpt vier of inde sonne/en dit in d'oogen gestroken.

Stocksupcher klepntkens gewreven zijnde in-
ghedaen met wat Koosewater/verbrjst den schel-
lender Ooghen.

Nota bene: Mensal met die oogen, oft gehoor niet
veel me esteren, want men loudense lichtelyc verliet.

Oozen Openinghe.

Die meesters seggē: dat olp dā bitter amandels
ende olp van persick noten/warm inde Oozen
ghedruyt/opent ende consozeert dat conbrjst der
Oozen/en is ooc goet voer die woornen inde Oozen

Oozen sucht gheneseu.

Volen in een glas ghedaen / ende gieter boom
 oyl op / ende set het ses weken inde Son / ende
 drop een of twee droppekens in dooze / het ghe-
 neest den sichte der Oozen

Oozen die onsupber zijn / repnighen.

Die Meesters seggen: dat tsap van Hoppecrupt
 inde Oozen gedaen / maectse repn en supber.
Tsap van ajupn inde Oozen ghedruct / verdrift
 onreynicheyt daer wt.

Dumswortel sap door ghedaen inde Oozen ghe-
 daen / supbert den Oozen.

Pote Manscaet ghezaden ende warm langh ghe-
 knaut / met een besloten mont en die damp sal inde
 oozen slaen / ende repnighen den oozen.

Wascht u schein been dick met u eyghen water /
 men seyt het sal helpen.

Of neemt allein water ende wast u daer mede
 after die oozen / ende aen die slaep vanden hoofde /
 al heet / men meyt datter den oozen repn ende sup-
 ber maken sal.

Oozen ghelwozmit uyt jaghen en dooden.

Tsap van groene hempsaet ghestooten / ende aen
 ghedaen / verdrift het gewozmit wt de oozen.

Denichel water inde oozen gedruyt / gheneest doo-
 ren daer wozen in zijn.

Oozen pijn gheneseu.

Tsap van Mupz inde oozen ghedruct / gheneseu
 pijn der oozen.

Tsap van nachtschap inde oozen ghedruct / seyt-
 men list die pijn der oozen.

Tsap van millilote inde oozen ghedaen / gheneest
 den pijn der selben.

Corlander op supcker ghegheten / gheneest den
 pijn der oozen.

Oozen

Oozen tupten helpen.

Die experte Meesters segghen: dat tsap van
koolen met wijn gemenght/ende laeu inde Oo-
zen gedaen/ geneest het tupten der Oozen.

Mostaert saet met vpgē vermengt gelijc eē plap-
ster op die oozen gelept/ geneest het tuptē der oozen

Tsap van Asupn inde oozen gedaen/ geneest het
Tupten der Oozen.

Wijn daer roode kroosen drooch inghesoden zyn/
aenghestreken geneest het tupten der oozen.

Oozen vochticheyt en etter bloeden stelpen.

Tsap van Nachtschade inde oozen ghedrupt/ is
goet voor etterachtighe vochticheyt

Tsap van asupn inde oozen ghedaen/ geneest het
Wlaeyen der oozen.

Defilentiael/ Apostumatien/ Cieren/ geswellē
doen uytbrucken/ ghenesen.

Dybels heet met die bloz men en wortelen ge-
skooten/ en opgelept/ genesen pestduplen.

Defilentie beschermen.

Die bladeren van Whnruppe alleen ghegheten/
in spijse/ of met schernooten en drooge vpghe
gegeten/ eerst geskoten zynde/ beschermt voor peste:

Bevernel Wortel inde Mont ghehouwen / be-
schermt voor Peste.

Zeduaert inden mont ghouwen / is seer goet/
Angelica inden Mont ghehouwen / behoedt een

menschē teghens een quade Lucht.

Preservatijf voor Peste.

Die Meesters seggen: dat bueter hier gedronckē
met dziakeel twee repen s weeck/ is een goet pre-
servatijf voor den Peste.

Of een boon groot dziakeel eens s weeck ingeno-
men/ met goede witte wijn/ is dock goet.

Ruyt/ Dpgghen / ende nooten stoot eler bysonder
doet dit tsamen ende eedt dit smerghens/ het is een
goet p̄servatijf.

Eet bet hoter en hoot weynich eer ghy wt gaet/
u aensicht/ polsen handen maect bochtich / met
costel wyñ ende roos water/ of met azijn het is een
costelijck p̄servatijf.

Een asynighe doeck ruyckt dickwils / en ver-
berst u aensicht / Polsen/ mont / met den selfde.

In hups verbetert die lucht met roosen / wyñ-
gaert blaen / wilgen blaen / sprenckelt rooswater/
surick water/ of cout water met azijn ober thups/
het is seer goet.

Ruyckt dickwils roosen / of asijn / Arangen ay-
vel/ het is een p̄servatijf.

In u sp̄s ghebruyckt veel ajupn/ oock verjups/
oock het sap van Lymoenen/ granaten ende Arans-
gen appelen het helpt seer.

Gerst water alle dagen gedroncken is seer goet/
oft d̄ynckt water met azijn ghemengt tsal ooc seer
voorderlijck wesen.

Wacht u voor d̄oefshept en melancolie want cor-
rompeert het bloet / crenckt he: herte en bederst die
natuer/ ooc suldy u wachte voor onmatige b̄yschay

Die beste p̄servatijf in peste is/ datmese schout
By een goet vier gheasemt / is goet voor Peste

Draecht in u hant een Arangen appel of Lymoe-
nen/ wast u handen ende mont en Pols ende neus
dickwils met eeck oft met een azynige doec / d̄ynct
oock een weynich azijns.

Wacht voor te veel eetens ende d̄ynckens/ nut-
ticht oock niet te luttel/ ghebruyckt mate.

Voor verschietenis in pest.

Die Crperte vroukens segghen: D̄ynckt u op
den water/ tis goet voor verschietenisse.

Of Driecht een tenghe hout Water/ of met Ceck
abemenght/het is goet vooz verſchieteniſſe.

Perfumeringhe vooz Peſte.

Meeckt goet Vier inde Kamer met Ecken Houe
het is een goede Perfumeringhe.

Men mach inde kamer int vier heroké met Gene-
ver beſiē/ ofte met jmyeré hout die kamer herooct.

Lauren/ Kooſmarepn/ Mir/ Caneel/ Weltrupcken
de Krupen/ Wieroc/ Salie/ Wijnruyt/ Peck/ Berſt/
Cymus/ Poie Muſcaet/ ſtamter en lechtet op glop-
ende kolen/ en perfumert die Kamer/ byſouder t ſa-
vonts ende Smorghens/ het is ſeer goet.

Doet deſghelijckx daer by Arangen ſchellen/ Ep-
moen ſchellen/ en tſal niet quaet zyn. Almet ſuldy
een gloepende keſeling bliffchen in azyn en heroken
ſo de kamer/ gy ſult met Gods gratie ſeer wel doe.

Tecken van Peſte.

Die Peſt komt gemeenlyck met koude ende be-
dinghen/ ghelijck een koozſe/ met groote pijn
int Hooft of wee inden Rugghe/ met onghelſt heyt
des Lichaems / Swellinghe in 't Aenſicht/ Hoedie-
heyt inde Ooghen/ ende Daecke of Onſinnicheyt:

Wanneer men twyfelt of pemant de peſte heeft/ ſo
ſalmen beyde die handen tot over die pols toe in eē
emmer met kout Water houwen/ een wyl tijts van
ſalmen beyde die polsen wylhen/ Indien by de peſte
heeft ſoo ſullen twee aderen heel zwart worden/ in
dien niet/ ſullen harr Blaewicheyt behouden.

Verſcheyden Remedien vooz Peſte.

Die de Peſte langher ghehadt heeft dan ruyſen
kanmen qualijck gheneten.

Het eerſte werck ſal zyn/ doet terſtont een Ader
openen/ niet traet des Meester's.

Den eerſten dach bewaert den Menſch vooz ſee
men

pen/met tsamen spreken/met vermaninge/met ghe-
rucht/met wyppinge der buyten leen / met trecking
der oozen/neus/en hapy/ ende een spongie met azijn
oft azijn vooz die neus ghehouden.

Legt die siecke vooz een epcken vier/ en bint om
der zyn voeten seep met sout/schelerupt/blier blaent/
Pachtshade/al ghestoten / en legter een cools blat
ober/laeter dit op leggen vier uren lang/men macht
koederom verberschen / maer als ghy het of doen
sult soo hout u moude toe/ en latet in water vallen/
hout den siecke dat hy niet en slape.

Geeft den siecke een haes noot groot dzaikel ge-
mengt met pulber van tozmentil wortel ende dyp-
mi/dit doet zweeten. Gheeft den siecke te dzincken
ricozep /sulcker/ benedictus/ endivie/oft eenich van
die wateren lau ghemaecte.

Recept tegen Peste. Een loot Veneetsche dzaikel
andzomach/ een loot note muscaren/ dze loot witte
bzaembladeren/ daer die zwerte besie op wassen. dze
loot vier blaen/dze loot gouthloem crupt/dze loot
sijn salte/twee loot wijn rupte/een half once galigat
een stooz van den besten wijn azijn/ legt die nooten
inde wijn azijn 24. uren lang / en dan in doccx kens
gebzaen onder d' affchen/en dan stampen/ en doense
inden azijn/die groene crupden stoten/ en deur doen
met den azijn/die dzaikel suldy met den azijn tempo-
ren/doet dit tsamen in een steene crupe wel vast toe
ghestopt/en dzuickt hier af alle morgghen een lepel
vol/en vast daer op/ een ure lanch/het is seer goet.

Item wepct groene note in azijn en distilleert daer
water of ende besicht dat / her wort seer ghepzen.
Een versch eps dooz / met een stupver sijne Be-
neetsche Dzaikel / met scherpe Gouts bloem eech
sonder een gemengt/ende inghegheven/daer op ghe-
zweet/en wat onder die voeten ghebonden / dat
wech

wecſ treckt/ als Sakelaer/ Water/ Aſooy/ Blier/
ſcharſtſe want het zweet d'ijft het ſenijn wecſ.

Die bladeren van tozmentil met den wortelen in
wijn geſoden of tſap gedroncken/ of die drooge wortel
gepoedert / als voozen ingenomen geneſen wel.

Opvels heet met die wortelen in wijn gheſo-
den/ ende inghenomen/ gheueſt den peſt.

Conſerbe van Goutblſemen nuchteren inghe-
nomen/ gheueſt van peſte.

Peſtilenti wortel ghedroocht ende ghepoedert
met wijn gedroncken/ en gezwet/ geneueſt die peſte.

Wortel van een Blat / tpoeder daer aſeen half
bierendeele loot zwaer inghenomen / met wijn ofte
hepde tſamen / daer op gheſweet/ gheueſt van die
haeſtighe ziekte.

Bebernel wortel met wijn ende azijn ingenome/
doet ſweeten ende gheueſt die haeſtichept.

Een bierendeele van angelica wortel/ ghepoedert
tſwinters met wijn/ tſomers met roos water ghe-
droncken/ daer op gheſweet / of nuchteren die ſelue
wortel inghenomen/ gheueſt van peſte.

Een nootſchael van porder van Cardobenedic-
tus met wijn inghenomen / of wijn daer tcrupt in
gheſoden iſ / oft ghediſtilleert water in ghenomen
gheueſt haeſtighe ziekte.

Schaveling van een hoozen ghemengt met ſijn
Beneetſche d'iafel/ ende endivie wort ſamen in ghe-
nomen/ ende ghegheten/ vooz een goet epcken vier/
om te ſweeten gheueſt wel.

Bolus Armenus met ſulcher water ingenomen/
geneueſt van peſte.

Een handt vol ſali/ een handt vol bleert/ die pitte
oft bladeren / een handt vol ruyte/ en twee mingelen
wijn/ laet ſieden op drie pinten/ doeter by een ſup-
ber aen gengeber/ nocht ſoo veel d'iafel/ ende laetets
ſtaen

staen moechdy 24 uren/ende Drinckt daer afthien
of rij. daghen lanck tsal wel gaen.

... Een pinte Celidoni water/ende drie pinten Ryns
wijn azijn/ende ander half loot Poten muscaet/een
loot nagelen gestooten/latet tsamen opfieden op die
helfte/ende latet Gestoeyt staen drie dagen : daer na
wtgewrongen ende in een Viole vast toegheest opt.
Drinckt hier af t' Sabonts en t' Smergens een le-
pel vol/ende die Sieck is twee/het sal wel ghelesen
met Godts hulpe.

Overruyt/Wynruyt en Joffrou Merck/ vā elck
een hant vol tsamen Gestoten in een Moztier/ende
deur ghedaen met Sulcher water of Wijn/ een half
kroef ken/en die rest Ghemenght met des Siecken
urinen / en alsoo ghedroncken/gheneest vande haer
stige Sieckte.

Deemt wilde surckel of suricke en laetse 24 uren
weken in Eeck/ende distilleert dit krupt/ Drinckt
hier of twee oncen met zupcker of sonder/ende zweet
ter op/het sal wel helpen bellevet Godt den Heere.

Item Henchste dreck deur ghedaen met wijn of
bier ende Gedroncken verdrijft het vier hant herte.

... Sijt een Wijn dweers deur/en maecht in elck
zijde een put eken/en vult het met sijne Driakel/of
azijn met driakel/of met rupte/ende legt het wedet
om samen/wintet van in een nattachtige doer/lecht
het onder d'assen/en soo ghebraden/ douwet daer
na tsap opt/ende gheeft den patient een lepel vol te
Drincken/ende men mach dese Water ie buyten op
die Peste legghen met wat Suprick.

Bakelaer die schellē af/ stampse met eē wepnic
souts/drinck hier af eē lepel vol met wat eet en wa-
ter al warm/en zweet hier op het geneest wel.

Deemt een tarcken Rupte / een bolleken looc of
een noot en een Spaentjen zauts/eet dit alle daechs
een

een Maent langh / en weest Drolfick / Dits oock
Goet voor Wormen.

Plapsters voor Peste.

Nemt dyp of vier Dypgen/ en deesem twee drag-
ma/ Mastert saet ende Petel saet een dragma/
Dyve mes een half once met Honich vermenght/
lechter dit op het sal stercker trecken/ doet ghy daer
by acht oft neghen Cantharides met Sout.

Een plapster omt senijn uyt te trecken. Boonen
Meel met een goet deel zouts/ drage noten gestoten
ghetempert met wit van een Ey/ met het Sap van
Blierblaen/ met stercken azijn doeter ternentijn by
lechter dit op ende lecht daer een heete Tichel op/
het sal den Duple doen deur trecken.

Of neemt een boon groot Djaeckel lechter op/
het gheueest.

Of sout gepulberiseert/ en gemengt met een dopz
van een Ey/ legghet op die koole/ het rhyt en heelt.

Pijn des Lichaems helpen.

Die Meesters segghen : dat Oly van Camillen
mede gesmeert verdyjft de pijn des lichaems.

Haver Meel met Azijn ghesoden / ghelyck als
Dap ende opgelept/ slijt den Pijne.

Woen alsem gestoten en anijs/ comijn gestotē en
geroost in een panne/ en dan tusschen kanefas doec
gelept. en opgelept geneest den Pijne des lichaems

Pijn/ Weedom/ van die Leden scheidens/
verdeplen/ versoeten.

T Meel van Gerste met vyghen in honich water
Ghesoden en ghehes licht

Meilote of Camille bloemen/ wtwendich oft ooc
inwendich gebzupcht/ versoetē alle pijn en weedom

Pleuris gheuesen.

Pleuris is een sweeringe int liff met een onlūde-

hijke pijn/daermen terstont raet moet toe doen/en men moet den Mediaen doe late binnen rijn. uren

Gersten byp wel gesoden en gegeten/en stryct die pijnlike plaets met camil olpe/t geneest tpleuris.

Syrop of conserve van violetten ghegheten/oft Supcher candy of wit Supcher gegeten / verjaest die pijn van Pleuris.

Magelpu met honich vermenght dickwils gheleckt/verjaest den pijn van pleuris.

Cassia Fistula met verkoelende Water ontrent een ounce swaer inghenomen/gheneest Pleuris.

En appel wat uptgheholt ende Wierock Manniken (genaemt Olibanum,) doet dit indē appel en legter strucken wederom/en haetse soo/dit dan gegeten helpt voor pleuris.

Cardobenedictus drie hantbol in Water ghesoden/ende nuchteren gedroncken/ ses oncen en daer op ghesweet geneest den pleuris.

Kinder Pockens ghelesen.

Die eerweerdighe Meesters in de Medecijnen seggen: dat Eeren pijs in water gesoden en dat gedroncken/gheneest Kinder Pockens.

Drooge bygen gegeten of met Welck ghesoden en soo inghenomen/doetse uptslaen vant Herte.

Wenghste Dreck deurgedaen met kleyn Bierken en Supcher en Cancel inghedaen/dit ghedroncken doetse uptslaen.

Wijnrnyt gesoden in Dupbeker hel Water ende ghedroncken helpt seer.

Bygen/soethout/gesoden in water deurgghedaen en gedroncken/geneest den kindere pockens.

Popelsije ghelesen.

Men sal die plaets ginsen ende weer wyphē om het bloet dun ende vloepent te maken en tree-

ken en wandelen. Lavendel bloemen alleen of met
caneel/noten en naghelen/of conserf van Lavendel
bloemen sinorghens een boon groot inghenomen/is
seer goet voor de Popelipe.

Die Wortel ende ras van Sebernel ghebesicht/
gheneest de Popelipe.

Lavendel water aende slape vant Hoost/ende in
die neck gewreven sijn/en brandewijn aende Leven
ghestrecken/gheneest Popelipe.

Mostaert zaet alle daechs op butter en Broodt
gegeten of anders/helpit seer voor die geracetheyt.

Qualijck Hoozen goet.

BWhelaer gepulveriseert met Wijn ingebrockt/
is goet voor den gheen die qualijck Hoozen.

Qualijck Riecken.

MAriolepi ghewreven ende inde Neus ghestre-
ken/of ras deur die neus opgehaelt / gheneest
het Qualijck Riecken.

Quinanci inde Keel ghenesen.

NCemt v. vpgē en scrapt het saet daer wt/en dā
met eē snijpe lijnsaet gesoden in eē yinte stroom
water/tot dat het Lijnsaet borst en daer mede ghe-
gorghelt/is wonder goet voor een quade Keel.

Raserny int Hoost ghenesen.

GErsten meel met karemelck gesoden ende ghe-
gheren/is goet voor Raserny int Hoost. Mer
bint oock wat onder die voeten als Seelten leben-
dich ghespoutwen/of Roggen Broots klypmen met
Sout vermengt/onder die voeten gebonden geneest
die Raserny int Hoost.

In Reynicheyt doen Leven.

Die geestelijche luyden seggen: dat wortel van
witte bloemen in water gesoden ende gedron-
ken helpt om in Supberheyt te leven.

Wijnruyt

Wijnruyt ghescherft op Boter ham ghegheten/
helpt om in repnicheyt te Leven.

Agnus Castus een scrupbeken by hem gedragen/
ende opgheslapen helpt tot den self den.

Roose in't Aensicht verdrijven.

T' Sap van Helm Ruyt mede ghewaschen/ ghe-
neest die Roose.

T' Sap van aerthesien blaen mede nat gemaect/
gheneest die Roose int Aensicht.

Roose Verdrijven.

T Wit van een hennen ey met soo veel Roos wa-
ter/ en witte azijn van elcx even veel in malka-
dere ngestagen/ en lau gemaect op die roose gelept
waerse komt het gheneest/ ende tis goet vooz
alle heete gheswillen.

Drop Pittou met wit van Ey/ in een ghemengt
en opgelept en te met verbest/ geneest den roose.

Rachtschae water laeu gemaect met een doer-
ken natachtich opgelept/ ende als drooch is weder-
om verbest / het treckt terstont die Pijn upt / ende
verdrijft den Roose.

Kootmelisoen ghenesen.

Die me ekers seggen: tlaet van Agrimoni met
Wijn ghedroncken/ is uptnemende goet vooz t
Koot Melisoen.

Canferic in wijn of water ghesoden en gedron-
cken/ gheneest het Melisoen.

Lupstrock ghesoden en tsap daer af gedroncken/
is vooz die Loope.

Pimpenel ghesoden ende ghedroncken/ gheneest
het Goot Melisoen.

Gerwe gesoden ende gedroncken/ doet het selfde.

Savis in Water ghesoden ende ghedroncken / is
sack vooz Melisoen.

Porceleyn ghesoden ende inghenomen/ of Melbesien sonderlingh ghedroocht inghenomen/ gheeneest het groot Melisoen.

Ourijpe Moerbeijen gedroocht met kooode Wijn inghenomen/ gheenesen den kooode Zuyckloope.

Soete Melck met Rys ghesoden ende ghegetay is goet voor die kooode Loope.

Men sal Drincken Bier daer stael inghelest is/ warm/ tis goet voor snydinghe.

Kooode Wijn tinct gedroncken men machse mettigen met mee ste helst staelt water/ het geneest wel.

Lamberse roode Noten ghepulveriseert met den schalen/ ende weechzee saet van elc even veel ghepulveriseert ende dit ghedroncken met Wijn tinct of roo wijn/ geneest het roode melisoen.

Stael is goet voor snydinghe want staelt Bier/ confortereert het Inghewant / en is goet voor die Milt/ Leber/ Maghe/ en voor Krancike Vermen.

Item neemt hoe warme melck en lescht daer in 3. of 4. gloeyende hepselen/ en drinckt dat soo warm het doet den rooden loope ophouden.

Gedistilleert water van eycken lof/ inghenomen oock het Lof Warm op die Maghe ghelept/ in een Saccken gheeneest het groot Melisoen.

Witte hoot Dieuwe gebacken in roo wijn tinct gesopt is goet gegeten voor den roode loope.

Of tarwen meel gedroocht inde Oven en pap of gekoort en gegeten/ geneest ooc den bloetgangh.

Een note muscaet kleyn gesneder/ staet dit in een ey en giet dit op een heete roode haertsteen oft tegel of met meel gemengt/ een hoercken afgebacken/ en gegeten/ geneest het roode Melisoen.

Ourijpe moerbeijen gedroocht inde Oven ende kleyn ghestoten met gzanaet/ schel. met een gebacht note muschaet onder d' assche/ met kooode Wijn tinct

inghenomen ghenesen het Root Melisoen.

Kobarher met Weechbree Water ghedroncken/ geneest het root melisoen.

Slee prupmen of wilde prupmen gedroocht inde oben en die gestooten en sinergens gegeten met die steenen/ geneest het roode melisoen.

Wortelen van witte maluwen genaemt int latijn Althea/ in witte wijn ghesoden ende ghedroncken/ ghenesen den rooden Loope.

Bier eyren ghesoden hart/ en die door kleyn gestooten / daer dan toe ghenomen een ynte Karre melck wel ghesoden en dat dan onder een gemengt en gegeten genesen den rooden loope.

Pitten van Akeren gestooten en met warm bier inghenomen/ geneest.

Een ey hert ghebraen en dan heet gheschildt ende foo heet in Brandewijn ghelept / om in te trecken en dat ghegheten / geneest wel.

Oly van vollyf en Jopen bier of ander bier tsamen gemengt en laeu ingenomen/ heyt de schilde vermen

Een Wiltick van een ham verbrant en gestooten ende met bier ghedroncken en Boom oly, geneest het Roode Melisoen.

Tormentil wortel ghestooten en daer inghedraen bol van note muscaet/ of by saute van dien Oly van Folp/ een half roomerken root wijn en dan inghedroncken/ sal te met scoppen.

Soete melck stael inghelescht/ en Carwen Weel inde oben ghedroocht / tsamen in soetemelck ghehoockt/ met wat Snyvelis/ eude ghegheten/ geneest het Roode Melisoen.

Warm witte Broot of broot met oly vande Lys gegeten/ met wat souts geneest die snydinge.

Heet witte broot en leght die krummen in boom oly tot datse bol ghedroncken zijn/ en Eet dat broot den

den Loop/het geneest.

Rijs gedroocht in eē Panne en bys af gekooert en
een stuck slaels of pfer in gelest/geveest het melisoen
Gzanaer schellen gebzant ende gestooten ende in
roo wijn rint ingenomen / geneest den buckloope.

Laet van Ficcrupt / twelckmen noemt root-
melisoensuet met roode wijn oft verstaelt water
ghedroncken/ oft ghewelt in soete melck ende inge-
nomen/geneest het roode lichaem.

Doetemelck een menghelen gesoden met een sluc
slaels op die helst ende inghenomen / of witte ke-
selkens gloepent inde melck ghelest/ is goet voor de
sijdinghe ende bucklooye ghegeeten.

Rupdichept en schozsthept alderhant
ghenesen. Bestet crawagie.

Eren rrys in water gesoden ende ghedroncken/
geneest rupdichept.

Muyt met sout in water gesoden / ende daer me-
de dicwil ghewaschen/gheest die rupdichept.

Scabiosa crupt ghestooten en op gelept/gheest
rupdichept.

Water daer psop in gesoden is mede gewaschen
met wat azijns/geneest rupdichept.

Seneblaen purgatie ingenomen / geneest. Doy-
pccrupt gesodē en gedronckē/geneest die rupdichept

Neemt tot een zinne warmoes schoten vol smeer
van gerdoecht vleys/dyve loot gestooten swabel/met
ander half loot peper en kneet als deech in malcan-
der/en smeert daer mede smergens en tsavonts.

Schamele leden ghenesen.

Muyt ghestooten oft het sap aen ghestreken/ge-
neest wel.

Die bladeren van lauren boom met rupte ghe-
stooten en opgelept ghenesen.

Ville crupt tot asch ghebzant ende inghestropt/
ghenesen

Scheenen

**Scheenen die ghequetst zijn/ oft ghestooten/
ghenesen.**

Die Raakebenē vā een snoec gebzant tot pulber en
ingestroyt/ geneest gequetste schenen.

Schellen verdrjyven van't Hoofst

Die geleerde Medecyns seggen: dat Teliwoy
tel met Honich vermenght / ghestreecken op 't
Hoofst verdrjyven Schellen.

Sciatica Pijn inde Heupen goet.

Tymus met Weel van Gersten Mout en Wijn
vermengt opgelept/ genesen het Sciatica.

Rupte met dil gesoden ende ghedroncken/ ghene-
sen den pijn inde Heupen.

Een Plaester van Mostaert met Dypghen ghe-
maecht opgelept/ geneest Pijn inde Heupen ghe-
naemt Sciatica.

Scheurbupck genesen.

Lepel blaen in water ghesoden/ en daer die mont
mede gespoelt/ zyn goet vooz scheurbupck.

Berckknoppen ghesoden en deur ghedaen/ daer
mede gespoelt geneest den Scheurbupck.

Bekeboom deur ghedaen/ met Soete melck ghe-
soden/ laeu ghemaecht dypmael daechs. een stroes-
ken ghedroncken/ en die Mont ghespoelt.

Ist in u mont soo wast het Cantblees met u ey-
ghen Water dickmael dooz den dach / het sal den
Scheurbupcke genesen.

Secondine af-jaghen.

Gout-Bloemen ghedroocht ende ou Glopen de
koolen ghelept/ treeckt kerckelijck van onder
ontfanghen.

Tymus met Honich in Water ghesoden / ende
ghedroncken.

Tſap van wijnruyte met wijn ghedroncken.
 Labendel in wijn ghesoden ende ghedroncken.
Tſaet van kerſſe ingenomen. Loock op branden-
 de koolen ghelept/ ende den roock ontfanghen of in
 water gheſeten daer loock in ghesoden is.

Verkrompen Senuwen ghenesen.

Conſolida maſoz/ Conſili/ ſmal ſalt/ tempert med
 Colp/ latet ſtaen 4 dagen/ daer na gefoden in du-
 belvaten/ met Pier Wormen tot dat het dick wort/
 dan ſlatet deur en ſtreckt op die verkrompen Se-
 nuwen/ en ſp ſullen met Godts Gratie ghenesen.

Senuwen bevingh ende treckingh helpen.

Bſoet met olp van rooſen ghemenght/ en die la-
 den daer mede beſtreken/ helpt wel.
Senuwen ghebreken ghenesen.

Lep wortelen met honich vermengt opgeſtro-
 ken/ of olp van leſpen ongeſtreken.
Bierighe doeck opgehonden/ helpt ſeer wel.

Senuwen Spanninghe treckende.

Oſen vrouwen bedſtroo met wijn of water ge-
 soden ende ghedroncken/ is goet voor ſpanninghe
 der Senuwen.

Bladeren van Bethoni / ghedroocht een dieren-
 deel loots/ waer met Honich water inghenomen/
 gheneſt treckinghe der Senuwen.

Centaurea ghesoden ende ghedroncken / is goet
 voor alle ghebreken der Senuwen.

Sieckten verſaechten.

Die wortel van Galiffiant in droncken gheso-
 den ende ghedroncken/ verſaft alle pijn.

Spde ſteekten Weedom ghenesen.

Skie in water gefoden en gedroncken/ helpt wel.
Serſie meel pay opgelept/ is ee goede medecijn.

Hoofstropcken tot **A**sch verhzant ende met ouwe verkens liefe vermengt/en opgelept/geneest.

Pastmakel Wortel in **S**yns ghegheten/is goet voor **W**eedom.

Camil bloemen met **M**ep **W**oter wel ghesmeert teghen warmte/helpt seer.

Gherustelijck doen **S**laven.

A **D**ys saet in een saccken voor die **D**eus ghehan ghen doet gherustelijck slapen.

Latouwe ghegheten/doet wel slapen.

Slap van krachten ghenesen.

V **C**eren vleys ghekapt en in een krupck ghe daen/en dicht toeghedaeen ende in een keercel ghesoden met wijn inde krupck/met **H**ote nuyscaet **P**aghelen/ende **C**an eel/ende ghesoden en deurghe daen ende ghesoncken met **S**uycker.

Van **S**laep die onnatuerlijck is daen mercken.

M **E**t sterck wippen/wrecken/trecken by't haer/ ende wijntzawen ende toerorpen/ende spreken met gherucht maken.

Siet **C**hym **M**agheleyn **B**asilicon in **A**zijn/en hout dat voor die **D**eus.

Mostaert inde mont gestreken/ Laet inde **D**eus gaten op trecken den roock of damp van seer sterke **A**zijn/dit doet wacker worden.

Speen gheneesen.

B **K**aem **B**laderen ghestooten ende opghelept/ ghevesen den **S**peen.

Spijse doen verteeren.

S **A**ffraen in **S**yns gedaen is goet: tsaet van **l**igu **S**trum ghegheten/verteert wel den **S**pijse.

Peterceli in **S**yns ghegeten/helpt wel verteeren.

Mostaert ghegheten/doet wel verteeren.

Araengen

Traengen appelen ghegheten of die schillen ghe-
tonfijt gheten/doet de spys wel verteeren.

Springhent Vier of Wilt Vier ghenesen.

Clijt geschraep met wat eech ghemenght opge-
clept/gheneest springhent vier.

Cerups aenghedaen/ gheneest springhent Vier.

Purgatie inghenomen van Seneblaen/gheneest
Springhent Vier.

Sprou ghenesen.

Sprou moet men den Mondt repnighen dichtdill
Smet laeu Water/of met wat Supcket Candy in
ghedaen/of wat Honichs.

Swellinghe der keele of Quinanci ghenesen.

Arys saet gesoden met water met honich/en p-
sop met een weynich arins mede gegorgelt.

Woolwortel in water alleen of met arin gesoden
daer mede ghegorgelt.

Steenbreken afdrjben/rijzen doen.

Tsay van Limoenen inghenomen / wordt van
velen ghepisen.

Water sonder die Bloemen in Water gesoden
ende ghedroncken/doet den steen rijzen.

Water van Raphanus in ghedroncken/ is goet
voor den steen.

Onsen vrouwen bedstroo met wijn of water ghe-
soden ende ghedroncken gheneest den steen.

Water kerffe als salaet met oly en Eech gheghet
ten/ is goet voor den steen.

De Jonghe Bladerken van Kransbopen raen
ghegheten/helpet.

Die stenen van mispelen gepoedert en ingenomē.
Sarifraga is goet ghenut den gheen die gebreck
hebben vande steen.

Brem Bloem Water ghedistilleert (maet reer
gheprijgeert

gepurgeert het lichaem) ende ingedroncken.

Quacus saet ghestooten met wijn ingenomen/
is goet voor den Steen.

Camille bloemen/ Malloet bloemen elc een hant
bol witte Maluwe bloemen/ Camijn een half hant
bol ghesoden op een pot wijs op die helst ende dit
gedroncken/ is goet voor den Steen.

Swaermoedicheyt verdryben.

Barnage bloemen in wijn ghelept ende gedronc-
ken/ verdryben Swaermoedigheyt.

Water ghedroocht ende ghepoedert en daer af
een half loot swaer met Honich of ander fins inge-
nomen/ verdryft Swaermordigheyt.

Violetten gestote alleen of met olp vermengt op
hoofst gelept/ verjagen Swaermoedigheyt.

Purgatie van Seneblaen inghenomen verdryft
Swarigheyt.

Sweeten maechen.

Bladerē van Tormentil met de wortelē in Wijn
ghesoden / en ghedroncken maecht Sweetende.

Drooghe Droggen voor den Ceten ghegheeten/
helpt om te Sweeten.

Twee hete teghelen/ ghewonden in doechen/ die
ghenet zjn in wijn azijn/ neben die zyde op het bed
gelept doet wel sweeten.

Oec eecke herdekens dickwil heet gemaect en op
warne doechen gelept op het lijf/ maecht sweetende

Sweeren ghenesen.

Bladerē vā herredē of dovenetelē met sout gesto-
ten opghelept / zjn goet voor ruple stinckende
Sweeringen ende bloetsweeren by die Ozen.

Sweeringhe in't Hoofst ghenesen.

Tsay van koolen deur die neus opghehaelt/ ge-
neest sweeringhe inden Hoofde.

Sweerin

Sweeringhen bedwinghen / datſe niet inne
waerts en Eeten.

Bladeren van braembesien gheſtooten / daer op
ghelept / bedwinght den sweeringhen datſe niet
innewaerts en Eeten.

Sweeringhen / Der arghent / ſtinckent
helpen.

Die bladeren van netel gheſtooten en met ſout ver-
mengt opgelept / geneſen ſtinckende sweeringhen.
Sweeringhen doen ſlypten.

Ley wortel onder d'aſſche gebrue of die bladeren
opgelept / doen die sweeringhen ſlypten.
Swellinghe die heet zyn verkoelen.

Die Meesters ſeggen dat bladeren van Pimpie
nel Groen gheſtooten ende opgelept / geneſen
heete Swellinghe.

Vuple / Oude / Heete / voorts Eetende Swee-
ringhen / Supberen / geneſen.

May gheſtooten ende opgelept / ofte Bladeren
van Pimpenel Groen gheſtooten ende opge-
daen / geneſen vuple Sweeringhen.

Eſay van Eli bladen in een koperen Pannetken
met Azijn en Honich ghesaden en mede ghewaffen /
reynicht vuple voorts etende Sweeringhen.

Die Bladeren van Olier Groen gheſtooten en
opgelept / geneſen vuple Sweeringhen.

Die bladeren van Klay-woolen met die Groene
bolkens gheſtooten / zyn ſeer goet ghelept op qua-
de Sweeringhen.

Kools blaen met Honich vermengt en opge-
lept / geneſen Sweeringhen.

Wijn mede ghewaffen of miltieren Speckſel
opgeſtreken / geneſen openen vuplen Gaten.

Klupn water mede ghewaffen of Sout Water
mede

mede ghewasken/reynighen vuple hoofts eetende
sweeringhen.

Heerde Sweeringhen vande Schamele
Leden ghenesen.

Gerwe ghesoden opghelept of in Water ghe-
seten daer sy in ghesoden is/gheneest soodanige
Sweeringhen.

Swearinghen die verbinde zijn supheren.

Het say van Kroelen opghedaen & reynicht der
vulde Sweeringhen.

Swearinghen doen upbreken ghenesen.

Bolster van walsche noten of die bladerē gesoden
opghedaen/doen sweeringen upbreken.

Swearinghen die onsupber bochtigh
loopende zijn.

Tkrupt van Dille tot asch verbrant inghestropt
gheneest bochtighe Sweeren.

Tarwen meel met wijn en Salpeter ghemengt/
en opghedaen/gheneest Sweeringhen die bochtigh
ende loopende zijn.

Swearinghe doen upbreken/rijpen.

Deely van tarwen Meel met zout vermengt/
ende op die Swearinghe ghelept.

Rogge Brood en Boter ghesnaut en opgelept/
doet Sweeringhen upbreken ende ghenesen.

Braen appelen of pier wormen of zeep opgelept/
gheneest Sweeringhen.

Verwendighe Swearinghe ghenesen.

Vertel van Galisschoudt met Honich ver-
mengt opghelept versatten ende ghenesen
verwendighe Swearinghe.

Swellinghe doen vergaen.

Die Experte Chyrurgijn Meesters segghen:
dat

dat munte met meel van Gersten Mont vermengt /
 een pappelen afgemaecht ende opghelept / doen
 die Swellinghe vergaen.

Tant-Sweer ghelesen.

Die erbaren Meesters segghen : dat wortel van
 Bebernel gheknout of met Azijn alleen of met
 water ghesoden inde Mont ghehouden / gheest
 den Tant-Sweer.

Mostaert saet gheknout / doet wel seberen ende
 veel quijst opt den Tandten loopen.

Moerbesien blaen ghesoden ende in die Mont
 ghehouden / of die wortelen versoeten die pijn en
 Weedom der Tandten.

Barndenel wortelen gekapt met eck en sout /
 aen die tanden ghewreven / gheest Tant pijn.

Witredick wortelen mede ghewreven / is goede
 booz Tants weer.

Siet Wijn in witte wijn Azijn / ende wast warm
 daer mede.

Gerste meel met water en sout gemengt en die ta-
 den daer mede ghewreven / gheest den tant / weer.

Water ghestooten ende op den seere Tandt ghe-
 lept / verdyft tant / weer.

Tanden / Schoon / Vast maken.

Die vernuftighe meester ssn segghen : dat Asch
 van Krosnareph ghezant / die tanden mede ges-
 ghewreven maectse schoon en vast.

Wortelen inde mont ghehouden ende gheknout
 doet den tanden vast staen.

Granaet schellen in water ghesoden die Mont
 mede gespoelt / maectse schoon en doetse vast staen.

Lapis Calmaris in loopende water ghebaen en
 daer mede ghewasken / alle daech eens een maent
 langh / repnicht den tanden ende maect vast.

Dis goet als men ghegheten heeft dat men die mont spoelt / dat men ghewent met een openachtighe Mont te slapen / ende smerghens upspuwen / smupten / repnighen / en die tanden wryven en Wasken met schoon water.

Tantbleesch stercken.

Wan daer roode roosen inghesoden zijn / mede ghespoelt en ghewreven.

Schelle van granaet appelen in water gesodē daer me de mont gespoelt / stercken het tantblees.

Dygen inde mont gehouwen tegghens het Tantblees / stercken het tantbleesche.

Dupl Tantbleesch Schoonmaken.

Die zinnelycke vrouwen segghen dat een loot alupn / twee loot honich menght het zamen / hestrycht die tanden daer mede ende het Tantblees het maectt schoon ende repn.

Een lepel vol honich ee half noot groot alupn / ee hant vol salp tsamen ghesoden met een pint rijnē wijn / met stroom water doet dat dent ende hef icht het aē het tantbleesch / het maecttet repn en schoo.

Teeringhe helpen.

Die vermaerde Doctoorz segghen dat Melck is goet ghegheten vooz teeringachtighe Lupden / bysonder Geytz melck of schape melck.

Tanghe Ras hien ghegheten sonder die Steentkens / is goet vooz updringhen.

Bethoni in Water ghesoden ende ghedroncken / ghenest teeringhe

Het Poeder van Carbo Benedictus in wijn inghenomen / berdynt Teeringhe.

Kroosmarepn bloemen zijn oock goet vooz utte ringhe / conserve afghemaectt en dit altemet gheseficht.

Tongh gheswil die hert is/gheneſen.

Moerbel ien of Diamozum ghebeſicht oft bygē in water geſoden/daer mede gegozgelt/of inde mont gehouwen/geneest het geſwil der tonghen.

Tonghen Houwichheit gheneſen.

Die Barbiers ſeggen: dat tſap van munte met honich water vermenigt daer mede ghezwēven ende ghewafken / gheneest die Houwichheit der tonghen/of azijn en Reghenwater mede ghepoelt is oock goet om den tonghe mede te reynighen.

Tonghen Sweeringhe goet.

Die Experte Chyrurgons ſegghen: dat tſap van onrype bjaembel ien met honich geſoden/en mee gheſtreken / gheneest die Sweeringhen/der Tonghen.

Of Moerbel ien ayghehouden of Diamozum oegheſtreken is goet voor duplicheit des Tonghe.

Tonghe Lechtycheit of Vierigheyt.

Die kunſtighe Aptekers ſegghen: dat honich van Roofen met een veeriken over die Tongh ghespreyt/en ſoo altemet ghebeſicht kepnicht den Tonghe.

Of laen Water alleen of met Sucker Candy ghewafken/of honich is goet om die Vierigheyt des Tonghs te doen vergaen.

Treurich ſonder ſake.

Die beſochte Herbariken ſegghen: dat Water ghedroocht ende ghepoedert ende een half loot ſwaer met honich of anders ins ingenomen/gheneest den gheen die ſonder ſake treurich is.

Wallende Siecht gheneſen.

In deſe Siechte ſaluen ſchouwen koude ſtrupden tre eeten/als Bozelepn/Latorwe.

Cpmus geroocken/is ſeer goet voor die ballende Siechte.

Bethoni met honich water gedroncken/ helpt wel
 Die wortel van Pioni manneken aen schijven
 gesneden ende met een draet deur ghetrocken/ aen
 den hals gehangen sonderlinge van jonge kinderen
 Besicht Wageleyn en Sali/ want die is seer goet.
 Eringium in wijn ghesoden. ende ghedroncken/
 gheneest den vallende ziekte.

Op ghebesicht / is seer goet.

Terwen meel getempeert met Van op S. Jans
 dach gheraeyt / backter een hoek af ende eedt die/
 tis goet voor die vallende ziekte.

Wangt Anijs aende hals / of geeft het een mensch
 in zijn hant / die is goet voor den vallende ziekte.

Vallende sieckte der kinderen.

Theel dat midden inde Bloetten wast / in
 water ghesoden ende ghenutticht.

Anijs saet ghezypt / en is soo goet dat die
 gheen die Anijs inden hant hebben / van dese ziekte
 niet behanghen kunnen worden.

Wasse den gedistilleert / per bainé inghenomen.

Verbrantheit gheneesen.

Hypstooch ghestooten alleen of met meel van
 Bersten mout ende oyghelept gheneest.

Duplen met berkens smeer ghemenght opghe-
 leyt / gheneest verbrantheit.

Die bladeren van maerbesien met oly vermengt
 opgestreken / is goet.

Asch van vygheboom met oly van hoosen en
 was vermengt / op ghedaen gheneest verbrantheit.

Een half pont schape vet / een half bierendel
 maechden was / met een halve stupber cleyn ghe-
 stooten wieroock op twier ghemenght / maecht dan
 plasters / ende leght die op verbrantheit / ende
 sypbert altemet met warme wijn.

Smelt

Smelt hater ende doetse in water cloytse tot dattet wit wort / giet dan twater af en maechter plapsters af het gheneest den verbzanthept.

Verbzanthept vercoelen.

MEn salt met zuct coelen een doeck ghewoelt om die verbzanthept / en daer op gheroelt soo lang alst roocht.

Men mach oock koelen met kerre melck of giste/en dan den bladeren deur snijen.

Verbzanthept supberen als te weelich wens in comt.

MEn salt betren met wijn / en tsalt seer supberen en claer maken.

Verbzanthept van tvier ghenesen.

Lep wortel onder dassche ghezaden ende opghelept ghenesen.

Tselfde doe ooc die bladeren van Tselien/oy gelept kernen van Queen ghezoocht in sroom water ghesmolten/oy doecken ghenet/ende opghelept.

Item Sout/seep / en botter / een salsken / af ghemacckt/en opghelept.

Verbroepthept.

Een versch eps dooz en oip vande olijs / of rooz oip / met een weynich sout en meel tsamen gheslagen / Daer af een plapster op spwaet ghemacckt / en oy die verbroepthept ghelept / ghenest.

Of een dooz van een ey / met twee leyelen oip van doljs / in een gheslaghen tot dattet een salsken is / ende oy een zyde doecken ghedaen en daer elckereps alst tijdt is van tselfde opghelept ghenest den verbroepthept.

Vercoethept ghenesen.

Soete Melck met Suycker ghemengt ende geesten/heel warm/is goet dooz vercoethept.

Die Schenen booz een goet vier gewarmit/ende
altemet met kout water ghestreken / is goet booz
Verkoutheit.

Verdrooghen dwater.

Looc rou of gesoden gegeten verdroocht het waer
ter : bysonder als men neemt vare koe melck niet
Loock ghehoocht/en daer af ghegheten.

Bergiftheit ghenesen.

Als en wijn ghedroncken helyt wel / Maluwe
met die wortelen ghesoden ghedroncken en ter
stont wederom over gegeven/geneest bergiftheit.

Loock in Spys ghenut of in Wijn ghesoden / en
daer af gedroncken is goet booz bergiftheit.

Dyghen met sout/kuyt/Ockernoten/ghegheten/
is goet booz bergiftheit.

Verhithent Verkoelen.

Die Meesters seggen : Onderbaert gestaten
alleen of met Meel van Gherste Mout ver-
mengt/opgelept/genesen verhithent.

Diolcten in water ghesoden ende ghedroncken/
of conserve daer af inghenomen / verkoelt inwen-
dighe hitten.

Goene bladeren van Nachtschade ghestooten/
en met meel van Ghersten mout vermenght/opge-
lept/treect upt die hitten.

Wortelen bladeren met meel van Ghersten mout
vermenat/opgelept/genesen verhittentheit.

Sap van roosen oggestreken/ofroose salf/ver-
koelt die verhittentheit.

Dochticheit van granaet Appelen inghenomen/
gheneest verhittentheit.

Verhithent van inwendighe Leden verkoelen.

Malwe k. upt niet die bloemen in water ge-
soden en ghedroncken/ verkoelt de inwendighe
Leden.

Verouderde Ulceratien.

Groene bladeren van Clissen ghestooten en met wit van een Ey ghenengt opghelept/ghenesen verouderde Ulceratie.

Lijnsaet in Water ghesoden als een Pappē ghemaeckt/en als een plapster opghelept/is goet voor verouderde Ulceratien.

Agrimoni met Witte Wijn ghesoden en mede ghewasschen ende opghelept / gheeneest den verouderde Ulceratien.

Verreckthept ghenesen:

Pastinakel wortelen in spys ghebruyckt / ghenesen verreckthept.

Bladeren van Alsa rancken ghesoden met Wijn ende ghedroncken/zijn goet voor verreckthept:

Versachten.

Gruissihout ghebesicht inwendich of wtwendich/ versast seer alle smerte.

Verstuckthept ghenesen.

Claume Smeer opghescrecken/ en een Witte wolle lay om gedaē/is goet voor verstuckthept.

Verstijfthept los en slap maken

Die geleerde medecyns seggen: dat oly van camillen ver saecht alle weedom/en maecht los en slap alle verstijfthept ende herdicthept.

Verstopthept ghenesen.

Oly van Camillen opent / Petercely Wortelen of het saet in water ghesoden ende ghedronckē/ is goet voor verstopthept.

Looc gehesicht in spys/is goet voor verstopthept.

Verteeren den Fisch doen.

Mfredick wortelen gheschraeyt ende een saute met witteboots krummen en azijn gemaecke en soo ghegheten/ doet den Fisch wel verteeren.
Verbaert

Verbaert sonder sake helpen.

Purgatie van seneblaen ingenomen / met langhe
Rasijnen gekoocht / en gesoet met wat sucker
Verstout den ghenen die schzickelijck zijn.

Verwermen d' Inwendighe Leden.

VWortelen van Been of Caroten in spijse ghe-
bruycht / verwermen d' inwendighe leden.
Derwe van Seelsucht gebleven schoon maken.

Camille bloemen met het kruyt in Wijn gesoden
ende ghedroncken / ende oock mede ghewas ken
met wat Azijns.

Ulceratien ghenesen / die voortz Eeten.

Bladeren van helm kruyt ghestooten ende op-
gelept / genesen Ulceratien die voortz eeten.

Wrouwen Natuerlijke Kranckheyde

Verwecken.

Muyz Bloemen ghedroocht ende in Water ghe-
soden daer ingheseten / ghebaet ghestoof of
r' Saet een half Loet / waer met Wijn ghedron-
cken helpt wel.

Goutbloemen alleen of met den krupden in Wa-
ter gesoden ende ghedroncken.

Camille bloemen en Kruyt met Wijn gesoden /
ende ghedroncken / gheheest soodanige kranckheyt.

Thym met Honich in Water gesoden ende ge-
droncken / helpt wel.

Marioleyn in witte wijn gesoden / en ghedron-
cken / helpt den Wroukens.

Scharlep in alder Maniere inghenomen ende
ghebruycht is goet.

Bladeren van Wijnruyte / gesoden ende in-
ghenomen.

Bevernel wortelen in wijn gesoden en gedron-
cken / ghenesen den kranckheyt der Wrouwen.

Die

Die blaen van Bethoni ghedroocht een vieren-
deel loot swaer met honich inghenomen gheuesen
den vrouwen.

Die wortel van labas ghedroocht / en met wijn
ghedroncken geneest wel.

Clay van centaurea inghenomen / is oock goet.

Pioni wortel ghedroocht / ontrent een boon
groot met mede ghedroncken.

Die wortel van Eringium / ghesoden ende ghe-
droncken.

Cardobenebictus in wijn gesoden ende al warm
ghedroncken/gheuesen soodanighe cranckheyt.

Clay van Peen met wijn gedroncken/helpt wel.

Mostaert saet met wijn of mede ghedroncken/
gheuesen die selfde cranckheyt.

Loock ghesoden en daer in gheseten / of oeg
gloepende colen ghebrant / en den roock van onde-
ren ontfanghen.

Parep inghenomen / geneest den natuerlycke
cranckheyt der vrouwen.

Vrouwen melck doen hebben.

Die Meesters segghen: dat jong Bier met bene-
kel crupt ende saet ghesoden/hier af ghedroncken
doet den vroukens veel melck gheuen.

Vrouwen nae baringhe lossen.

Beverwijn met Peterceli in warm Bier gelept
en dat gebesicht/ geneest soodanighe cranckheyt.

Vrouwen natuerlycke cranckheyt stoppen.

Tskens crupt in water gesoden ende ghedron-
cken/gheueest dese cranckheyt.

Melbesien crupt ghesoden ende ghedroncken /
stopt wel.

Weechbree blaen ghesoden ende ghedroncken/
helpen oock.

Pimpernel ghesoden/ ende ghedroncken / ofte
Gerwe ghesoden ende ghedroncken of daer in ghe-
baet/ stopt die voorsepde kranchhept.

Gzanaet schellen ghepoedert ende inghegheven/
gheneest wel.

Que appelen ghegheten/ stoppen mede.

Foli ghebesicht in iijjs of dranck/ gheneest dese
kranchhept.

Vrouwen Borsten met Sock Sweerende
Versachten.

Peterceli blaen met broot vermenght / ende een
pap afgemaectt ende opghelept/ genesen swee-
rende Borsten.

Vrouwen Borsten die Sweeren goet.

Die Weesters segghen: dat boonen mel pap op
gelept/ genesen vrouwen borsten die s'reeren.

Vrouwen die Kinderen draghen goet.

Smet ghhegheten op een Boterham / of Verjus
smet Supcker ende Honich opghewelt / is goet
ghedroncken.

Vrouwen pijn inde Moeder helpen.

Bethoni blaederen ghedroocht een vierendeel
bloot swaer met honich ingheuomen / genesen
soodanighe cranchhept.

Vrouwen lanck in arbeyt zijnde helpen.

Nemt Myzre ende stampse met wijn / ende
gheest het te drincken / tjal helpen met Godts
gratie.

Walghen stillen.

Verjys ghebesicht/ geneest het walghen.

Tap van Gzanaet Appelen inghenomen/
is goet voor qualijckhept.

Olp van Foli huyten op die Mage ghestreken/
gheneest het walghen.

Water

Water maken urine doen lossen.

Tsay van groote Clissen met Honich ghebroncken/ doet wel water lossen.

Bladeren van Berelen met Wosselen ghesoden ende ghebroncken/ gheneest die selfe Uranchtept.

Ons lief vrouwe bedstroo met wijn of water gesoden en ghebroncken/ is goet door urine te lossen.

Sali in wijn gesoden en gebzoncken of Wijn up ghegeten/ doet water lossen. Labendel in wijn ghesoden en ghebroncken / of Bevernel Wortelen met

wijn gesoden en gebzoncken/ doet wel water lossen.

Boeckwepde huy of Koecke ghegheten/ doet wel water lossen. Cardo Benedictus in wijn ghesoden ende al warm ghebroncken/ helpt wel.

Die wortelen van Been ghegheten/ of Pastinackel wortelen ghegheten/ desghelyc Petercel wortelen ghegheten/ doen wel water lossen.

Kerbel in Wijn ghesoden ende ghebroncken / en dat krupt op die blaes gelept/ doet wel water lossen

Peper inghenomen/ helpt wel.

Wijn in wijn ghebruycht/ Parep desghelycks/ doen water lossen.

Bzem bloemen oft saet in bier gesoden ende gebzoncken/ doet wel water lossen.

Noten muscaet aen vierendeelen/ in Oly ghelept/ en daer alle Daechs een half afsgegheten met een lepel oly/ versaeft se er/ ende doet wel water lossen.

Wsch van Witte Wijn gaert / en Bzem Wschin Dranch ghebroncken.

Petel wortelen en mirebick wortelen in wijn gesode en gebzoncken/ geneese die niet wel kan wateren.

Water doen rissen.

Die meesters leggen: dat wilt vlas in water gesoden en gebzoncken doet water rissen.

Camillen gesoden en gedroncken/ en van buypen
op de blase ghelept/ doen't water rijzen.

Die wortel van Blaeu Lelien met wijn ghesodert
ende ghedroncken/ doen wel urine maken.

Thymus in water ghesoden ende ghedroncken/
doen wel wateren.

Onsen vrouwen bedstroo met wijn of water ge-
soden ende ghedroncken/ doen wel water rijzen.

Kool ghesoden met azijn inghenomen/ doen wel
water rijzen.

Drooghe vyggen voor den eten ghegheten/ doen
sachtelyck water rijzen.

Water doen verteeren.

Loock rou of ghesoden gegeten/ men machse zie-
den in varukoe melck/dees verteert het water.

Wooft blaen op die beenen ghelept / trecht het
water daer up.

Alsem ontueten ende teghen zijn
danck/water lost.

Tsaet van netelen in broet ghesacken/ dat ghe-
gheten/ geneest den gheen die machts ontweren-
de teghens hun danck hun water maken.

Water Laden gheneesen.

VOrtelen van blaen lelien met wijn gesoden en
gedroncken/ geneest den geen diet water lade.

Basilicon ghebesicht/ helpt oock wel.
Bupte ghesoden met goede wijn op die helpt/ is
seer goet ghedroncken.

Betonie ghebesicht/ geneest wel of radys gege-
ten/ helpt wel die water losen.

Loock rou of gesodert gegeten/ geneest d'water suchtige
vyggen met wijn van alsem en Gersten meel rias-
men gesoden en gelijck een plapster den water such-
tigen op den buyc gelept/ geneest water suchticheyt.

Besicht

Besicht dinghen die urine en Purgatien maken
gestadich. Raphanus inghenomen of ghedistilleert
water is seer goet.

Oock in bare hoe melck ghesoben en gegeten en
ghedroncken/gheneest watersuchtichept.

Caneel is goet ghebesicht/voort water.

Heet Sant in een Saccken diekmils opghelept/
verdyocht het water.

Neemt 3 pinten petou wijn/en twee loot salt/ziet
die in een krupck vast toe ghestopt int water ghe-
stelt/en drinckt hier af Sochtens en Sabonts/het
dycht het water upt deur sweeten.

Water ghedistilleert van Druyphen die niet heel
ryp zyn ende ghedroncken / verdyppen die Water-
suchtichepdt.

Water beginnen te laden goet:

Marioleyn in witte wijn ghesoben/is seer goet
veel ghedroncken / den gheen die t' water be-
ginnen te laden.

Ges willen vanden watersuchtigen verdyppen.

Ropte met vygen gegeten/ghenesen het ges wil
dat gheleben is van watersuchtichept.

Wilt Vier ghenesen.

Die Meesters seggen: dat Water met die bloes-
men groen ghestooten opghelept/ghenesen het
wilt vier.

Suyfloock ghestooten / alleen of met Ghersten
Mout vermenght/opghelept.

Wortel van Lesien onder d'assche ghebzaden/ of
met oly van roosen wel ghemenicht/ende op t' wilt
vier ghelept/gheneest.

Saffraen opgestreken gheneest.

Bladeren van venchel met azyn vermenght op-
ghelept / ghenesen het wilt vier.

Cardo benedictus groen ghestooten en opgelept
is goet doot wilt vier.

Sap van roosen opgestreken/geneest wilt vier.
Hoof blaen groen gestoten met honicht gemengt
opghelept/ghelesen het wilt vier.

Weedom van den gheheelen Leden versaeften.

Die Doctoorz seggen: dat op van camillen op
gestreken/geneest ende verlaet alle weedom.

Winden verdrjben.

Die wortel van Bevernel ghedoocht ghepoe-
dert ende met Supcker inghenomen/verdrj-
ben winden.

Hijns ghepulberiseert/en drinckt met warm bier
of wijn/het verdrjst winden.

Laberse gebesicht in wijns of dzanck/is goet om
winden te verdrjben.

Winden doen schepden berdeplen.

Die gheleerde Meesters segghen: dat die wortel
van Eringium in wijn ghesoden ende ghe-
drancken/doet wel winden schepden.

Wonden/Quetsueren gheneesen.

Pimpinel gesode en gedranckē/geneest quetsure
Serwe gestooten opgelept geneest wonden.

Sabie is goet opghelept/ of ghescherft kleyn/en
met speck of gheschraept een falsken afghemaccht/
gelyt den wonden.

Hontstong Wortel op het kint ghelept/is seer
hepfaem.

Termentijn in plapsters gebesicht geneest mel.

Stem wat kint opgheschraept/geneest met wat
azijns ghemenght zonde.

Wonden doen sluyten /of Wolven in benen.

Neem een Once Termentijns /met een Doot
van een ep/menghet tsamen met Pieuw Was
ende

ende een weynich soutz/ende legt op die wonden/
het sal wel helpen of ghenesen.

Wonden Bloeyen stelpen.

Sinnen rachs/of mit van ey/stelp:
Een boon geklieft en opgehonden/stelpt:
Item/men sal den vingher opde wonde legghen.
Item/azijn met cryt geschrapt/stopt het bloeden
ende gheneest.

Wint om den wondt een daercken 5. of 6. maal/
dit stelpt het bloeden.

Wonden beschermen vooz alle Apocumationen/
ende verhittinghen.

Bladeren van Pimpinel Groen ghestooten / en
opghelept.

Gherwe ghestooten en opghelept.
Madeliebe krupt opghelept.

Dooz Wonde wtwendich en Inwendich.

Pimpinel blaen ghebes icht/gheneesen wt wendi-
ghe en inwendighe wonden.

Betante met wijn en water gedroncken/is goet
vooz Wonden.

Krupt krupt Bladeren met sijn. Wier oock ghe-
menght/opghelept.

Bevernel water ghedroncken.
Ppericon water ghedroncken/of olt van Pperi-
con opgestreken/gheneest den wonden.

Onreynne Wonden Reynighen.

SAbie op die wonden ghelept/reynichtse.
Saf van bladeren van Berberhet dat in ghe-
daen/dient om te reynighen.

Wijn supbert die wonden seer wel.

Witte fermentijn is oock goet / half water half
wijn/doeter by honich en alupn en sout/en mast die
wonden hiermede als gy verhint het supbert die won-
den wel

Oude ongheneselijcke Wonden ghenesen.

Bladeren van Agrimoni ghestooten ende met
Berckens liefe vermenght al warm opghelept
ghenesen oude ongheneselijcke wonden.

Veroude Wonden ghenesen.

Eren prijs in water gesoden ende dat gedronck
Eken/ghenesen verouderde wonden.

Water daer Argemina in ghesoden is mede ge-
wasken/gheneest wel.

Camillen ghestooten en opghelept / ghenesen
verouderde wonden.

Versche Wonden ghenesen:

Eren prijs in water ghesoden dat ghedroncken
gheneest versche wonden.

Een blat met zyn wortel opghelept is goet.

Sap van Telt blacu met azijn in een koperen
panneken ghesoden/ende met een dobbelt doeckken
op die wont ghelept/gheneest wel.

Centaurea groen ghestooten opghelept/gheneest
versche wonden.

Appel boom blaen gestoten/oy die wont gelept.

Perse bladeren gedroocht/ende in versche won-
den ghestroopt gheneest se.

Peeren ende oock die bladen ghenesen.

Ephen blaen kleyn ghestooten/ende opghelept
selpen oock het bloen.

Sindan of Sankel opghelept/gheneest wel.

Hepdens wont krupt/opghelept.

Walwortel of consolida major ghelijck een plap-
ster/opghelept.

Doecht die lippen der wonde tamen en legt daer
oy werck genet in wit van eyde/ghemengt met een
wornich sout/en binter dat oy het geneest.

Wandelwijnt mede gewassen/ geneest haestelijck.
Wonden

Wonden van Senuwen gheuesen.

Crupp krupt met het alderfonste Voepel van
wierdoch ghemenght / ende opghelept / gheueest
quersueren der Senuwen /

Wormen Dooden en af jaghen.

Alen alleen of met eenighe syffe inghenomen /
of van huyten op die Supel ghelept of Alsen
water / of saet diert al tot het selbe / of alsē oly op die
navel gestrekē en onder de nauigate / doot wormen.
Hup sloock ghesoden of tsap daer af ghedroncken
doot den wormen.

Hop met vygen gegeten / is goet voor de wormen.
Centaura ghesoden ende ghedroncken / is seer
goet om den wormen te verdrifven.

Tsap van Arangen Appelen / is seer goet den
Kinderen inghegheuen.

Rijnebaer saet met Supcher of een braen Appel
inghenomen / is een sonderlinghe Medecyne voor
den wormen.

Oly van Hippiricon ghesmeert op die navel / doot
den wormen.

Gehrande Werts hoozen een dragma ingenomen
verdrift den wormen.

Rijpn aen schijven ghesmeen en in water byt
hier ghewepect / die dranch is seer goet voor die
Wormen van Kinderen.

Alderhande Wormen Dooden.

Die warmos iers seggen: dat koolsaet met me-
de inghenomen doot den wormen.

Wlant wortel ghescharft met hier deur / ghedaen
ende ghedroncken / doot den wormen.

Breede Wormen Dooden en af jaghen.

Alen ghegheeten of Alsen wijn ghedroncken
doot breede wormen.

Loock ghegheren of in soete Welck ghesoden en
dan ghedroncken verdyjft den hreede wozmen.
Witredick wortel gegeten/doot hreede wozmen.
Langhe Wozmen Dooden.

Alsen ghegeten of alsen wijn ghedroncken/doot
Aock Langhe Wozmen.

Sedwaer ghegheren/of inde mont ghehouwen/
en ure lauck te voozen/dooden langhe Wozmen.

Wozmen van Jonghe Kinderen af jaghen.

Tsaet van Arangen Appelen/ inghenomen.
Perse bladeren ghescherft op die navel ghe-
lept/verdyjft wozmen vanden Kinderen.

Perlick blaen ghestooten ende / Say daer af te
drincken ghegheben / verdyjft den Wozmen van
Kinderen.

Alsen/Alberupt/Winrupt/repne vaer ghescherft
ende onder d'asch in twee Kools blaen gheroost/en
dan die kinder en op die navel ghelept/en tsay eerst
onder die neus ende op die kolck ghesmeert/ laecht
of wozmen van Jonghe Kinderen.

Wzatten doen af vallen.

Der schorsen van wilghen tot asche verbrant/
den met azijn vermenght/doet Wzatten weeren
en Exterooghen af vallen.

Deemt Agemom / Sout / Azijn / stootet tsamen/
en strycket op die wzatten/het verdyjftse:

Wzatten verdyjben.

Tymnus met edick ghestooten/opghelept.

Tsay van Byghen met Smout vermenght/
vontsan ghestreken/verdyjft den wzatten:

Met gloepent gout of pser of met een koole ghe-
eaterisert/dan sout in een gehalde Kadijs gelept/
otaan struckes gesneen en gelaecht/met sout ende
met dit Waterken dickwils ghewasken / ende

boeckkens hier in ghenet ende opghelept / Sp sul-
len in twee of drie daghen ghenesen zijn.

Oytdrooghen ghenesen.

Gedistilleert water van Eeren prijs met Wijn
dickwils over ghehaelt/ende gedroncken/helpt
den gheen dien in teeringhe zijn.

Bakelaer gestooten met Honich vermengt/dic-
wils ghelecht/is goet voor teeringhe.

Oytdrooghende Lichaem stercken.

Linghe Rosijnen ghegheten sonder die Stenen/
zijn goet voor teeringhe.

Weechbree blaen in wyjs of anders inghenomen
helpt voor oytdrooghen.

Bethom in Water ghesoden ende ghedroncken/
helpt voor oytdrooghen.

Poeder van Carbo Benedictus met wijn inghe-
nomen/is Goet voor oytdrooghen.

Schape Melck ghegheten met supcher en roos-
water onder een gemengt/is goet voor oytdrooghe.

Sijden Weedom ghenesen.

Sali in wijn ghesoden ende ghedroncken/ is goet
voor pijn inde zijde.

Camille bloemen opghelept of camil oyl opghe-
treken/gheneest den Weedom des zijts.

Tot den Goet-gunstighen Zeler.

Binnende Broeders ende Susters :
 Na Vriendelijcke Groetensse heeft wy
 goet gedocht uwer liefden altsamen te
 vernemen / dat wy naecht ende bloot aende we-
 relt gekomen zijn / ende dat wy oock naecht en
 bloot sullen wederom daer uyt scheyden / als wy
 den doot sullen van hier varen / ende sullen
 niet anders met ons nemē dan alle die dencht
 ende t' goet dat wy gedaen hebben / en die wer-
 ken van Barmherticheyde die wy ons naesten
 bewesen hebben mit liefde / maer al tander aert-
 sche goet moet hier altemael inde werelt blywē.
 O dat wy dan niet naecht en bloot komē voo-
 het strenghe Vrechtbaerdighe Oordeel Godts /
 so wilt in dese tijt der gratie wat voo- heen sen-
 den den wercken van barmherticheyt daer gy
 eerwich af meucht verbliden inden Hemel. So
 suldy weten datter seuen lichamelijke wercke
 van barmharticheyt zijn / ende seuen Geestelike.
 Die lichamelijke wercken zijn dese : Die hon-
 gerighen te spijzen / den dorstighen te laben / den
 ziecken of krankten te besoecken / de gebangens
 te verlossen die tot haer onschult gebangens
 den naeckten te kleeden / den Pelgrims te ver-
 bergen / den dooden helpen eerlijcken begraven.
 Die Geestelike wercken van barmherticheyt
 zijn dese : D' onwetende te leren / den Sondaers
 te straffen

te straffen/den twijfelenden ten besten helpē ra-
den/ellendighe menschen te vertroosten en en hel-
pen/Ongheleijck verduidich te verdragen/Ver-
gheten en vergheten die ons misdaen hebben/
Bidden voor die levende en dooden. Nu soo sal-
men weten datter seldom pemaent so ellendig
is/of hy heeft wel eenighe gratie daer hy zyn
ven mensche mede helpen of vertroosten mach/
tsp. Geestelijck of Werelijck. Die rycke mogē
den armen Menschen met ghelt en goet bystant
doen: Die arme moghen voor anderen bidden/
en den ellendighen eenige hantreynchinge doen:
Elike moet zyn ontfanghen talenten tot win-
ninge te wercke stellen/en late daerom nimmer-
meer dach voor by gaen of selijckē eenige barm-
herticheit aen ons eue mensch te bewyzen/hoe
luttel of hoe kleyn dattet mach wesen/t sal niet
ongelooft blijvē/alsoert maer een roppe hout
waters seyt onse Heere selfs/hy salt loone tijt-
lijc met benedictie/en hier namaels met t scho-
euwige leven. Om een koperen mytjen mooge
dy hooren Godt Loont u / t welck meer is als
t goet vande werelt/rekent toe wat eē win-
ninge dat se doen die veel om Gods willen gevē/en
watte schade dat se heur selfs doen die soo vast-
houdende zyn en onbarmhertig tegens schame-
le menschen. Om dan profijt te doen so laet ons
vrienden maken vant Schat des boosheits op
der aerden/om dat te vinden inden hemel/daert
niet

niet gestolen sal worden noch bederben sal: En
 wesen daarom rijk in barmherticheyt / roghens
 alle menschen / gelijk onse hemelsche vader ooc
 barmhertich en genadig is over onse arme son-
 dige menschen / en laet die sonne / mane / en sterre
 schynen over alle menschen: En laet oock rege-
 nen en donken en d' aerde vruchten voort s' br-
 gen / en die zee en wateren vissche voor een rege-
 lijc dus laet ons mede barmhertich wesen gelyc
 onse hemelsche vader barmhertich is / so sal ons
 mede barmherticheyt geschiedē hier opter Her-
 den ende iuden vreeselijcken dach des oordeels /
 dat wy dan mogen hoorē die vriendelike stem-
 me des rechters / kom ghy ghebenedyde mijn
 Vaders / ende besit dat schoone hemelenich dat
 u hereyt is / Als die stinckende ende wyse de boe-
 ken sullen hooren / gaet van my ghy Vermaledy-
 de in t' helsche Vier / t' welck den Duyvelen en
 zyn Enghelen hereyt is.

Hier

Hier na volghen

Gemeene Hupselijcke Medecijnen/ als Wun-
ren en Vrienden malkander pleghen te gheben/
dienende om Ellendighē Menschenē mede
te heipen.

Koude Sicht ghesen.

Nemt hoorloop van anys waer/ende stryck
die Pijnlycke plaetse daer mede/ende stryck-
tet oock met spreck so sal die pijn vergaen en
die Leden sullen wederom stat worden met Godts
Gratie.

Peste ghesen.

Drinckt een hertighe teughe sout waer. Die
willen sommighe segghen dat het goet soude
wesen voer die Peste.

Om Koozinghe te maken.

Nemt drie of vier Radysen ziet die in water/
en drinckt met honich ende Wijn/ende sreecht
u vingher diep inde keel/soo salden koozen en veel
spijns ende vuplicheyts quyt worden.

Voer Vupckloope en Kooztse.

Nemt karre melck maectse laen/ende neem
ter thot af/zie die daer na met melck ende wick-
ter in twee of drie doppen van apereen ende laet dat
eten/dat is goet voer den Vupcklooper.

Voer een Vierighe Mont.

Nemt latouwe of hup sloorke/ stampse/maec-
ter een doercken in nat/en legiet op die tonge/
of lecht die blaen daer op/het trecht die vierigheyt
na hem.

Dooz seere Ooghen.

Nemt witte stochsupher pulvertseertse en smeltse met wat speecksel inde Vant / en strycktet in de ooghen / Dit is goet vooz pijn inde ooghen.

Dooz een kout Hoofst daert Van? as is.

Nemt een Konyns velleken naept dat in een houtse ende settet oyt Hoofst / dat verwermt het hoofst dat hael is.

Dooz hetten in't Hoofst.

Nemt een kroppe latou houtse vooz die Peus ende haelt die lucht op / dit beneemt den herten des hoofts komende van herten.

Preservatijf vooz Peste te maken.

Nemt roode hoolwoztel / Cardo benedictus / wijnruyt / scharlep / een half loot gentiaen ende zeduwac / en bakelaer / dis ghepulveriseert drooch ende ghenienght met geklaerde heumich / hier of een wepnich ghesuttiche is een goet preservatijf vooz die Peste.

Kamergangh te maken.

Siet een half vierendeel Caranten in wijn soyyt Sen doeter by een half loot Seneblaen en deur een doecke ghedaen zijnde soo dreycktet met malkanden soo suldy goede Kamergangh binden.

Dooz Bupckloope.

Nemt Pote Muscaet schaeftse klepntgis met meel backter hoeerken? as ende die ghegherten zyn goet vooz den bupckloope.

Doozt bloeden des monts.

Nemt weech blaen zietse in water met een spoelt daer mede den mont / dit is goet voozt bloeden ende scheurbupck inde mont.

Dooz

Doo? Koozsen.

Nemt Cardo benedict zieren in wepe en doe-
ter by een loot seneblaen/ dese dzoncke is goet
ghedroncken doo? koozse.

Doo? Peste.

Nemt een half romerken Gouts bloem Ceck/
maectet laeu roerter inne een versch Dooz
van een eyde met een viereindeel loots dzinkel/dzinc
tet inne ghy sult moghelijck keeren ende zibt by een
epken vier en wacht u doo? slayen.

Doo? Koozse.

Nemt Gouts Bloem Ceck met wat Folie en
een stuerken alun/ dzinckt warm in ende ghy
sult ghenesen met Gods hulpe.

Doo? Hap?wozm.

Nemt een half viereindeel honich ende soo veel
Teer met een wepnichs ken oipe / het say van
Chelidonic of schelkrupt roertet onder malikander
ende Smeert daer mede den Hap?-Wozm het ghe-
neest wel.

Doo? roode loopende ooghen.

Nemt Betoni water ende wechrzee Water on-
der een ghemenght en d' ooghen daer mede ghe-
was hen ghenest loopende ooghen.

Open quade zeeeren te ghenesen.

Scropt supcher op die zeeeren en legghet op eckel-
shige doerckens / soo sullense haest ghenesen.

Pest huylen ghenesen.

Nemt Kacigis blaen stampde maectet een
Dapken af met Butter / Dughen ende Agne-
zaet/ Weel / wat Ceckis/ ende legghet dit warm op
die pest huylen / het doetse dent bzeken ende ghe-
nesen.

Remedie voor t'graveel.

Het witte harde aen was dat op die mosselen wast gepulveriseert ende met rijnche wijn in ghedroncken / verdryft het graveel / tot het seifde ghebreck machmen in nemen wat sijn ghescreypt Albaster.

Dooz Aembeye.

Vast die aembeye met wat royns ende af ghedwocht zynde smeertse met wat roos salf/als die spenenen seer doen die hupten comen.

Dooz zere Ooghen.

Nemt een half vierendeel Stock wyckers met een wepnichskien mit roper roos stotet clepnt ges ende legtet in wat regenwaters. Dit is een noch waterken om zere Ooghen mede te wasschen.

Dooz Coortse wat op den Polsen binden.

Een half Loot Witte Wierroock ghestooten ende seck ende supz deysen of crupmen van Krogge Wroodt op den Polsen ghebonden / is goet voor Coortsen.

Om water sucht te ghenesen.

Kerbel ghestampt ende deur ghedaen en dit sappe laeu gemaeckt ende met een wepnichskien wijns in ghedroncken / doet het water ghewelich af schieten.

Dooz verkoutheit.

Ikeas wortel gras ghestooten ende in wijn ghesoden ende ghedroncken is goet voor verkoutheit ende watersuchtheit.

Dooz een quade Maghe.

Nemt vyf of seven of neghen spaensche grepen een bytse deur ende swelchtse soo inne voor den eeten alle daechs / dit is goet voor een verkouthe Maghe

Dranche die goet is in die righe tijden.

Nemt schoon water menger met eek en sup-
ker. Dese dranch is goet ghedroncken in die
righe tijden/als die peste regneert.

Hoest ghenesen.

Siet een hant vol psou in soete melch/een quar-
stiet ure/ ende doeter die psou upt ende weter die
melch daer na met wat supker s ende waters. Dit
is goet door een quade hoest ende hoeste.

Bemedie om heel waters te losen.

Commijn gesode met karre melc en daer af ge-
geten en gedroncken doet wel water losen.

Door pijn in t Hoost/dat kilt en kael is.

Nupt cattoen in een hupsken/en heroochter soch-
rens en slabonts met crupt nagels en wat wie-
rocks / over een Tessen met Bier ende settet op a
Hoost ghy sult u wel he vinden.

Door Lamme Leden.

Nemt twee handen vol salijs ende koockt dat
met jangh bier ende gietet dan ghelijck in een
vierendeel dat kleyn biers/ drinckt hier ghestadich
of het is seer goet door lamme leden ende beenen.

Door een verhoude Boest.

Nemt een vierendeel Honichs schupmit en sup-
bertse oyt vier menghter onder twee loot ge-
stooten gengevaer/mer een loot gestooten soethou
slicht daer dickwils wat af / het is seer goet inde
Boest die verhout is.

Door een verhoude Maghe.

Gembaer/ Galigacn/ Calmus / van elck wat
Gonder een ghestooten ende op Water en Boest
ghegheren / helpt wel door een Verhoude Maghe/
of noem wat Gembaer alleen.

Doo? die koude handen die wtbreken
Kool ghesoden met Bier ende dat smachts ghes
 leyt op handen die wtbreken / dit seymen
 soue ghenesen.

Verbrantheyt ghenesen.

Een lepelken kalce ghedaen in een tesghen met
 water / neemt hier af een lepelken water / een
 lepelken olve van d'olijf / een lepelken lyn zaet olve
 dit onder een ghecloyt als een salve ende op een
 doercken ghesmeert verjaft / supvert en gheneest
 verbrantheyt.

Doo? dicke beenen.

Bindt onder die voeten sout / zey / ende mo
 staert het trecht die dickheyt wech vanden
 beenen.

Doo? den hoeste.

Nemt Brandewijn ende menghetter onder
 Waechden Honich / Dit is goet gheslicht voo?
 een koude hoeste.

Doo? Peste Preservatijf.

Rinsche Wijn / Ceck met Sucker ghewelt en
 daer altemet wat af ghebes icht is een goet
 Preservatijf voo? Peste.

Om looringhe te maken.

Nemt soete weick olve ende azyn Orincht die
 tsamen inne. Dit doet keeren ende overgheben
 neemt daer na wat ghestooten Caneel.

Doo? opstijghen als Vrouwen Swinnen.

Nemt blau Schoorteleet bant, byantel en hout
 die kooke voo? die Peuse / Doo salt wel gaen
 inde sal weder om neerseten.

Doo?

Dooz Peste.

Nemt goudts bloem Eeck roeter onder een
Neps dooze met ghestooten note muscaet met
wat Sypcherz. Dit inne ghenomen settet vier van
t' herte als men daer op schicht te speeten.

Dooz een quade. Maghe als men den
spijs niet can inhouden.

Nemt anjs saet ende comijn elck een loot wat
ghesozoken ende met hier ghesoden ende ghe-
broncken / dit doet den spijs inne houden ende wel
verteeren.

Dooz pest preserbatijf.

Nemt grof ghestooten Sakelaer twee Loot
Doet dit in een halfvat hier / dit is een goet
preserbatijf in vierighe tyden ghedroncken.

Dooz vercoutheit.

Comijn met karre melck ghesoden ende ghe-
gheeten / is goet dooz vercouwenisse tot het
self den machmen nemen anjs saet.

Dooz een sweeringhe.

Kwesais blaen ghestamt ende met hater ende
meel ende reghenwater een papken af ghe-
maect ende op die sweeringhe ghebonden / doet
se deurbzelen ende gheresen.

Dooz vercoutheit.

Peper ghestooten met heet buttert Bier in ghe-
broncken tsavontz als men sal gaen slapen ende
wel Warm toe ghedeckt / is goet dooz Verkout-
heyt.

Roelbzanche vooz Inwendighe Ytten.

Kerre Melck ghesoden met Oherste tot datse
Sylnt met wat Supricks nae inne ghedren
Dese Zanche verhoelt den Mensche die van het
ten Sleck is.

Vooz Steen ende Gzaveel.

Bhens ghesneden ende ghesoden in bier of water
als een Soode Vos. Dese Zanche is goet vooz
Sietwande Gzaveel.

Vooze ghenesen.

Nemt Olier Bloemen ghedroocht ende zietse
met kleyn hier/dese Zanche is goet ghedronc
ken vooz die kouse.

Vooz die hyn Water ontloopt/

BArrende Petel zaet in Broot ghebacken ende
vloot ghegeten helpt den genen die snachts on
weten hyn water ontloopt.

Vooz Scheurbuyck.

Als die luyden lam wordē dicke beenen krijgen
ende den mont bloet. Nempt Lepelblaen/dupveker
vel/verkebbom/suete/scherpe sal/scherfret kleynz
gieter op een kanne wijn/doet het deur een doeck
en drijnt daer af/sochtens ende t' Savonts een
Zonckshen / dits goet vooz Scheurbuyck ende
Lammicheydt.

Vooz een benaude keel.

Nemt seben of acht vyggē swyts aen sturkhes
nen zietse wel met dun bier/ en gorgelt met dit
natte/en slicht daer na sijnenonich en bint een ser
vette of kouse om den keel. Dit is goet vooz een
nayne keel.

Door Roose aen een Been.

Nemt hette van karre melck ende lecht dat op die roose / het sult die pijn ende neemt die vriechept wech.

Door den Steen.

Ducus saet gepulveriseert ende met warm gebotert hier inne ghedroncken / verfast den pijn des Steens / en doet wel water losen.

Door Ghescheurtheit.

Olye van apere ende wal-mozel een Wasphen of ghemaecht op ghescheurtheit gheloyd ghe- neestse.

Door Watersuchticheit.

Ose Lieve vrouwe bedstroo kruyt in Darchoe melck ghesiden / dese draucke doet veel water losen ende is goet voor watersuchte. Maer toe noc dient Fransche Wijn of Wijn seck ghedroncken dit verbroocht seer die watersuchticheit.

Uloben in Vrouwen Borsten ghehesen.

Nemt Olye van Walsche Poten stryckse daer mede soo sullense haest ghehesen met Gods gratie / selfde doet olye van palme.

Plimmen op die Borsten voor 't Hoesten.

Siet soete Welek met drapde Supcher doer by swat Boters ende set dit warm / soo zuldyp haest ghehesen beliestet den Heere.

Door donckere Ooghen.

Nemt Coriander en lechte te wepck een Dacht in Wijn Azijn / daechs daer aen neemtet wat ende broochtse op een Stroof of inde Sonne / ende dan daer alt emet was afghogheeren scherpt het Ghesichte.

Verkoutheit ghehesen.

Nemmt Hooftwoztel en Baechelaer elck een half
 Loot met malkanderen ghepulverisert met Wa-
 tert Bier inne ghedroncken/gheneest verkouthept.
 Doo? een quade Maghe.

Nemmt een witte klaeu gegebaer snijfse op Wet
 Boter en broot aen stuckens ende eetet/ende
 dat soo altemet ghedaen / het helpt seer voo? een
 quade Maghe.

Doo? Pijn in't Hoest.

Schijkt olpe van camillen daer die pijn is/soo
 sal die pijn vergaen/belieft den Heere.

Doo? Watersucht.

Bachelaer ghegeten met wat soups / is goet ghes-
 baut voo? watersuchtichept soo wel besocht is.
 Steene ghenesen.

Nemmt stoyvelen van booren ghedroncht en tot
 nasche verbrant en die asche met u dranck ghe-
 menght om te drincken/is een bequame medecyn/
 om den Steene te verdriven.

Graveel ghenesen.

Nemmt bebernel woztel/petereeli woztel/bäckel
 woztel/elck een loot soethout twee loot, alte-
 mael gepulverisert en in een vampier gedaen al-
 temet wat afghehut/dient om tgraveel te genesen.

Oude Hoest ghenesen.

Twee loot venckel saet ghestonten ende met sae-
 te melck ghesoden ende dat heet ghegheeten/dit
 septimen soude helpen voo? oude hoeste.

Pijne des hoofts ghenesen van koude en wint.
Warme recken barbekens gheleyt daer die pijn
 is/ doet onlijdelijcke pijn vergaen / die van
 koude ende wint ghekomen is.

Bel

Bel roos ghenesen.

Trijckt die seere plaets met roos sals/en maecht
 een papken van rogge meel / met die basten van
 bleerde wortels zieret dit in bier tsamen ende legt
 dat op die roose. Dit houtmen vooz goet in dese
 quellage.

Dooz een quade Bozst.

Nemt een h. lf loot ghestooten Soet-Hout / een
 half loot gemdaer een vierendeel soots folp
 Honch een half Pout met een Doorken van een
 versche hennen eye met een wepnicshen versche
 boter onder malkander gheroert ende slicht al
 temet wat dit helot seer in aemboskigheyt.

Dooz kloven in Vrouwen Bozsten.

Smeer te met oly van palmen / het helyt seer ons
 ste ghenesen kloven in vrouwen bozsten.

Dooz een quade Hoest en Bozst.

Nemt anys saet / venckel saet / Soet hout / elck
 een snupck klepungis ghepulberisert ende mes
 soo veel Stocksupckers als t'voorzgaende tsamen
 ghestooten ende onder malkanderen gheroert / ende
 daer altemet wat af ghegheten / is goet vooz een
 quade bozst ende hoeste.

Slapete maken.

Nemt een holle mancops doeter / laedt wy ende
 zietse met reghenwater ende wietet met supck
 ker / dits een goede slaepdranche.

Dooz een nauwe keel.

Drinckt soete way nemet in u mont ende lo-
 tet te met deur glyden / of neemyt schaens
 groensel mes stroom water / ende gozghelt daer
 neds.

Doo; herkoutheit.

Nemt twee loot ghestooten genghebaer ander
half loot peper/een half pont. Sprays menges
met malkander ende slicht altemet soo suldy haest
ghenesen zyn.

Roet. Dont ghenesen.

Nemt bosserrupt maecter een papke of met wat
neechs/smeert op een doercken ende omtet op
den roothont soo lisse verbrooghen ende ghenesen.

Coortse ghenesen.

Bindt onder die voeten sup; dessem ghemenght
met zout zyn ende gengebaer dit treckt neer-
waert en doet den Coortse vergaen.

Doo; een Heesche heel.

Nemt regenwater ziet dat met stocksupker en
putticht dat aen en aen/een zwelgende en goe
ghellende/het sal met Godts gracie helpen.

Doo; Beste Preseruatijf.

Nemt Wijnrupe scherfse ende doeter Wijn
z;hu onder ende lecht dit in een Doercken ende
rupchter altemet aen / dits een goet Preseruatijf
doo; die Beste in vierighe tijden.

Teghens watten.

Vrijft die watten drie of vier mael Daechs
met Gaurbloemen ende sa sullen vergaen
of stryckse altemet met Raers-Smeer ende t sal
wel gaen.

Doo; hant van vier asse water.

Siet elys blaen in water tot op die helse ende wat
stet daer mede sochtens ende t'auonts ende leg ter
bersehe klyf bladen op / dit treckter die vierigheyt
npt ende ghenest wel.

Door Hees heyt en verkoutheyt opde hoest.

Bier en Broot aet ghemaecht met Supcher en
daer by ghedaen was solps. Dit is goet ghe-
gheten voor een verkoude hoest.

Om veniesinghe te maken.

TEghens den Sontie aenghe sien maecht venie-
singhe ende oock inde neus ghepeutert met een
veeselken een strooken of quat pampier.

Krooyse ghenesen.

TEgens dat die koude begint te komen salmen
inne nemen een half roemerken sijne wijn azijn
met wat gestooten Dore Muscaer/ende soo doende
altemet sal die krooyse sijten en aster blijaen met
Godts Gracie/of neemt warm Buttert Bier met
Muscaer inne dat is goet.

Kamer ganck te maechen.

Nemr Matelieve blaen/suprick/bioele Blaen/
bernage/endivie/andys saet/benckel saet/lapnys
saet van sich een knuyck/zietet in soete way met
malkander/ende alst ghenoech ghesoden is so zetter
inne te weyck twee loot senckblaen / en doetet deur
een doeck ende maecht soet met Supcket met een
stuckken hotoer/ drinck hier af ghy sult goede pur-
gatie kryghen/dienende om bloet te supveren ende
te koelen/ende heete krooyse te verdrjyven.

Is

Dit

Die Namen/ende

Natuer der Kruiden in desen Boecks
begrepen.

A Elbesien roode/zijn hout en verdroogende
Agrimoni/wepnich tot hitten.
Ajupn/is waerm schier inde vierde graet.
Alantwortel/waerm en drooch.

Alfs rancke/is waerm en drooch.

Aloe/is waerm en drooch.

Alfen/is waerm inden 1 graet/en drooch inde 3. gr.

Almandelen/zijn waeren drooch.

Angelica/is waerm en drooch totten 3 graet.

Anijs/is waerm en drooch.

Appelen/hout en vochtich.

Orange appel hout en drooghe.

Averon/is waerm en drooch inde 3 graet.

B Akelaer/waerm en drooch inde 2 graet.

Basilicum/is waerm en vochtich.

Beete/is waerm en drooch.

Bernage/is waerm en vochtich.

Bethoni/is waerm en drooch inden 2 g.

Bpvoet/wat waerm van natueren.

Bebernel/is waerm en drooch inden 3 g.

Brynnheplich/is waerm en drooch.

Brynnel/is drooch van natueren.

Buglos/gbetempered Natuere.

C Amisse/zijn waerm en drooch.

Capperg/matelijck waerm.

Cassia Fistula/is waerm ende vochtich.

Centeuren

- Centaurea**/is warm en drooch.
Comijn/warm en drooch.
Comcommeris/kout en bochtich.
Conſili de greyn/is warm en drooch.
Conſolida/is warm en drooch.
Criecken ober See/zijn kout.
Crupſcrypt/wat verkoelende.

Dupvels Beet/warm en drooghe: M

Dupve Herbel/is warm en drooch.

Ertbesien/kout en drooch.

Eeren prijs/is drooghe van naturen.

Endivie/is kout en drooch tot 3 graet.

Fenegriek/warm en drooch.

Fiecrypt/is verdrooghende.

Foli/warm en drooghe.

Gwiſſijhout/middelmatig warm en bochtich.

Gherſte/is kout en drooch.

Gerwe/is zeer drooghende.

Gzanaet Appelen/zijn verkoelende.

Goutbloemen/zijn warm en drooch.

Gouwe/is heet en drooch.

Haber/droocht ſterckelijck.

Holwoztel/is warm en drooch in 2 graet.

Hoppe/is warm en drooch inden 2 graet.

Hſop/is warm en drooch.

Hypericum/is warm en drooch in 3 graet.

Kerbel/is werm en drooch.

Koolen zijn warm en drooghe.

Latoude

Limonie/kout en vochtich.
Lavendel/is warm en drooch in 2. graet.
Lelien/zijn warm en subtyl.
Lepel blaen/zijn warm en drooch.
Lavas/is warm en drooghe.
Lelien vanden Dale/zijn warm en drooghe.
Loock/is warm en drooch tot 4 graet.

Mdeliben/zijn kout en drooch.
Mariroleyn is warm en drooch in 3 graet.
Maerter/ is warm van Natueren.
Melilote/is warm van natueren.
Moerbesien/zijn ghetempert.
Mostaert/warm en drooch tot 4 graet.
Muer is kout en vochtich.

Nacht schade kout inde 4. graet.
Netelen/ zijn warm en drooch.
Nooten/middelmatich kout ende vochtich.
Nooten Muscaet/ zijn warm en drooch.

Ofer vrouwen Bedstroo/warm en drooch.
Ooghen troost/is warm en drooch.

Parep/is warm en drooch.
Patientie/is ghetempert.
Peen/middelmatich/warm en drooch.
Pepopenen/zijn kout en vochtich.
Peeren/kout en drooch.
Peterceli/is warm en drooch.
Pimpenel/is drooch en kout.
Pioni Wortelen/drooch en warm.
Porceleyn/kout en vochtich.

Suappelen/zijn kout en drooch.

R Rhys/warm en drooch.
 Raketle/ is warm en drooch inde 3. graet.
 Rapen/zijn warm en vochtich.
 Raphanus/warm en drooch.
 Renbaper /is warm en drooch.
 Robarbar/is warm en drooch.
 Roosen/is wat ghetempert.
 Roosmarcyn/is warm en drooch.

S Abie/is warm en drooch.
 Schabiose/warm en drooch.
 Seneblaen/zijn warm en drooch.
 Soffraen/is warm inde 2 g. en drooch inde 1.
 Spinage/is hout en vochtich.
 Surick/hout/meest verdroogende.

T Erwe/is warm.
 Thymus/is warm en drooch inde 3 g.
 Tormentil/is drooch inde 3 gr.

V Enchel/is warm ende drooch.
 Violetten/zijn hout en vochtich.
 Vlier/is warm en drooch.
 Vpghen/zijn warm en vochtich.

VV Eehbree is hout en drooch 2 g.
 Wilghen/hout en drooch
 Wijnruyt/is warm en drooch inde 3 graet.
 Wollecruyt is drooch van Dameren.

Medechnen

Medecijnen die

men inden Apreeck vint/gereet
haer Namen/kracht ende
Operatie.

Aromaticum Rosarum maius, Is goedt
voor een verhoude Maghe / doek voor
Catarnen/maeckt appeteyt / en sterckt
seer den gheen die van eenighe Dieckte
ghenesen zijn.

Acetum scillicitem, Is goet voor koude siec-
ten der Herffenen/maeckt dicke humeuren dun/
ende drystich om upt te drijven. Is goet in een
verstopte Lever ende Milte.

Benedicta laxativa, Is ee goede purgatie voor
tstercerijn ende voor andere ghebreken der se-
nibusen/comende van Catarren/en gemeenlijck
van koude Materie / het reynicht den Nieren
ende Blase.

Confectio Hamach, Purgheert den Galle/
swert ende geel/en soute slummen / en Pur-
geert van Melancoli/drapinge in t Hoofst ende
Scheursheddt.

Ceratum sandalinum, in coztzen/voor wallinge
bande Maghe/men leyt se op die Maghe.

Conserva Buglossa & Boraginis, Sterckt het
Herte in Coztzen ende in Melancolien.

Conserva

Conserve van Hoosmareyn/is goet inde colic-
de Caterren/een noot's dop groot ghebeficht.

Conserve van Hoosen/is tsabont's goet inges-
nomen vooz Caterren/rof versterkinghe vant
Herte/ooch vooz buckloop als sy oudt is.

Con lerve van Diolen/is een laryeringe in cozt-
sen gegeven/het lest den do:st/is ooch goet vooz
een quade kicel/Hoest/een Doon groot altemet
inghenomen.

Conserve Conserve van alant wortel sterckt
den Maghe/is goet inden Bozst.

Conserve van Cicoren/is goet in Geelsuche/
in verstopthept der lever.

Conserve van swikkel/lest den do:st in coztse.

Conditum Coroniorum, Confozteert den ma-
ghe/is goet in alle loopinghe.

Dialgalanga, Verdrijft winden maecht appe-
tijt/is goet in Colycompas ende gebreken
vande Moer.

Diacaminum, Is goet om winden te verdrij-
bpfonder die grof zijn van slimmerighe materi.

Dialaca, Opent die verstopthept des levers/
en hout den beginnende Waterlicht te bate.

Dia Margrietum Calidum, sterckt den kouwe
mage/in onnatichz in coztse tot versterkinge.

Dia Rodonlabbaris, is goet vooz pijn der lede/
en den geen die genesen zijn van een langdueri-
ge ziechte/bpfonder van coztse.

Diatrion Piperion. Is goet voor een koude
Maghe/ook voor quaertymen/oyftigingen.

Dia yris Salomonis. In Hoest/in Aembozste
heyt/het maect den Stemme.

Diatragacanta, calida & frigida. In verstop
heyt/in hoesten/in aembozste/in sware kichen.

Diamorum. Is goet voor een sweerende en
nauwe keel/en voor alle verstickingen.

Diacurcuma, in watersucht/in ongesteltheit/
der Lever en Milte/ende ouwe Pijn in Lenden
en Blase.

Dia Pruntis Solutium. is goet in heete kort
sen Purgatie.

Dianucum. In een seere keel ende quimanci/
en versweeringhe komende van quaterren.

Diaphanicum. Swbert die maghe van sluy
men/is goet in daghelijckse kortsen/in Coli
compas ende luyck Pijn.

Diaturbicum Robarb. Purgert van sluy
men ende Galle.

Diacarthami. In kortsen.

Dia lena. in ghebreken der milte/in melanco
lien/Purgatie.

Diacatolcum. Purgatie in stercke kortsen.

Electuarium de succo Rosarum. Is goet voor
hitten ende brandende kortsen.

Electuarii rificantes species. Is om t herte te
verstercken in onmacht / ende verheuyt den
Maghe.

Electuarium

Electuarium indum Maius, purgeert de mage
bā summe/verdrift windē/is goet vooz colica/
en inwendige gheheken der lenden/en iuncturē.

Electuarium de gommis, is tot verstercking bā
therte in een krankhe mage/herfeten/en Leber.

HYera picta Galeni, Is goet vooz een quade
coudhe mage/en die bleet van aensicht zyn.

Loch de Pulmone Vulpis, is goet vooz wterk
Loch Sanum, vooz Hoest.

Loch de Pino tot oude hoest ende aemborst.

Metridatum, Dooz yeste/doek in dagelijckse
ende vierden dachts cozt sen/met wijn gog
gheben vooz t'aenkomen.

Meleeta Nicolai, Is goet vooz Dypckloop.

Mel Rosarum, In quade keel/ende in cozt sen.

Manus Christi Cum Paerlis, gepareelde supcken

goet tot verstercking des Hertē in cozt sen.

Oximel simplex, Maecht grobe suppen en
Humeuren dun/en beecht af.

Oximel composuum, Is beter.

Oximel scilliticum, Is goet vooz dicke coudhe
materi die verwoet is/wyt te ropen.

Oleum Amigdularum dulcium, Is goet ghe
meert op die gheheke vande Borst.

oleum, van bitter amandelen. Is goet vooz

**Doofheit / of verstoptheit des Lebers / Melke
opghesmeert.**

oleum Ricinum, is goet voor doofheit / ge-
mengt met oly van amandelen / ooc voor colica:

oleum animum, sijn pijn is goet voor vallen
met camil oly ende hypericon oly.

oleum Chamelinum, is goet voor pleuris met
oly van Vioelen / en van soete Amandelen opge-
strekent versaeft die pijn.

oleum Mutillorum, Is goet voor geballen /
opgestreken.

oleum Rolaceum, Is goet voor hoofst pijn /
die van hitten komt.

oleum Violaceum, Is goet voor pleuris op-
gestreken.

oleum Vulpinum, Is goet voor pijn in Dor-
dagra bande Lenden ende Sugghe.

oleum tartari, Is goet voor scheur stheit en
Sweeringhen / ghemenght met roos oly.

oleum Papaveris & Nemuipharis, Dient om
slaep te make / aende slape van hoofde gestreke.

oleum absinthii, Sterckt die mage ende koude
Leber / is teghen die wormen op kinder Bupelst
ghesmeert goet.

oleum Lumbricorum, is goet voor Fleretyn /
in alle Pijn der Semuwen ende Leden.

oleum de ovis, Is goet voor Scheurset,

ovum Philosophorum, Wordt voor die Peste
ghegheben.

Pvlvis Regina, is goet vooz die Steen.

Pillulæ sine quibus, Purgeren vā snotering
en melancolie/ende zijn goet vooz die Goghen.

Pillulæ auræ, Scherpen tgesicht/en supberen
t'Hoofst.

Pillulæ alaphangia seu aromatica, Supbert die
Maghe/ende het bzeine/van grobe humeuren.

Pillulæ aggregativa, Zijn goet in gultoc coztzen
en ziechten der maghe/des Hoests en leber/sup-
beren van vochtigheden.

Pillulæ de Robarbaro, Tot gultoc coztzen/ende
Watersucht/en verstoptheit der Leber.

pillulæ lucis majoris, Zijn tot versterkinghe
vant gesicht/sonder sozge machmensse innemen
dickwil.

pillulæ de lapide lasuli, Zijn vooz melancolike
Siechten/ooch vooz de Milte.

pillulæ de agerico Supberen den Bozst van
grobe humeuren/ende zijn goet in aembosstige-
heyt/Hoest ende catteren.

pillulæ de fumo terræ, supberen soute en vocht-
tighe humeuren/ende zijn goet vooz scheurste
en Irabagie.

pillulæ communes seu pestilentialis, Zijn goet
vooz Peste.

pillulæ de hiera simplici, Stercken de Mage/
en pzeserveren t'hoofst van catarren.

Syrupus de succo acetosa, in heete coztzen steret
het

Het verhitent hert/ende mage/is goet in pesten.
 Sympus de agresta, Is oock in vierige kortsen
 goet / het lescht den dozst.

Syrupus de mento. Sterckt die maghe die ver-
 kout is/helpt walginge/ neemt die Dieck weels

Syrupus de apsinthio. Sterckt die Maghe/die
 verkout is/en doet weg verstopthz vande lever

Syrupus de Fomo terra simplex, Is goet vooz
 seureste en veruzande hanneuren:

Syrupus de liquiritia. Is goet in Pleuris in
 hoest om die hoest ende longen te slyver.

Syrupus de portulaca. Verkout seer / en men
 ghebruyckt het in heete kortsen.

Syrupus de quinque radicibus. Tot Geelsucht
 en stinckende kortsen/doet urine lossen.

Syrupus de hysopo, tot hoest en benande hoest
 Syrupus eupatori, in waterucht en verstopthz.

Syrupus ex stecade, Tot alle ziekten der koude
 Senuwen/tot Catarren Gicht/ Cramp.

Syrupus Violaceus. In kortsen/in nauwe Dieck
 in pleuris/ lescht die dozst.

Syrupus de Papavere. Doet wel slapen en lescht
 den Dozst.

Syrupus Mirtillorum, In Rode Melisoen is
 goet ghebruyckt.

Syrupus ex acetosa. Doet in kortsen ghebruyckt
 lescht dozst/verdeylt grode hanneuren.

Syrupus endiviae simplex, is goet vooz kortsen/
 desgelijchs doet Syrupus de Chichorio,

Syrupus cidoniorum, Sterckt die mager/doet
 walginge vergaen ende geneest Rootmelissoen
 Syrupus de Nenuphate, Is goet om tot slaep
 te verwecken.

Syrupus de granatis, Sterct het herte in koetsen/
 ende Bupckloopen bescheemen.

Syrupus ex infusione Rosarum, Sterct het herte
 Syrupus de rosis secis, In Rootmelissoen en
 alle Loopinghen.

Syrupus Capilli veneris, Is goet voo? een qua
 bo?st/su?bert van slapen.

Syrupus de arafimesia, Is goet om stonde doen
 voo?tkomen.

Syrupus de Lymnibus, Is goet in vierighe
 koetsen/doet wel wateren.

Syrupus de Buglossa & Boragine, verkoelen ther-
 te ende verstercken.

Theria andromache, Is goet voo? Weste;
 Trochi alkekeng, Is goet om urine te
 maken en voo?scheur?chept en inde Leuden.

Tot een nieuw Iaer, soo seynde ick u allegaer:
 olye en wijn, om te gencsen pijn, en vrolijk te zijn.

Christen Broeder. Ick sende D.I.
 wt sonderlinge vrentschappe vooz e' niell
 Jaer. tot een gifte / oberblaedicheydt van
 costelijke wijn en Balssem Olpe. Die welcke
 he onse Heere Jesus Christus die goedertieren Sa-
 maritaen vooz ons allen wtgheperst heeft op de n
 goeden Dypdach/aenden perste des heplige Crup-
 den sijn alder bitterste passie ende lydten/oy dat ghy
 daer deur ryck ghemaecht ende genesen zynde/ oot
 u beste sult doen om ander lydten cranchepden ende
 siekten te ghenesen. Welck op dat bequamelijck
 mach gheschien / so suldy u laten voorzstaen dat ghy
 een Samaritaen zyt / dat is een vromdelingh in dese
 wereldt / In welcke ghy niet in ghebracht hebt ende
 sulter oock niet wt draghen / dan die wercken van
 barmherticheyt / die gy aen u naesten bewesen hebt /
 op dat ghy dan u Offici wel bedienen mencht / So
 suldy niemants ellendicheyt ongetroost verby gaen
 maer sult Olpe en wijn schencken alle den gewon-
 den broeders. Ende so ghy die macht niet en hebt te
 heyven met gelde / soo helpt ten minsten metter daet
 oft metter herten. Bidt vooz den benaude / Onder-
 wijst den verleyden / leert den onwetende versterct
 den cranchen / gheeft den behoeftighen / Straft den
 ongeschickten / weest goetgunstich een pghelijckē
 noch en laet niet met allen achter van tghene stre-
 kende is tot Godts eeren en wt naesten salicheyt.

Ghebedt

Ghebedt.

O Goedertieren Samaritaen Jesu
Christe / ick bidde u wt gantscher
herten/ dat gy my ghewonden men-
sche niet verby en gaet / maer met barmher-
ticheyt beweecht zijnde/ giet in mijn wonden
wijn ende olve / die welcke ghy gewaerdicht
hebt voor ons wt te storten aent houte des
heylighen Cruys/ op dat ick ghenesen zijnde
deur utwe heylighe wonden de selfde weldaet
bewysen mach / al den geen die ghewont zyn
oft in last of in noot zyn. Daerom **O** ghebe-
nedide Heere Jesu Christe/ laet utwe doot ons
leven zyn/ laet utwe crancheyt ons sterckheyt
zyn/ laet u arbeyt ons ruste zyn / laet u lyden
ons verblinden zyn/ inder eeuwichheit/ Amen

Gen nieuwt saer gheschreven tot Gods eere/
Int jaer sesshien hondert en twee meere

F I N I S.

○ *[The text in this section is extremely faint and difficult to decipher. It appears to be a list or a set of instructions, possibly related to a medical or scientific treatise.]*

[Faint text, likely a title or a section header, possibly mentioning 'De...' and '...']

